

# PODZIEL SIĘ POLSKĄ

Let's share Poland | Поділіся Польщею | פולין לכולם



# PODZIEL SIĘ POLSKĄ

Let's share Poland | Поділіся Польщею | פולין לכולם



Autorzy tekstów i zdjęć:

**Dzieci z Domów Dziecka: w Piławie Górnej, Świebodzinie, Zabłudowie-Krasnem, Strzyżowie, Kłobucku i Warszawie** uczestniczące w projekcie „Podziel się Polską; str: 8,12,17, 21, 28, 32

Redaktor:

**Anna Grunwald**

Koncepcja i opieka edytorska:

**Elżbieta Czyżewska**

Opracowanie graficzne:

**Klara Jankiewicz**

Tłumaczenie:

**Joanna Berling** – język angielski

**Anna Król i Jacob Weitzner** – język hebrajski

**Aleksandra Mińkowska** – język ukraiński

Konsultacja naukowa:

**dr Adam Czyżewski** – dyrektor Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie

**Małgorzata Orlewicz** – zastępca dyrektora Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie

Zespół Projektu „Podziel się Polską” [www.podzielsiepolka.pl](http://www.podzielsiepolka.pl)

**Anna Grunwald** – koordynator projektu

**dr Justyna Laskowska-Otwinowska**

**Anna Kolczyńska**

**Marta Czerska**

**Joanna Czarnocka**

**Katarzyna Żukowska**

**Mariusz Raniszewski**

**Dariusz Skonieczko**

**Patryk Pawlaczyk**

Druk:

**Argraf sp. z o. o.**

[www.argraf.pl](http://www.argraf.pl)

## Spis treści | Table of content | Зміст | תוכן עניינים

### Podziel się Polską ..... 5

Piława Górna – magia małego miasteczka ..... 8

Świebodzin – gościnna kraina zaprasza ..... 12

Zabłudów, Krasne – bogactwo kultury, piękno przyrody ..... 17

Strzyżów i okolice – szlakiem zabytków i tradycji ludowych ..... 21

Bajka nie bajka – opowieści z Kłobucka ..... 28

Warszawa – rozmowy o naszej Woli ..... 32

### Let's share Poland ..... 35

Piława Górna – the magic of a small town ..... 38

Świebodzin – a welcoming land invites you ..... 42

Zabłudów, Krasne – richness of culture, beauty of nature ..... 47

Strzyżów and the surrounding area – on trail of monuments and folk traditions ..... 51

Fairy Tale or not – the story of Kłobuck ..... 58

Warsaw – conversations about our Wola ..... 62

### Поділися Польщею ..... 65

Пілава-Гурна - магія маленького містечка ..... 68

Свебодзін – гостинний край запрошує ..... 72

Заблудів, Красне – багатство культури, краса природи ..... 77

Стрижів і околиці – шляхом пам'яток і народних традицій ..... 81

Казка не казка – оповідання з Клобуцька ..... 88

Варшава – розмови про нашу Волю ..... 92

### Zdjęcia | Photos | фото | תמונות ..... 95

### פולין לכולם ..... 128

פילבה גורנה - קסמה של עיירה ..... 125

שוויבודזין - חבל ארץ מסביר פנים לאורחים ..... 122

זבודוב קרסנה - אוצרות תרבות וטבע ..... 118

שצ'יזוב והסביבה - אתרים היסטוריים ופולקלור ..... 115

אגדה או לא - ספורי קלובוצק ..... 110

וורשה - שיחות על רובע וולה ..... 107



PODZIEL  
SIĘ POLSKĄ

Drodzy Przyjaciele,

Z wielką radością oddajemy do Waszych rąk naszą wspólną książkę – efekt projektu „Podziel się Polską” sfinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Samorządu Województwa Mazowieckiego.

„Podziel się Polską” – pamiętam dobrze moment, kiedy wybrzmiały te słowa podczas jednej z wielu burzy mózgów towarzyszących powstawaniu projektu. Długo czekaliśmy na przebłysk geniuszu, na hasło, które precyzyjnie wyrazi nasze intencje oraz będzie miało w sobie duży ładunek pozytywnej energii i... udało się.

Dzielenie się to dawanie, ale także zachowywanie dla siebie. Dzielenie się to wyrzeczenie, ale jednocześnie radość z obdarowywania. Wydaje się, że żeby się dzielić, trzeba wiele mieć, czyli być bogatym, a bogactwo bywa rozumiane bardzo dosłownie jako majątek – pieniądze, nieruchomości, kosztowności. A przecież dzielić się można wiedzą, umiejętnościami, przeżyciami, wrażliwością.

Takie właśnie niestandardowe dzielenie zaproponowaliśmy uczestnikom projektu „Podziel się Polską”. Wybraliśmy 6 domów dziecka z całej Polski, by z dziećmi uczestnikami projektu podzielić się naszą wiedzą i umiejętnościami. Jako że w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie w grudniu 2012 r. zostało otwarte pierwsze w Polsce Etnograficzne Muzeum dla Dzieci im. Janusza Korczaka, zaprosiliśmy do współpracy w większości „korczakowskie” domy dziecka oraz obmyśliśmy i przygotowaliśmy program warsztatów. Ich głównym celem było wzmocnienie kompetencji dzieci oraz dostarczenie im wiedzy oraz umiejętności w obszarach:

- etnografii i prowadzenia wywiadów z respondentami, jakim to mianem określiliśmy ciekawych ludzi zamieszkujących okolice, w których zlokalizowane były uczestniczące w projekcie domy dziecka – warsztaty te prowadzone były przez Justynę Laskowską-Otwinowską, Patryka Pawlaczyka, Dariusza Skonieczko,
- sztuki fotografowania – warsztaty te prowadzone były przez Martę Czerską, Mariusza Raniszewskiego,
- sztuki prezentacji publicznych występów – warsztaty te prowadzone były przez Annę Grunwald, Katarzynę Żukowską.

O urodzie miejsc, historii i tradycjach lokalnych opowiadali dzieciom ciekawi ludzie. Respondenci zachwycili nas swą pasją, erudycją, wiedzą o regionie i nierzadko wyjątkowymi zdolnościami. Kolejno byli to: w Domu Dziecka Nr 2 im. Janusza Korczaka w Warszawie – Pan Sławomir Kosim, w Domu Dziecka im. J. Korczaka w Strzyżowie – Pani: Marzena Dubiel i Halina Dziadosz, w Domu Dziecka im. J. Korczaka w Kłobucku – Panowie: Zygmunt Wierus i Andrzej Brzóska, w Domu Dziecka im. J. Korczaka w Zabłudowie-Krasnem – Pani Barbara Zacharewicz i Pan Włodzimierz Naumiuk, w Domu Dziecka im. J. Korczaka w Piławie Górnej – Pan Arnold Kondrasiewicz, w Domu Dziecka w Świebodzinie – Panowie: Tadeusz Bobowski i Waldemar Wachowski.

Nasze dzielenie się nie było jednak bezinteresowne – chcieliśmy, by i z nami się podzielono. Oczekiwaliśmy wspólnej ekscytującej pracy – poznania, sfotografowania, opisanie i prezentacji odwiedzanych przez nas miejsc – warszawskiej Woli, Strzyżowa, Kłobucka, Zabłudowa, Piławy Górnej i Świebodzina.

Efektom warsztatów było przygotowanie dzieci do zaprezentowania w formie pisemnej i za pomocą fotografii piękna najbliższej okolicy, a następnie zbiorowo – piękna Polski we wspólnej publikacji pt. „Podziel się Polską”.

Na pozór wydawałoby się, że warte uwagi są tylko miejsca najbardziej znane, opisywane w przewodnikach, odwiedzane przez tłumy turystów. Jako twórcy projektu „Podziel się Polską” – etnografowie, muzealnicy, edukatorzy mieliśmy całkowitą pewność, że najciekawsze są miejsca, w którym właśnie jesteśmy, jeśli tylko zdecydujemy się je dokładnie poznać. Do tego właśnie zachęciliśmy dzieci, które z pasją poznawały, fotografowały i opisywały swoje miejscowości i ich najbliższą okolicę, by następnie podzielić się nimi ze wszystkimi, także z dziećmi pochodzącymi z różnych krajów i kultur.

Powstały historie niezwykle, ilustrowane samodzielnie wykonanymi fotografiami. Warszawska Wola, Strzyżów, Kłobuck, Zabłudów, Piława Górna i Świebodzin objawiły się nam jako miejsca magiczne, z bogatą historią i kulturą.

Nie ingerowaliśmy w pomysły i narracje autorskie, pozostawiając całkowitą dowolność w wyborze formy przekazu. Powstały osobiste opowieści o miejscach i ludziach, bogate materiały faktograficzne, kompendia wiedzy o miejscowości i jej okolicach, wywiady z ciekawymi ludźmi. Każdą wypowiedź potraktowaliśmy bardzo poważnie jako autorską formę dzielenia się z innymi tym, co w danym miejscu najciekawsze, inspirujące. Teksty zostały zilustrowane dziecięcymi fotografiami – pełnymi ekspresji, osobistymi, czasem zabawnymi, zawsze prawdziwymi.

Głęboko wierzymy, że tak szczerzy i indywidualny sposób prezentowania Polski, naszej Ojczyzny, będzie interesujący i atrakcyjny dla wszystkich czytelników.

Nasza książka, przetłumaczona na języki: angielski, hebrajski i ukraiński, zostanie zawieszona i podarowana dzieciom z ośrodków opiekuńczo-wychowawczych w Izraelu i na Ukrainie. W wersji elektronicznej dostępna jest dla wszystkich zainteresowanych na stronie internetowej „Podziel się Polską”.

### **Zapraszamy do lektury!**

Specjalne podziękowania dla:

Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Samorządu Województwa Mazowieckiego – fundatorów projektu  
Partnera projektu – Fundacji Anny Walczyk

Dyrekcji domów dziecka – partnerów projektu:

Pani Dyrektor Barbary Młodziejowskiej z Domu Dziecka Nr 2 im. Janusza Korczaka w Warszawie,  
Pani Dyrektor Renaty Półzić z Domu Dziecka im. J. Korczaka w Strzyżowie,  
Pani Dyrektor Żanety Sikory oraz Panu Dyrektorowi Mariuszowi Pyrkoszowi z Domu Dziecka im. J. Korczaka w Kłobucku,  
Pani Dyrektor Anny Zieniewicz z Domu Dziecka im. J. Korczaka w Zabłudowie-Krasnem,  
Pani Dyrektor Ilony Bugaj z Domu Dziecka im. J. Korczaka w Piławie Górnej,  
Pani Dyrektor Lidii Gintow-Listowskiej z Domu Dziecka w Świebodzinie,  
oraz wszystkich osób wspierających realizację projektu.

**Anna Grunwald**

Koordynator projektu „Podziel się Polską”

# PIŁAWA GÓRNA

## *magia małego miasteczka*



Lista osób uczestniczących w projekcie „Podziel się Polską”:

**Olga P.** – wychowawca

**Marcelina D.** – wychowanka

**Wiktoria H.** – wychowanka

**Ewa O.** – wychowanka

**Katarzyna O.** – wychowanka

**Paulina K.** – wychowanka

**Anna J.** – wychowanka

**Katarzyna J.** – wychowanka

**Michał P.** – wychowanek

**Dawid K.** – wychowanek

**Natalia D.** – wychowanka

**Diana S.** – wychowanka

**Teresa R.** – wychowanka

**Monika R.** – wychowanka

**Agnieszka R.** – wychowanka

**Aleksandra P.** – wychowanka

*Mam na imię Monika*, jestem wychowanką domu dziecka w Piławie Górnej. Razem z moją koleżanką Aleksandrą, która również mieszka w domu dziecka, chciałabyśmy zaprosić do naszego małego miasteczka położonego w kotlinie Dzierżoniowskiej w województwie dolnośląskim, nieopodal Gór Sowich. Nasze miasteczko jest bardzo malowniczym miejscem, które warto zobaczyć. Ani ja, ani moja koleżanka nie wiedziałyśmy, że kryje ono w sobie tyle atrakcji. Zapraszając do odwiedzenia naszego miasteczka, poleciłabym zwiedzić zespół pałacowo-parkowy potocznie nazywany przez nas zamczyskiem. Został on zbudowany na początku XVIII wieku, a jego rozkwit przypadł na wiek XIX. Zamczysko kryje w sobie wiele ciekawych tajemnic.

Mieliśmy przyjemność zwiedzać ten przepięknie położony pałac. Zachowała się tam kamienna fontanna oraz wieża z tarczami zegarowymi. Przetrwało również tarasowe ukształtowanie stoków wzgórza, w które wkomponowany jest pałac. Okolice pałacu są bardzo urokliwe. Ktoś, kto zajmuje się fotografią, może śmiało przyjechać i robić przepiękne plenerowe zdjęcia. Malownicze położenie Piławy podkreśla pagórkowaty teren, który otacza tę miejscowość.

Mieszkam już wiele lat w Piławie Górnej jako wychowanka domu dziecka. W naszym miasteczku znajduje się wiele urokliwych miejsc. Zapraszając do jego zwiedzania, zaproponowałybyśmy zapoznać się z historią pozostałego osiedla braci morawskich.

Osiedle Braci Morawskich w Piławie Górnej zostało założone z inicjatywy ówczesnych bogaczy wywodzących się z Saksonii, a także z Piławy Górnej. Rząd pruski w XVII wieku zezwolił na zakładanie na terenie całego królestwa Prus, także i Śląska, osiedli i protestanckich zborów bractwa. Miały one wspomagać rozwój miasta. Siedziba zboru została założona w centralnym punkcie miasta. Zatem zbor braci morawskich znajdował się na obecnym Placu Piastowskim. Centralną częścią był prostokątny plac, na którym zbudowano zbor. Wzdłuż tego placu znajdowały się budynki, które były przeznaczone dla nieżonatych braci, niezamężnych siostr oraz wdów i wdowców.

W takich budynkach znajdowała się również szkoła oraz zaplecza gospodarcze niezbędne wspólnocie. Dowiedziałyśmy się, że bracia morawscy przyczynili się do rozwoju tkactwa i kamieniarstwa na terenie miasteczka i okolic. Dzięki czemu ówczesnym mieszkańcom żyło się dość dostatnie. Serdecznie zapraszamy do zwiedzania pozostałości tego unikalnego osiedla.

*Nazywam się Natalia* i chciałabym wspólnie ze swoją koleżanką Dianą również zaprosić do zwiedzania naszego miasteczka jakim jest Piława Górna. Warto zapoznać się z historią jego rozwoju oraz naszego regionu.

Pierwsze wzmianki o naszym miasteczku pochodzą już z XII wieku. Początkowo Piława była wsią przynależną i uzależnioną od Grodu Niemczańskiego. Pierwsi mieszkańcy tego rejonu zajmowali się przede wszystkim wyrębem i dostarczaniem drewna właśnie do Grodu Niemczańskiego, a zwano ich pilarzami. Jednakże zasadniczy rozwój miasteczka nastąpił w XVIII wieku. Przyczyniły się do tego naturalne złoża kamienia znajdujące się w Kośminie, tzw. Młyńskiej Górze. Kamień ten nazywa się sjenit. Dzięki niemu budowano drogi i chodniki, wykorzystywano go pod fundamenty domów.

Zaczęły powstawać warsztaty kamieniarskie, w których wykonywano kamienne ozdoby. Dzięki większemu rynkowi zbytu wydobywanego kamienia miasto zyskało sławę, a przede wszystkim finanse na swój rozwój. Jeden z ówczesnych piławskich kamieniarzy uzyskał zlecenie na wykonanie szeregu prac dla zamku królewskiego

w Berlinie i Pałacu Sanssouci w Poczdamie. Kamieniarz ten otrzymał tytuł dostawcy dworu królewskiego. Nie wiedzieliśmy o tym, że mieszkaniec Piławy był tak docenianą osobą. Dlatego też, aby dokładnie poznać historię kamieniarstwa i nazwisko kamieniarza, zapraszamy do przyjazdu i zwiedzania naszego miasteczka.

**Nazywam się Wiktorja**, mam 15 lat i teraz mieszkam w domu dziecka w Piławie Górnej. Jest to miejsce położone niedaleko małego kamieniołomu. Widok z naszego boiska rozciąga się na kościół i cmentarz znajdujący się wokół niego. W dawnych czasach ciała ludzi zmarłych spalano, a prochy przekazywane były najbliższej rodzinie zmarłego. Jeżeli ktoś zabił człowieka, to rodzina zamordowanego w zemście za to również mogła zabić mordercę. Wtedy na miejsce jego grobu stawiany był krzyż pokutny.

Na wycieczce dowiedziałam się wiele o Piławie Górnej i od tamtej pory zupełnie inaczej postrzegam to miasto. Nie wiedziałam, że Piława Górna jest taka piękna a zarazem zaskakująca. W naszym parku znajdują się niemieckie płyty z nazwiskami zasłużonych zmarłych osób. Jest tam również pozostałość po dawnej kamiennej bramie – dwa odrębne kamienie. Idąc w głąb parku, można mieć wrażenie, że spaceruje się po pięknym lesie. Po drodze można zobaczyć dawne mury wieży widokowej. A stamtąd widok jest naprawdę przepiękny, polecam to osobiście zobaczyć. Okrążając park, rozglądamy się na różne strony i z góry znajdującej się na samym jego końcu widać nawet nasz dom dziecka, kościół i wiele innych pięknych miejsc.

Niektórzy ludzie zwiedzając Piławę, dochodzą do wniosku, że nie ma w niej nic ciekawego, ale mówią tak, ponieważ nie potrafią spojrzeć na świat głębią swojego serca. Rzucają spojrzenie, nie patrząc na piękno, jakie ich otacza.

**Mam na imię Kasia** i mam 15 lat. Bardzo długo mieszkam w domu dziecka w Piławie Górnej. Według mnie najciekawszą budowlą w naszym mieście jest gmach Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego. Kiedyś było to protestanckie gimnazjum braci morawskich. Gmach ten został wybudowany w połowie XVIII wieku i był przeznaczony na szkołę i internat dla chłopców. Zainteresowałam się tym budynkiem, ponieważ wiąże się z nim bardzo ciekawa historia. Otóż w czasie pierwszej wojny światowej niemieckie władze urządziły w nim obóz jeniecki dla rosyjskich oficerów. Spełniał on również funkcję szpitala dla rannych żołnierzy. Obecnie znajduje się tam szkoła dla dzieci o obniżonych sprawnościach intelektualnych. Muszę przyznać, że budynek tego ośrodka wzbudza we mnie ogromny zachwyt. Wygląda tak, jakby był przepięknym pałacem. Wchodząc do niego, można sobie wyobrazić, że znajdujemy się w dawnych czasach. Zapraszam do osobistego złożenia wizyty w tym ciekawym budynku.

**Mam na imię Agnieszka**. Od kilku lat mieszkam w domu dziecka w Piławie Górnej. Piława Górna jest gminą miejską, miejscowość ta 18 lipca 1962 roku uzyskała prawa miejskie i wtedy połączyły się trzy miejscowości: Piława Górna, Kośmin i Kopalnica. Nasze miasteczko jak każde ma swój herb. Herb Piławy Górnej podzielony jest na dwie części, jego tło ma żółty kolor. W lewej części herbu znajduje się pół czarnego orla ze srebrną przepaską nad skrzydłami. W prawej części herbu znajdują się trzy czerwone ławy. Herb ten nawiązuje do starej symboliki miasta. Trzy ławy oznaczają spotkanie trzech książąt. Czarny pół-orzeł symbolizuje związek miasta z Dolnym Śląskiem. Herb miasta umieszczony jest na gmachu Urzędu Miejskiego w Piławie. Zapraszamy, warto go zobaczyć z bliska.

**Nazywam się Michał**. Mam 12 lat i od paru lat mieszkam w domu dziecka w Piławie Górnej. Dzięki temu, że miałem przyjemność uczestniczyć w projekcji filmu historycznego o Piławie, dowiedziałem się, jak nazywa się góra, którą widać z boiska naszej placówki. Owa góra nosi nazwę Rybia Góra i chcę zaprosić wszystkich do jej zobaczenia.

Rybia Góra jest związana z wieloma wydarzeniami. Jednym z nich jest bitwa, która miała tam miejsce w XVIII wieku. Pomimo przewagi liczebnej Austriacy nie zdołali zepchnąć Prusaków ze wzgórz. Wojskami pruskimi dowodził osobiście król Fryderyk II. Bitwa ta spowodowała, że Śląsk znalazł się w granicach Prus. Dowiedziałem się również, że bitwa ta jest lepiej znana pod nazwą bitwa pod Dzierżoniowem. Rybia Góra znajduje się na Wzgórzach Gilowskich. Miejscowość leżąca obok tej wspaniałej góry nazywa się Gilów. Nazwa ta pochodzi od nazwy wzgórz, u których podnóża się znajduje. Przykre to, ale w czasie tej bitwy zginęło 1000 żołnierzy.

W 1910 roku na południowych stokach Góry Rybak wystawiono pomnik, aby upamiętnić tamto wydarzenie. Jego projektowaniem i nadzorem nad pracami budowlanymi zajmowali się Jaekel z Jawora, majster Sperlich z Piławy. Na pomniku zostali wymienieni żołnierze z obu walczących stron. Austriacy zostali upamiętnieni, ponieważ wcześniej zostało zawarte trójprzymierze między Niemcami i Austro-Węgrami. Z przykrością muszę powiedzieć, że owa tablica z nazwiskami nie przetrwała do dnia dzisiejszego. Możemy ją tylko podziwiać na zdjęciach historycznych.

Byłem na Rybiej Górze, ale nie zauważyłem tam żadnych pozostałości po tamtych czasach. Jedyne, co mogłem podziwiać, to piękne malownicze krajobrazy, na które patrzyłem z wybudowanej na szczycie tej góry drewnianej wieży widokowej. Próbowałem sobie wyobrazić, jak wyglądał kiedyś przebieg bitwy. Jedyne miejscem, gdzie możemy podziwiać eksponaty związane z tym wydarzeniem, jest muzeum w Dzierżoniowie.

**Nazywam się Diana**, mam 18 lat i od wielu lat mieszkam w domu dziecka w Piławie Górnej. W każdą niedzielę uczęszczam do pobliskiego kościoła, który znajduje się nieopodal naszej placówki. Można ten kościół zobaczyć w całej okazałości z naszego boiska. Przez wiele lat myślałam, że kościół, do którego chodzimy się modlić, był niedawno zbudowany, gdyż wszystko, co znajduje się w jego wnętrzu, jest zadbane i wygląda jak nowe.

Niedawno jednak dowiedziałam się, że Kościół powstał w XIV wieku. Kościół był katolicki, ale w II połowie XVI wieku budynek przejęli ewangelicy i go przebudowali. Katolikom zwrócono go w 1654 roku.

W XVII wieku doszło do pożaru wieży kościelnej. Z tego też powodu kościół odremontowano wewnątrz i na zewnątrz. Od 1810 roku w niedzielne popołudnia odbywały się tam nabożeństwa ewangelików. Kościół miał małe organy oraz dzwonnice z trzema dzwonami. Kolejnego remontu i rozbudowy budowli dokonano w latach 1831–1837. Dopiero w latach 50. XX wieku parafia św. Marcina stała się samodzielną.

W latach 1981–1987 do starej części kościoła dobudowano nową i dzięki temu budowla tworzy nowoczesną dwuczłonową bryłę w kształcie litery L. 28 marca 1995 roku na wieży zawieszono 3 nowe dzwony, którym nadano imiona: Maria, Marcin, Henryk. Stare zdjęto podczas ostatniej wojny.

Mam nadzieję, że gdy ktoś przyjedzie do naszej miejscowości, aby zwiedzić nasz kościół, na pewno nie wyjedzie rozczarowany, tylko bogatszy o niezapomniane wspomnienia, ale i również wiedzę. Wiele osób, które są w naszej miejscowości tylko przejazdem, nie docenia uroku naszego miasta, jak ja kiedyś nie doceniałam. Musiałam się doksztalić, aby zrozumieć wartość historyczną tego miejsca. Sadzę więc, że gdy ktoś obcy powie, że nie ma co tu oglądać i zwiedzać, to chętnie mu opowiem o naszym mieście i pokażę piękne miejsca. Muszę jeszcze na koniec dodać, że w naszej małej miejscowości kryje się więcej historii, ale żeby je poznać, musicie koniecznie przyjechać.

# ŚWIEBODZIN

## *gościnna kraina zaprasza*



Lista osób uczestniczących w projekcie „Podziel się Polską”

**Marek Kozik** – wychowawca

**Andżelika Cz.** – wychowanka

**Andżelika P.** – wychowanka

**Ania P. i Ania G.** – wychowanki

**Dawid P.** – wychowanek

**Jagoda W.** – wychowanka

**Kamila L.** – wychowanka

**Kamila P.** – wychowanka

**Kasia K.** – wychowanka

**Kuba i Hubert S.** – wychowankowie

**Monika S.** – wychowanka

**Patrycja B.** – wychowanka

**Zygmunt P.** – wychowanek

### *Z otwartymi ramionami...*

Opuść betonowy las pełen zakurzonych mieszkań  
Jeszcze dziś udaj się do zielonego królestwa  
Poczuj zapach trawy,  
Smak czystego powietrza  
Nie myśl o niczym.  
Dziś nie musisz nic pamiętać...  
Zamknij zmęczone oczy, rozluźnij  
I rozłóż się w zielonych progach  
Natura wzywa, zaprasza, otula i woła  
I prosi byś leżąc słuchał o czym wiatr śpiewa  
O czy szepczą drzewa... lecz już teraz wracać trzeba  
Zniknąć w smutnych blokach, z radosnymi wspomnieniami  
*Joanna Elżbieta Girej*

Nie sposób wymienić wszystkich niezwykłych miejsc naszego regionu świebodzińskiego, długo można snuć opowiadania o gościnności tutejszych mieszkańców, legendach, tradycjach, opowiadać o śladach historii. Mieszkamy w regionie wyjątkowym, wartym poznania. Wszyscy, którzy spędzą tu czas jakiś, są oczarowani tą ziemią i jej niezwykłymi bogactwami. Nie mamy wątpliwości, że wrócą tu raczej prędzej niż później.

Powiat świebodziński w dzisiejszych granicach łączy w sobie kilka obszarów historycznie zróżnicowanych. Trzon stanowi Ziemia Świebodzińska, wydzielona w 1482 roku, wówczas jako śląska enklawa otoczona posiadłościami brandenburskimi i polskimi. Poza nią, w strefie brandenburskiej leżał joannicki Łągów oraz miejscowości należące do tzw. Księstwa Krośnieńskiego, m.in. Pałck i Kępsko. Północna i wschodnia część powiatu tworzą dziś natomiast dawne ziemie wielkopolskie z granicznym i cysterskim kiedyś Paradyżem oraz wsiami Kosieczyn, Chlastawa i Dąbrówka Wielkopolska. Wymienione tereny do końca XVIII wieku funkcjonowały w ramach jednego organizmu państwowego – najpierw Prus, następnie Niemiec, a po 1945 roku – Polski.

Różnorodna przeszłość historyczna spowodowała, że zabytki powiatu świebodzińskiego nie mają jednolitego charakteru, a przygraniczna specyfika obszaru zaowocowała wieloma budowlami świadczącymi o przenikaniu się kultur.

Świebodzin – stolica powiatu położona jest w pobliżu ważnych szlaków handlowych i komunikacyjnych. Tu krzyżują się drogi A2 (Paryż – Berlin – Warszawa – Moskwa) i S3 dawna A3 (Szczecin – przejście graniczne z Czechami w kierunku Pragi). Znajduje się tu znane w kraju sanatorium rehabilitacyjno-ortopedyczne dla dzieci. Miasto zamieszkuje 21630 mieszkańców.

### *Główne zabytki i atrakcje turystyczne to:*

1. Późnogotycki kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła pochodzący z roku 1311. Bryła świątyni wygląda imponująco, ze wszystkich stron jest wzmocniona przyporami. We wnętrzu świątyni zachowało się cenne wyposażenie: późnogotycki tryptyk św. Anny w ołtarzu głównym, grupa gotyckich rzeźb



przedstawiających ukrzyżowanie oraz rokokowy ołtarz Najświętszej Marii Panny.

2. Kościół parafialny pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski zaprojektowany w stylu neogotyckim z wnętrzem w tym samym stylu. Szczególnie ciekawe są stare witraże, na których widoczny jest herb Świebodzina.

3. Zamek pochodzący z XIV wieku, dawniej będący we władaniu brandenburskich joannitów. Budowla otoczona była murem obronnym i fosą z mostem zwodzonym od strony miasta. Miejscem tym władały potem cysterki trzebnickie i siostry boromeuszki.

4. Ratusz powstały w XIV wieku jako budowla drewniana. Dwukrotnie prawie całkowicie spalony. Dzisiejszy wygląd pochodzi z XIX wieku. Wieżę zegarową zwieńczono krenelażem, a na fasadzie zachodniej umieszczono herb Świebodzina. W 2010 roku zakończył się remont generalny ratusza.

5. Fragmenty murów miejskich z basztami i pozostałościami fosy z XIV–XVI wieku zbudowane z kamienia polnego, a w późniejszych czasach z cegły. Kiedyś była to budowla imponująca z dwunastoma basztami i trzema bramami. Obecnie zachowane są krótkie odcinki murów miejskich i trzy baszty.

6. Domy z XVII, XIX, XX wieku o secesyjnej i eklektycznej architekturze.

7. Szkoła parafialna w budynku z XVII wieku. Mimo wielokrotnych przebudowań zachowała szereg elementów późnogotyckich, np. szczyty schodkowe elewacji, sięń ze sklepieniem sieciowym i profilowane stropy belkowe w innych pomieszczeniach.

8. Ławeczka Czesława Niemena przypominająca o kontaktach artysty z ziemią lubuską i Świebodzinem.

9. Figura Chrystusa Króla jako wspomnienie zawierzenia miasta opiece Chrystusa z roku 2000. Figurę ukończono w listopadzie 2010 roku. Trwają prace zagospodarowujące teren wokół pomnika.

10. W mieście znajduje się kryty Basen Miejski, Hala Widowiskowo-Sportowa, Ośrodek Sportu i Rekreacji ze stadionem miejskim oraz trzy kompleksy boisk „Orlik”.

### ***Co warto zobaczyć w powiecie świebodzińskim***

#### **1. Gryżyński Park Krajobrazowy**

15 kwietnia 1996 roku na powierzchni 2755 ha utworzono Gryżyński Park Krajobrazowy, wyjątkowo atrakcyjnej pod względem rzeźby terenu, bogatej hydrografii, flory oraz fauny. Pod względem powierzchni jest najmniejszym z siedmiu parków Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Lubuskiego. Północna i środkowa część parku położone są w południowej części Pojezierza Lubuskiego, a część południowa w Pradolinie Warszawsko-Berlińskiej, zwanej również Pradolina Warciańsko-Odrzańską, w Dolinie Odry Środkowej. Do cennych wartości Gryżyńskiego Parku Krajobrazowego, obok walorów krajobrazowych, należy przyrodażywiona i nieożywiona. Nie została ona jeszcze przekształcona i zniszczona przez człowieka, na co wpływ miała niska gęstość zaludnienia, brak przemysłu oraz wysoki stopień zalesienia.

#### **2. Lasy – prawdziwy skarb powiatu**

Stanowią one 46% powierzchni powiatu (czołówka krajowa wśród powiatów polskich). Dominują lasy sosnowe, ale drzewostan, który rzuca się w oczy podczas zwiedzania ziemi świebodzińskiej, zdaje się „mówić”

o dominacji drzewostanu liściastego. Przeważa on w parkach, na osiedlach i wzdłuż dróg powiatowych. Podobnie wygląda to wokół rynien wszystkich najważniejszych jezior naszego powiatu. Najbardziej wartościowe obszary leśne zostały objęte ochroną w formie rezerwatów: „Nad jeziorem Trześniowskim”, „Buczyna Łagowska”, „Pawski Ług”, „Uroczysko Grodziszcz”, „Dębowy Ostrów”, „W dolinie Jabłonnej”, „Bagno w olszynach”, „Szlak Wydry”.

#### **3. Łagów – perła Ziemi Lubuskiej**

Miejscowość powstała między dwoma jeziorami Trześniowskim i Łagowskim. Unikalnym walorem tego terenu jest panujący tu mikroklimat. Już w latach międzywojennych Łagów był znaną miejscowością letniskowo-wypoczynkową o cechach uzdrowiska i tak pozostało do dzisiaj. Szczegółowe badania nad walorami uzdrowiskowymi miejscowości i najbliższej okolicy prowadzone były w latach 60. i 80. Stwierdzono, że tutejszy klimat należy do najłagodniejszych w Polsce. W stosunku do otaczających, niższych terenów, wyniesiony obszar Łagowskiego Parku Krajobrazowego cechuje zwiększona ilość opadów, a obecność dużej powierzchni leśnej łagodzi dobowe i roczne amplitudy temperatur oraz siłę wiatrów. Walorami na skalę międzynarodową są atrakcje Łagowskiego Parku Krajobrazowego i cenne zabytki z Zamkiem Joannitów na czele. Poza tym baza turystyczna miejscowości i okolic jest na bardzo wysokim poziomie. Corocznie odbywa się tu międzynarodowy festiwal Lubuskie Lato Filmowe (od ponad 40 lat).

#### **4. Jezioro Niesłysz**

Akwen (pow. 486,2 ha, dł. 4700 m, szer. 1700 m, maks. głęb. 34,7 m, śr. głęb. 7,2 m, linia brzegowa 20 km) otoczony gęstym lasem skutecznie izoluje hałas i zanieczyszczenia. Jest to jezioro pochodzenia rynnowego i morenowego (poligenetyczne) z okresu zlodowacenia bałtyckiego. Najbardziej znane miejscowości wypoczynkowe to Niesulice, Przełazy i Tyczyno.

5. Jeziora: Buszno, Buszenko, Ciborze, Łagowskie, Łąkowskie, Niesłysz, Paklicko, Trześniowskie, Wilkowskie, Złoty Potok i inne.

Walorami tych jezior są czysta woda (pierwsza klasa czystości sanitarnej), zagospodarowanie turystyczne na wysokim poziomie dające niezliczoną ilość pięknych kąpielisk, możliwości wędkowania. Przezroczystość wody stwarza doskonałe warunki dla płetwonurków oraz do uprawiania żeglarstwa, kajakarstwa, windsurfingu. Zimą można tu uprawiać sport bojerowy.

#### **6. Zespół klasztorny Paradyż.**

Paradyż, czyli Raj Matki Bożej (Paradius Matris Dei). Pięknie utrzymany pocysterski zespół klasztorny (kościół, klasztor i ogrody), o wystroju późnobarokowym i klasycystycznym. Po dawnych właścicielach pozostały wspaniałe pamiątki zgromadzone w muzeum. Przewodnik oprowadzi nas po terenie, opowie ciekawe historie z dziejów klasztoru. Zabudowania klasztorne bardzo pięknie wyglądają od strony parku i stawów w ogrodach przyklasztornych. Malownicze okolice zachęcają do wędrówek i spływu kajakiem po rzece Paklicy. Poniżej wsi Gościkowo są rozległe stawy, a na nich małe wyspy porośnięte trzciną – siedliska wielu gatunków ptaków. W murach klasztoru odbywają się festiwale muzyki dawnej i klasycznej – „Muzyka w raju”. Atutem jest to, że miejscowość leży na turystycznym szlaku cysterskim przechodzącym przez miejsca związane z cystersami w Polsce.

## 7. Międzyrzecki Rejom Umocnień

Wzniesiony u schyłku lat 30. XX wieku potężny zespół fortyfikacyjny składający się z labiryntu korytarzy, tuneli komunikacyjnych, olbrzymich komór koszarowo-magazynowych. Jest to jedna z największych na świecie sieci podziemnych umocnień o łącznej długości około 30 km. Najciekawiej zachowana jest tzw. Pętla Boryszyńska. W sumie długość odcinka podziemnej trasy wynosi 5 km. Zwiedzanie jest możliwe przez cały rok, jednak zawsze z przewodnikiem. Z roku na rok coraz bardziej popularny staje się Złot Miłośników Fortyfikacji i Międzynarodowy Festiwal Zespołów Rockowych w Boryszynie. To jedna z największych tego typu imprez w zachodniej Polsce, która przyciąga tysiące gości. W programie dwudniowych zlotów, które odbywają się na przełomie maja i czerwca, organizatorzy oferują koncerty zespołów rockowych, jarmark militariów, paradę pojazdów wojskowych. Punktem kulminacyjnym jest inscenizacja batalistyczna, w której biorą udział uczestnicy w oryginalnych historycznym umundurowaniu, dysponujący replikami broni z czasów drugiej wojny światowej.

# ZABŁUDÓW, KRASNE

*bogactwo kultury, piękno przyrody*



Lista osób uczestniczących w projekcie „Podziel się Polską”

**Iwona Wyszkowska** – wychowawca

**Agnieszka Sz.** – wychowanka

**Anita S. i Sylwia G.** – wychowanki

**Daniel P.** – wychowanek

**Daniel W.** – wychowanek

**Ewa F. i Dominika W.** – wychowanki

**Ewa K.** – wychowanka

**Izabela Ł.** – wychowanka

**Patryk R. i Kamil K.** – wychowanek

**Renata i Kuba K.** – wychowankowie

**Samanta S.** – wychowanka

**Krasne** jest to malownicze miejsce skąpane w bujnej roślinności, otoczone starym drzewostanem. Rano budzą nas wesołe trele leśnego ptactwa, wieczorem usypia rechot żab oraz odgłosy kretów z okolicznych pól i łąk. Spotkanie z lisem, wiewiórką, zającem, sarenką a nawet łosiem to dla nas prawie codzienność. Mamy też swoje własne zwierzęta. Koń Jak i osiołek Franio witają wszystkich gości i domagają się kostek cukru. Owce zaznaczają swoją obecność głośnym beczeniem, natomiast kaczki cichutko wysiadują jajka.

To urokliwe miejsce ma też ciekawą historię. Krasne dawniej nosiło nazwę Cegielnia. Ze znajdujących się tu pokładów czerwonej gliny wyrabiano cegły. Od koloru gliny i cegieł: czerwony – krasny wzięła się obecna nazwa.

Krasne należało do płk. dr med. Józefa Manteuffla. Jego dworek stoi nadal, zachowały się też resztki dworskiego parku. Całość majątku zajmowała ok. 115 ha. W kwietniu 1948 roku w pałacyku Józefa Manteuffla powstał Dom Wczasów Dziecięcych. Był to ośrodek Polskiego Czerwonego Krzyża zapewniający pomoc dzieciom, które zagubiły się w trakcie zawieruchy wojennej. W 1952 placówka została przekształcona w Państwowy Dom Dziecka. W latach 70. patronem domu został Janusz Korczak. Dom Dziecka im. Janusza Korczaka w Krasnem istniał do 31. 12. 2012 r. Z dniem 01. 01. 2013 r. powstało Centrum Administracyjne Obsługi Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych im. Janusza Korczaka z Domem Dziecka nr 1 (dla 30-ga dzieci) i Domem Dziecka nr 2 (dla 14-tu wychowanków).

Nasza placówka usytuowana jest w gminie Zabłudów, w województwie podlaskim, powiecie białostockim, na południowy wschód od Białegostoku. Położona na dwuhektarowej działce, w dziewiętnastohektarowym lesie, w obszarze, tzw. „Zielonych Płuc Polski”, zachwycającym swą dzikością przyrody, bajecznym pejzażem, ciszą i nieprzebranym bogactwem roślin, ptactwa i zwierząt.

Centrum im. Janusza Korczaka w Krasnem pełni funkcję socjalizacyjną i interwencyjną (w sytuacjach nagłych). W praktyce oznacza to tyle, że każde dziecko potrzebujące pomocy w różnej formie, o każdej porze, może samo lub z każdą osobą dorosłą przyjść do naszego domu i otrzymać stosowną pomoc.

Na co dzień dziećmi opiekuje się jedenastu pedagogów, jeden pracownik socjalny, jeden opiekun i jedenastu pracowników obsługi. Zadaniem domu dziecka jest pomóc dziecku i jego rodzinie. Zakładamy, że im dziecko szybciej wróci do domu rodzinnego, tym większy mamy wkład w jego prawidłowe funkcjonowanie. Z tego względu nasze działania wychowawcze kierujemy zarówno wobec dziecka, jak i jego rodziny. Każde dziecko winno wychowywać się w rodzinie naturalnej i należy zrobić wszystko, żeby tak było. Gdy wyczerpią się środki współpracy z rodziną naturalną podejmowana jest współpraca z ośrodkiem adopcyjnym.

Znaczną rolę w naszym domu odgrywają sponsorzy i rodziny zaprzyjaźnione z domem. Współpracujemy z instytucjami oraz fundacjami wspierającymi rozwój dziecka. Ciągłe zdobywamy nowe doświadczenia i wiedzę o życiu, opiece, wychowaniu i szczególnych potrzebach dzieci. Staramy się stworzyć godne warunki życia codziennego, zaspakajając potrzeby naszych podopiecznych. Jesteśmy otwarci na nowe propozycje oraz wszelkie formy współpracy, o ile będą służyły dobru dziecka.

Mieszkamy w bardzo ciekawym, niejednorodnym miejscu. Charakterystyczna dla naszego regionu jest wielokulturowość. Ludność z okolicznych wsi posługuje się mieszaniną języka białoruskiego, ukraińskiego, rosyjskiego. Obok cerkwi i kościołów można spotkać też meczety i synagogi. Tu z bliska można poznać kulturę Białorusinów, Ukraińców, Rosjan, Żydów i Tatarów.

Wiele osób w naszej okolicy kultywuje dawne tradycje i zwyczaje. Jedną z takich osób jest poetka ludowa, p. Ewa Barbara Sacharewicz, nazywana Babcią Basią lub Basią z Podlasia. Pani Basia mieszka w Folwarkach Wielkich oddalonych od Krasnego ok 4 km. Basia z Podlasia tak naprawdę urodziła się gdzieś pod Szczecinem. Do nas przywędrowała 60 lat temu i, jak sama mówi, wrosła w tę ziemię. Kocha Podlasie, a w szczególności jest oczarowana Ziemią Zabłudowską. Tutejsze tradycje, zwyczaje, ludzie i przyroda są inspiracją dla jej twórczości. Opisuje faunę i florę naszych terenów. Tematem jej utworów są też lokalne tradycje oraz obrzędy. W swoich wierszach chce zatrzymać czas. Utrwała dawne zwyczaje i pieśni, aby zachować je dla potomności. Opisuje też, jak kiedyś wyglądała praca oraz życie na wsi.

Pani Basia nie tylko pisze, ale również zajmuje się twórczością plastyczną. Potrafi pięknie wyszywać tradycyjnym haftem krzyżykowym. Chętnie dzieli się z innymi tą umiejętnością. W okolicznych domach do tej pory można spotkać pięknie wyszyte krzyżykiem obrusy na stołach i lniane ręczniki ozdabiające wiszące w kątach izb ikony. Przy odrobinie szczęścia podobne ręczniki można także spotkać na przydrożnych krzyżach i kapliczkach.

Tradycja haftu krzyżykowego jest u nas na tyle żywa, że my również w naszym domu część pomieszczeń ozdobiliśmy samodzielnie wykonanymi obrazami wykonanymi właśnie tą techniką (zapraszamy do obejrzenia).

Piękne są też nasze podlaskie kolorowe pisanki malowane woskiem i barwione farbami lub w wywarze z łusek cebuli, kory dębu lub olchy. Zimą w okresie Bożego Narodzenia dzieci nadal kołędują tu z szopką lub gwiazdą.

W położonej w bardzo pięknej okolicy nad samą rzeką Narew wsi Kaniuki (ok. 15 km od Zabłudowa) mieszka i tworzy pan Włodzimierz Naumiuk. Pan Naumiuk jest rzeźbiarzem znanym nie tylko w Polsce, ale także zagranicą. Swoje rzeźby wystawiał w Niemczech, Francji, Szwecji, Belgii oraz Rosji. Pan Włodzimierz to bardzo barwna postać. Ma dużo umiejętności. W swoim życiu wykonywał wiele zawodów. Jest rolnikiem, potrafi kuć oraz budować domy i inne budynki z drewna. Najpierw terminował, a potem sam pracował jako cieśla. Umie ozdobić okna, ganki, szczyty domów tzw. koronką lub wyżynką wschodnią. Z pasji, zamiłowania i zainteresowania jest rzeźbiarzem. Już jako dziecko z zebranych korzeni oraz gałęzi nożykiem starał się wyczarowywać figurki ptaków i zwierząt. Pan Włodzimierz pozostaje wierny wsi. Stara wieś – wieś, którą pamięta z dzieciństwa, jest głównym tematem jego twórczości. Uważa, iż wieś podlaska to bogactwo tematów dla twórcy, można z niej czerpać jak z krynicy bez dna. Pozostając wierny tradycjom, zajmuje się również sztuką użytkową.

Swoje rzeźby wykonuje zarówno z drewna jak i z kory. Nie maluje swoich dzieł. Do pracy wykorzystuje drewno dębowe, sosnowe, lipowe. Spod jego sprawnych rąk wychodzą figurki ptaków, zwierząt, świątków, aniołów, postaci z wierzeń i opowieści ludowych. W swojej twórczości pokazuje też ciężką pracę ludzi na roli. Wszystkie prace pana Włodzimierza są wyjątkowe, gdyż nie lubi powtarzać drugi raz tych wykonanych już wcześniej.

Pan Naumiuk nie tylko pięknie rzeźbi, ale również barwnie i ciekawie opowiada (także w miejscowej gwarze) o swojej rodzinnej wsi, w której nadal mieszka. Jej tradycjach, zwyczajach, o tym jak kiedyś wyglądał dzień codzienny i święta. O rzecę Narew, którą dawniej spławiano drewno z Puszczy Białowieskiej. Warto przyjechać i obejrzeć posesję pana Włodzimierza pełną jego rzeźb oraz porozmawiać z samym twórcą, który chętnie wprowadza w tajniki swojego rzemiosła.

Niedaleko od nas rozpościera się Puszcza Knyszyńska i Białowieska. W bliskiej okolicy znajdują się Parki Narodowe – Narwiański, Biebrzański, Białowieski.

Trzy kilometry od Krasnego znajduje się Zabłudów. Jest to malownicze miasteczko liczące ok. 2,5 tysiąca mieszkańców. Miasto to przez wieki leżało na pograniczu różnych krajów i kultur, które ukształtowały jego bogatą 500-letnią tradycję. Na szczególną uwagę zasługuje układ urbanistyczny: zaprojektowany w XVI wieku zabłudowski rynek i przylegająca do niego prostokątna sieć ulic, które w niezmienionym stanie przetrwały do czasów obecnych. Świadectwem znakomitej historii miasta są budowle sakralne. Klasycystyczny kościół św. Piotra i Pawła zbudowano w 1840 roku na wzór katedry wileńskiej. Po przeciwległej stronie rynku wznosi się – wybudowana w 1854 roku na planie krzyża greckiego – klasycystyczna cerkiew Zaśnięcia Najświętszej Maryi Panny, zaś na obrzeżach miasta, na terenie dwóch starych cmentarzy, można podziwiać XIX-wieczne kaplice cmentarne pw. św. Rocha i św. Marii Magdaleny.

Pięćdziesiąt kilometrów dalej znajduje się Tykocin. Rozciągnięte na lewym brzegu Narwi, ciche i senne miasteczko – jest najstarszym i najpiękniejszym zespołem urbanistycznym historycznego Podlasia.

W Tykocinie, w stopniu większym niż gdzie indziej na Podlasiu, przetrwał obraz dawnego polskiego miasteczka, noszącego w swym kształcie przestrzennym i architektonicznym dziedzictwo poprzednich epok. Ciekawym zabytkiem jest Tykocińska Wielka Synagoga. Uważa się ją za drugą pod względem wielkości w Polsce. Jej budowę ukończono w 1642 r. Wielkość świątyni wynikała z roli Tykocina jako ponadlokalnego ośrodka społeczności żydowskiej. Żydzi po raz pierwszy osiedli w Tykocinie w 1522 r. od XVIII w. do II wojny światowej stanowili blisko połowę mieszkańców miasta. W sierpniu 1941 r. za sprawą Niemców Tykocin w połowie opustoszał. Obecni tu od ponad 400 lat Żydzi zniknęli, zostali rozstrzelani w lesie pod wsią Łopuchowo. Budynek Wielkiej Synagogi oparł się kataklizmowi wojennemu i stał się atrakcją turystyczną dzięki wspaniałemu stanowi zachowania wnętrza. Mieści się w niej, podobnie jak i w położonym tuż obok XVIII-wiecznym dawnym Domu Talmudycznym, Muzeum w Tykocinie.

Nieopodal znajduje się Europejska Wioska Bociania w Pentowie. W 1991 r. wierzchołki połamanych przez huragan drzew upodobały sobie bociany. Na drzewach, a także na dachach domów i słupach pobudowały gniazda. Ponieważ były one źle umocowane, Północnopodlaskie Towarzystwo Ochrony Ptaków wybudowało we wsi specjalne platformy na gniazda dla 23 par bocianów.

# STRZYŻÓW I OKOLICE

*szlakiem zabytków i tradycji ludowych*



Lista osób uczestniczących w projekcie „Podziel się Polską”

**Dyrektor – Renata Półzięć, Iwona Bosek,**

**Jadwiga Balicka-Lis, Marta Gorczyca** – wychowawcy

**Adrian P.** – wychowanek

**Andrzej K.** – wychowanek

**Ania D.** – wychowanka

**Damian Sz.** – wychowanek

**Grzegorz K.** – wychowanek

**Jakub K.** – wychowanek

**Mariusz K.** – wychowanek

**Patryk D.** – wychowanek

**Patryk K.** – wychowanek

**Patryk Z.** – wychowanek

Strzyżów to miasteczko położone nad rzeką Wisłok w województwie podkarpackim, na południowy zachód od Rzeszowa, przy trasie głównej biegnącej z Rzeszowa do Krosna i Jasła.

Małownicze, pagórkowate tereny Strzyżowa i okolic z łagodnymi, rozległymi wzgórzami, leżą w obszarze Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego. Pasma wzgórz w sporej części porastają tu gęste lasy iglasto-liściaste, pośród nich wiją się liczne potoki, które wpadają do rzeki Wisłok. Nie brak też wąwozów, jarów i kotlin pokrytych bogatą roślinnością. Wartościowe przyrodniczo tereny z bogatą florą i fauną objęte są ochroną w ramach Strzyżowsko-Sędziszowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu oraz Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego.

Strzyżów to miasto powiatowe od 1999 r., liczy prawie 10 tysięcy mieszkańców. Ma dobrze rozwiniętą sieć placówek oświatowych: Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza, Zespół Szkół Technicznych, Szkoła Podstawowa nr 1 im. Orła Białego, Szkoła Podstawowa nr 2 im. Marii Konopnickiej, Gimnazjum Publiczne nr 1, Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Z. Mycielskiego, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, dwie prywatne szkoły językowe, przedszkole. Obecnie miasto nie może poszczycić się jak kiedyś, prężnie działającymi firmami czy zakładami produkcyjnymi. Istnieją raczej małe oraz prywatne firmy zajmujące się budownictwem i usługami.

### 1. Historia.

Strzyżów ma bogatą historię. Według ustnych przekazów tereny te zasiedlane były już od V w.n.e. Gdy odwołamy się do legend, dowiemy się, że wędrowali tędy myśliwi poszukujący zwierzyny, a pogański książę Wislan miał tu zbudować dla obrony wschodnich krańców swoich ziem strażnicę (Strzeżno). Według tradycji nazwa miasta może również pochodzić od kolejnej strażnicy granicznej (Strzeżowo), którą miał zbudować Leszek Biały.

Najstarszą wzmiankę źródłową stanowi dokument wystawiony w Budzie na Węgrzech w 1279 roku przez legata papieskiego Filipa, potwierdzający dziesięciny należne klasztorowi cystersów w Koprzywnicy, które mieli płacić mieszkańcy Strzyżowa. Strzyżów jako zorganizowany gród pojawia się w „Liber beneficiorum” Jana Długosza. Pierwszymi właścicielami, o których jest mowa w dokumentach, byli Bogorowie. Późniejsi właściciele to Strzyżowscy, Bonerowie, Bączalscy, Szczepieccy, Wielopolscy, Radziwiłłowie, Skrzyńscy, a ostatni to Wołkowiccy i Konopkowie.

Strzyżów na przestrzeni wieków stopniowo rozwijał się i rozrastał. Rozwojowi temu sprzyjało położenie przy szlaku handlowym prowadzącym do przełęczy karpackich. Największy rozkwit miasta przypada na XV–XVII wiek. Miało ono wówczas dwa rynki, trzy kościoły, ratusz, łaźnię, szpital dla bezdomnych, trzy młyny, jatki, karczmę, gorzelnię, dwa browary i słodownię, szkołę parafialną, komorę celną, staw rybny, dwa mosty itd. Teren miasta otaczał ziemny wał obronny (do dziś zachowała się ul. Zawale). Miasto czerpało korzyści z rzemiosła. Dobrze rozwinięte było tkactwo, działał wielki blich (miejsce gdzie się bieli tkaniny i przędzę). Cechy zrzeszały płócienników, sukienników i foluszników. Działali tu też szewcy, kuśnierze, kowale, piekarze i karczmarze. Były to czasy świetnego rozwoju kontaktów handlowych z ośrodkami miejskimi w Polsce, na Węgrzech i Słowacji.

Patronem miasta od XV w. został św. Michał, który do dziś widnieje w herbie Strzyżowa. Jak wiemy to jeden z archaniołów. Według tradycji, kiedy Lucyfer zbuntował się przeciwko Panu Bogu i namówił do tego część aniołów, wtedy miał wystąpić archanioł i z okrzykiem – „Któż jak Bóg” wypowiedzieć wojnę szatanom. Herb

przedstawia wizerunek świętego w tunice i paliuszu, w szacie władcy, jako wojownika w zbroi. W lewej ręce trzyma wagę, w prawej miecz, a jego stopa spoczywa na głowie pokonanego smoka.

W trakcie długiej historii Strzyżów przeżywał dramatyczne momenty. W 1241 roku zniszczyli miasto Tatarzy, w 1657 – wojska Rakocznego. Ale prawdziwą zimą były liczne pożary – w jego historii było ich aż dziewięć – ostatni w 1895 roku. To był największy pożar, który strawił dwie trzecie zabudowy miasta. Od tego czasu miasto w większości było już murowane. Ale pożary hamowały rozwój gospodarczy Strzyżowa i niweczyły wszystko, co osiągnięto dzięki rzemiosłu i handlowi.

Ważną rolę w historii Strzyżowa odegrali Żydzi. Największy ich napływ przypada na wiek XVII. Zbudowano wówczas synagogę drewnianą i Strzyżów stał się centrum życia religijnego i kulturalnego społeczności żydowskiej od Frysztaka po Niebylec. Pod koniec XVIII wieku na ziemiach strzyżowskich znakomicie rozwijał się prowadzony przez Żydów handel zbożem, lnem i konopiami. W tym okresie w Strzyżowie odbywało się 12 jarmarków w roku (w tym 8 jednodniowych i 4 trzydniowe) oraz tzw. wtorkowe targi cotygodniowe, które odbywają się do dziś.

XVIII wiek przyniósł upadek gospodarczy i kulturalny miasta. W 1896 roku Strzyżów awansował do rangi stolicy powiatu. Nominacja ta wiązała się z przekazaniem do użytku w 1890 roku linii kolejowej Jasło – Rzeszów, przebiegającej przez Strzyżów.

Trudne czasy nastąpiły dla Strzyżowa w czasie I i II wojny światowej.

I wojna spowodowała duże straty materialne, głód, epidemię, śmierć sporej części ludności. Po wojnie następował powolny upadek miasta aż do 1932, kiedy przestało być siedzibą powiatu. Miasto liczyło wtedy trzy tysiące mieszkańców, przybrało charakter rolniczo-rzemieślniczy.

II wojna światowa zniweczyła powolne próby odbudowy miasta. W 1942 r. doszło do eksterminacji strzyżowskich Żydów, których wywieziono do obozu zagłady w Belżcu. Wielu strzyżowian zostało aresztowanych, trafiło do obozów koncentracyjnych lub zostało zamordowanych w masowych egzekucjach. W odpowiedzi na terror okupanta narodził się ruch oporu. W Strzyżowie i powiecie działały formacje zbrojne Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich.

Z okresem II wojny światowej wiąże się historia budowy tunelu przez Niemców, który wydrążony jest pod Żarnowską Górą. Został zaprojektowany i zbudowany przez niemiecką firmę „Organisation Todt” w okresie pomiędzy wiosną 1940 roku a latem 1941. Przy jego budowie pracowali jeńcy z różnych krajów Europy. Ma on 465 m długości, 8 m szerokości i 5,5 m wysokości. Jego ściany są wzmocnione potężnym żelbetonowym pancierzem, w górnej części sklepienie jest ceglane. Przy wylocie z tunelu od strony wsi Żarnowa zachowały się jeszcze solidne wrota, a w górze budka wartownika. Prowadziła do niego bocznicą kolejowa. We wnętrzu mieścił się cały skład pociągu, liczący kilkadziesiąt wagonów. Zagadką pozostaje przeznaczenie tunelu. Wiemy tylko tyle, że był tutaj Hitler.

Budowla pod Żarnowską Górą jest jednak tylko jednym z dwóch elementów „kwatery Hitlera” – jak mówią okoliczni mieszkańcy. Jej druga część znajduje się w Stępinie. Ale Tamten bunkier to budowla naziemna, otoczona wzgórzami. I właśnie tutaj 21 sierpnia 1941 roku doszło do spotkania Adolfa Hitlera z Benito Mussolinim.

## 2. Zabytki

Na obszarze miasta znajduje się wiele ciekawych i cennych historycznie obiektów zabytkowych. Wszystkich zachęcamy do zwiedzenia naszego miasteczka.

Zwiedzanie możemy rozpocząć od spaceru po starej części miasta, tzw. rynku, który jest centrum życia Strzyżowa. Rynek ma kształt prostokąta, otoczony jest XIX-wiecznymi kamieniczkami, które w większości zostały przebudowane w latach 50. XX wieku. Jednak sporo z nich zachowało swój XIX-wieczny charakter. Na kilku z nich pozostały również eklektyczne i secesyjne stiukowe dekoracje. Na kamienicy przy ul. Rynek 2 widnieje tablica pamiątkowa informująca, że urodził się tu Wilhelm Zajączkowski (1836–1909), wybitny farmakolog, autor licznych prac naukowych z tej dziedziny.

W centrum rynku stoi pomnik Święta Niepodległości 11 Listopada. Kiedyś w tym miejscu stał pomnik gen. Karola Świerczewskiego. W pobliżu stoi też na kamiennym cokole figura św. Michała Archanioła, wspomnianego już wcześniej patrona miasta. Na pomniku umieszczony jest napis; „Święty Michale chroń nas od złego”.

Nieopodal rynku znajduje się kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i Bożego Ciała. Zbudowany został w II połowie XV wieku. Przechodził bardzo burzliwe losy. W XVII w. został zniszczony wraz z miastem przez wojska Jerzego Rakoczego. Ponownie odbudowany i po raz drugi spalony. Obok kościoła znajduje się wieża o 36 m wysokości, na której znajduje się dzwon z 1613 roku, odlany przez ludwisarza ze Lwowa.

Strzyżowska fara to gotycki kościół orientowany, murowany z tzw. łamanego kamienia, o długim prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Wnętrze świątyni przekształcone i wyposażane przez stulecia zadziwia różnorodnością szczegółów współtworzących niepowtarzalny klimat. Znajduje się tu bardzo ważny dla strzyżowian i objęty kultem obraz Matki Bożej Strzyżowskiej. Wiąże się z nim jedno z ważniejszych wydarzeń historycznych tych ziem, np. przed obrazem tym odbyło się zaprzysiężenie konfederatów barskich, a Kazimierz Pułaski, dwukrotnie ocalony za przyczyną Matki Bożej Niepokalanej, polecił do nowo poświęconego sztandaru dodać podobiznę Matki Bożej Strzyżowskiej.

Po zwiedzeniu obiektów kościelnych możemy przejść do zwiedzania Biblioteki Publicznej Gminy i Miasta im. Jana Przybosia, która mieści się w dawnej bożnicy z II połowy XVIII wieku. Wnętrze dawnej synagogi zostało przekształcone do pełnienia nowych funkcji. Do czasów dzisiejszych zachowała się bima (podwyższone miejsce, z którego czyta się Torę i prowadzi modlitwy) sklepiona żaglasto, na czterech potężnych filarach. Zachowana polichromia przedstawia lewiatana oraz ornamenty roślinne.

Idąc drogą do lasu „Ratośniówki,” na północ od miasta, „na Górcę”, pod lasem jest kapliczka neogotycka z cegły, kryta blachą. Jest ona pod wezwaniem Matki Bożej Bolesnej. W przeszłości na tym miejscu stała kaplica zbudowana w 1634 roku. Dużym kultem cieszy się znajdujący się tam obraz Matki Bożej Bolesnej. Legenda głosi, że pierwsza kapliczka w tym miejscu została wybudowana w XII wieku, kiedy Strzyżów został cudownie ocalony... „spadł krwawy deszcz, który powstrzymał Tatarów przed wkroczeniem do miasta”. Kapliczka i malowniczy krajobraz wokół niej są inspiracją dla wielu lokalnych twórców. Od kapliczki rozpościera się przepiękna panorama na całe miasteczko, nad którym góruje kościół wraz z wieżą dzwonnicy kościelnej.

Idąc dalej drogą aż pod las, napotykamy kapliczkę pod wezwaniem św. Józefa. Została ona zbudowana w 1772 r.

po zakończeniu walk partyzanckich konfederatów barskich.

Ważnym miejscem pamięci dla strzyżowian jest grób, pomnik Pamięci Polaków Zesłanych na Sybir, który znajduje się na cmentarzu św. Michała. Na cmentarzu tym znajdują się również mogiły wielu patriotów i osób zasłużonych dla miasta, m.in. Skrzyńskiego, Wołkowickiego, Jana Koczeli, Zygmunta Patryna, Wilhelma Zajączkowskiego oraz dr. Józefa Patryna.

Za rzeką Wisłok, po przejściu przez kładkę wiszącą, tzw. ławę, naszym oczom ukazuje się Społeczne Muzeum Regionalne Towarzystwa Miłośników Ziemi Strzyżowskiej, które mieści się w dawnym pałacu Dydyńskich wzniesionym w XVII w. Otoczony jest również pozostałością parku z tego okresu. Gromadzenie zbiorów muzeum zostało zapoczątkowane w 1959 r. przez nauczyciela Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego w Strzyżowie Zygmunta Leśniaka.

Innym ciekawym zabytkiem znajdującym się w zachodniej części miasta, jest XIX-wieczny zespół pałacowo-parkowy, w którym mieści się nasz Dom Dziecka im. Janusza Korczaka. Budynek pałacu wybudowano pod koniec XIX wieku. Jest on zbudowany na rzucie prostokąta, piętrowy, murowany i tynkowany i był kolejno własnością Wołkowickich i Konopków. W 1974 roku pałac przeszedł gruntowny remont, przystosowujący do pełnienia funkcji domu dziecka. Pałac otacza park krajobrazowy, opadający tarasowo ku południu, z alejami, dwoma stawami i pięknymi drzewami. Spora ich część pochodzi jeszcze z końca XVIII wieku.

Godne zobaczenia są również zabytki w okolicznych miejscowościach należących do gminy Strzyżów, np. zespół pałacowo-parkowy Bylickich w Żywnowie, folwark Golcówka w Wysokiej Strzyżowskiej, mini skansen w Godowej, cerkwie w Bonarówce, Oparówce i Węglówce. A wszystko to można poznać, wędrując pieszo, jadąc rowerem lub korzystając z kolejki kołowej, która jeździ na trzech trasach po terenie miasta i gminy od maja do września.

## 3. Kultura i tradycja.

W gminie funkcjonuje wiele prężnie działających organizacji i placówek dbających o kulturę regionu.

Działalność kulturalną prowadzą m.in. Dom Kultury „Sokół”, kino „Odrodzenie”, Biblioteka Publiczna im. Juliana Przybosia, Towarzystwo Miłośników Ziemi Strzyżowskiej, Czarnorzecko-Strzyżowska Lokalna Grupa Działania, Muzeum Regionalne, Strzyżowskie Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich Gminy Strzyżów. Ich działalność wspiera powołana w czerwcu 1993 r. Fundacja na Rzecz Rozwoju Kultury Ziemi Strzyżowskiej, której celem jest m.in. prowadzenie i popieranie działań oraz inicjatyw zmierzających do rozwoju wszelkich form życia kulturalnego. W ramach tych działań organizowane są imprezy kulturalne, edukacyjne, ochrona dóbr kultury regionalnej. Fundacja prowadzi Uniwersytet Trzeciego Wieku, aktywizując i angażując osoby starsze do działania na rzecz środowiska oraz tradycji kulturowych.

Wiele można powiedzieć o Czarnorzecko-Strzyżowskiej Lokalnej Grupie Działania, która zajmuje się promocją dziedzictwa kulturalnego naszego regionu. Dzięki jej działalności bierzemy udział w imprezach wystawienniczych typu: targi, jarmarki, festyny, jak też różnego rodzaju konkursy rzemieślnicze i przeglądy folklorystyczne. Do najciekawszych należą piknik historyczny, święto plonów, „LGD od kuchni”, gdzie promowane są dania regionalne, m.in. krokiety z ziemniakami, pierogi pieczone, pasztet z cukinii, ziemniaczana bida czy „paciara”.

Popularyzacją i upowszechnianiem wiedzy o przeszłości regionu, jego zabytkach kulturowych i przyrodniczych

zajmuje się Towarzystwo Miłośników Ziemi Strzyżowskiej, którego siedzibą jest obiekt Biblioteki Publicznej Gminy i Miasta Strzyżowa.

Natomiast wiele imprez związanych z działalnością kulturalno-oświatową organizuje właśnie wspomniana biblioteka. Są to m.in. wystawy twórców ludowych, rodzimych malarzy, promocje książek, spotkania z osobowościami regionu, jak też zajęcia dla dzieci związane z tradycją rękodzieła ludowego.

Z życiem społecznym i kulturalnym Strzyżowa zapoznamy się w Społecznym Muzeum Regionalnym Towarzystwa Miłośników Ziemi Strzyżowskiej mieszczącym się we wspomnianym już wcześniej pałacu Dydyńskich. Znajduje się tu 16 wystaw stałych obejmujących m.in. zbiory archeologiczne, etnograficzne, numizmatyczne oraz rzemiosło.

Kolejną wartą wspomnienia placówką jest Strzyżowski Dom Kultury „Sokół”, który prowadzi działalność w zakresie:

- śpiewu (Art Projekt, Strzyżowski Chór Kameralny współpracujący z Włodzimierzem Korczem i Alicją Majewską);
- teatru (grupa teatralna „Sokolniki”, Teatr Amatorski „Prima Aprilis”);
- plastyki (Dziecięce Koło Plastyczne, Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych);
- tańca (zespół taneczny „Perłki” i „Dzikusy”);
- folkloru (kapela ludowa, grupa śpiewacza „Baby Glinickie”, zespół folklorystyczny „Kłosowanie”, grupa śpiewacza „Barwy Jesieni”, „Wujanki” i Zespół Harmonijek Ustnych „Stryki”.

Dom Kultury organizuje wiele imprez, pikników przy okazji świąt, jak też uroczystości regionalnych, przedstawiając tradycje folklorystyczne oraz rękodzieło ludowe, organizuje wystawy twórców regionalnych. Strzyżowscy artyści swoje prace prezentują na wielu wystawach w kraju i za granicą, promując tym samym swoje miasto.

Szczególną rolę w kultywowaniu tradycji ludowej, upowszechnianiu kultury wiejskiej ziemi strzyżowskiej odgrywa 14 Kół Gospodyń Wiejskich działających w 13 wsiach gminy Strzyżów. Zrzeszone są one w Strzyżowskie Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich Gminy Strzyżów, które liczy prawie 80 członkiń. Koła w swej działalności uczestniczą m.in. w różnorodnych imprezach na terenie gminy i województwa, przygotowują tradycyjne potrawy, prezentują stroje ludowe, tańce i przyspiewki oraz kultywują ludowe tradycje: haftują, wyszywają, wykonują ozdoby choinkowe, kwiaty bibułowe i różne inne misternie tworzone ozdoby.

Warto jeszcze wspomnieć, że w Strzyżowie od 2004 r. z końcem lipca w rocznicę tzw. bitwy o Żarnowskie Mosty organizowane są rekonstrukcje historyczne, które przyciągają kilkutysięczną widownię. W widowiskach historycznych biorą udział grupy rekonstrukcyjne z kraju i z zagranicy.

#### 4. Sport i rekreacja.

Bogate tradycje sportowe Strzyżowa kontynuowane są przez dwa prężnie działające kluby sportowe: Uczniowski Klub Sportowy „Sokół” Strzyżów z sekcją piłki siatkowej oraz Miejski Klub Sportowy „Wisłok” Strzyżów z sekcją piłki siatkowej i piłki nożnej.

Teren miasta oraz okolic przyciąga wielu turystów oraz wszystkich zainteresowanych aktywnym spędzaniem wolnego czasu. Z uwagi na walory przyrodnicze i ukształtowanie terenu władze inwestują od lat w infrastrukturę sportowo-rekreacyjną. Szczególną rolę pełni tu Centrum Sportu, Turystyki i Rekreacji, które zostało utworzone w celu skupienia wszelkich działań turystycznych, wypoczynkowych, rekreacyjnych oraz sportowych.

Wśród atrakcji oferowanych przez Centrum można wymienić: krytą pływalnię „Otylia” (z kompleksem basenów, jacuzzi, biczami wodnymi, zjeżdżalnią), boisko wielofunkcyjne (do siatkówki, koszykówki, piłki nożnej i tenisa ziemnego, gdzie zimą tworzone jest lodowisko), ogródek jordanowski (z nowo urządzonym placem zabaw dla dzieci z bezpiecznymi huśtawkami i budowlami rekreacyjnymi), trzy korty tenisowe, skate park (z rampami, najazdami i wyskoczeniami).

Dla tych, którzy chcą zadbać o dobre samopoczucie, atrakcyjny wygląd i kondycję fizyczną są prowadzone w Centrum zajęcia: aerobiku, programu spinning, aqua aerobiku, łaźni, sauny, inhalatorium, siłowni, kąpieli perełkowej.

Na terenie miasta i okolic znajduje się również kompleks ścieżek edukacyjno-rekreacyjnych (ścieżka zdrowia z elementami konstrukcyjnymi i przeszkodami do ćwiczeń, ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna z 10 tablicami poglądowymi i elementami architektury krajobrazu oraz wiele tras rowerowych, które pozwalają na poprawienie kondycji oraz relaks na świeżym powietrzu).

Natomiast miłośnicy jazdy konnej mogą udać się do nieodległego Glinika Zaborowskiego, gdzie istnieje Jeździecki Klub Sportowy „Pogórze” i treningi odbywają się pod okiem profesjonalnych instruktorów.

W zimie wielką atrakcją Strzyżowa są stoki narciarskie z wyciągami orczykowymi. Stok jest oświetlony i sztucznie zaśnieżany. Na miejscu znajduje się infrastruktura: jest wypożyczalnia sprzętu narciarskiego, serwis narciarski, szkołki narciarskie, baza noclegowa oraz zaplecze gastronomiczne.

W naszym mieście znajduje się również stadion sportowy, miejsce organizacji festynów, konkursów, wszelkiego rodzaju pokazów oraz zawodów, miejsce ćwiczeń oraz gry w piłkę nożną. Tuż obok stadionu znajduje się hotelik sportowy, który może przyjąć 23 osoby w pokojach 2-, 5- i 6- osobowych.

#### Bibliografia:

- Grzebień L. „Parafia w Strzyżowie i kult Matki Bożej Niepokalanej”, Kraków 1997
- Lawera H. Bata A. „W Strzyżowie i na Pogórzu”, Krosno 2002
- Kluska A. „Opowieści, podania i legendy ziemi strzyżowskiej”, Strzyżów-Krosno 2005
- „Studia nad dziejami Strzyżowa i okolic” Zbiór artykułów pod redakcją Cynarskiego S., Rzeszów 1980

# KŁOBUCK

## *bajka nie bajka – opowieści z Kłobucka*



Lista osób uczestniczących w projekcie „Podziel się Polską”

**mgr Magdalena Ziółek** – wychowawca

**Agnieszka J.** – wychowanka

**Aleksandra M.** – wychowanka

**Angelika B.** – wychowanka

**Daria S.** – wychowanka

**Dominik O.** – wychowanek

**Ewa B.** – wychowanka

**Kinga S.** – wychowanka

**Krystian B.** – wychowanek

**Martyna M.** – wychowanka

**Mateusz S.** – wychowanek

**Patrycja Z.** – wychowanka

**Paweł P.** – wychowanek

**Piotr P.** – wychowanek

**Tobiasz B.** – wychowanek

**Wiktoria Z.** – wychowanka

Mamy zaszczyt zaprosić Was do spotkania z grupą wspaniałych młodych przewodników, którzy oprowadzą Was po uroczej, pełnej niezwykle zakątków i urokliwych miejsc Ziemi Kłobuckiej.

Spotkaliśmy się w naszym domu znajdującym się w mieście Kłobuck. Pragniemy przybliżyć Wam to miejsce, pokazać ciekawostki, zapoznać z jego historią i tradycją. Przekonacie się sami, że warto tu zajrzeć.

### *Podstawowe wiadomości o naszym regionie*

Gmina Kłobuck położona jest w północno-wschodniej części województwa śląskiego, na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej w dolinach rzek: Białej i Czarnej Okszy.

Powierzchnia Kłobucka wynosi 47 km<sup>2</sup>, mieszkańców liczy 13 222. Miasto Kłobuck jest siedzibą władz gminy, która obejmuje 10 sołectw i 5 sołectw w obrębie administracyjnym miasta.

### *Z historii miasta*

Nie jest znana data nadania praw miejskich. Przyjmuje się, że lokacji dokonano na prawie magdeburskim za czasów panowania króla Kazimierza Wielkiego w 1339 r. Miasto otaczały mury obronne z palisadą, które zostały zniszczone na skutek rozrastania się grodu w XVI w. Podkreślić warto, że historia Kłobucka zaczyna się już we wczesnym średniowieczu. Prawdopodobnie stanowił on fragment „bursztynowego szlaku”. Osada, która mogła powstać w II połowie XIII w. w pobliżu książęcego grodu warownego, była siedzibą parafii, przy której funkcjonowała szkoła, ośrodkiem lokalnej administracji. W okolicach Kłobucka powstawały kopalnie rudy żelaza, rozwijał się przemysł żelazny. Na przełomie XVI w. i XVII w. powstały nowe kuźnie, drutownie, odlewnie, blachownie, w których wyrabiano działa, moździerze i kule. Równocześnie rozwijało się rzemiosło i handel. Powstawały cechy szewskie, rzeźnicze, kowalskie, piekarnicze, sukiennicze.

W 1658 r. sejm ustanowił Kłobuck siedzibą starostwa, które nadał w wieczyste posiadanie klasztorowi oo. paulinów na Jasnej Górze. Po potopie szwedzkim miasto podupadło, a w 1689 r. zostało całkowicie spalone.

W wyniku drugiego rozbioru Polski Kłobuck znalazł się w zaborze pruskim, a po 1815 r. w Królestwie Polskim. W 1870 r. utracił prawa miejskie, które odzyskał dopiero w 1917 r.

Rozwój gospodarczy miasta nastąpił po II wojnie światowej. W latach 50. XX w. zaczęły powstawać kopalnie rud żelaza i zakłady wzbogacania rudy, co spowodowało rozwój miasta i poszerzanie jego granic – powstawały nowe dzielnice, centrum administracyjne i kulturalne. Lata 70. to likwidacja kopalń, a jednocześnie zahamowanie rozwoju miasta.

Obecnie Kłobuck jest miastem powiatowym, gdzie istnieją duże możliwości podjęcia działalności gospodarczej. Miasto rozwija się i pięknieje z roku na rok.

### *Bajka nie bajka*

Za górami za lasami za siedmioma rzekami jest miasto, a w nim dom – Zaczarowany Dom, w którym



mieszkają duzi i mali sympatyczni ludkowie.

Pewnego dnia do tego kolorowego i urokliwego Domu zawitali niezwykle goście.

Ludkowie Domu z radością ich powitali. Czarodziejka, która była razem z dziećmi, wprowadziła przybyszów do wielkiej sali. Byli to dwaj mędracy, którzy przyszli opowiedzieć niezwykle historie.

Pierwszy z nich, Mędrzec Zygmunt Wierus\*, był wieloletnim nauczycielem muzyki. Przez lata rozwijał kulturę muzyczną i taneczną oraz gromadził dane o tradycjach ludowych regionu.

Ludkowie z zaciekawieniem słuchali jego opowieści. Mówił m.in. o miejscowych legendach i podaniach. Znał ich wiele, bo jako wieloletni drużba weselny bywał na rozmaitych uroczystościach i weselach. Na jednym z nich usłyszał taką historię: Po ślubie młoda para urządziła wyścigi furmanek. Goście ścigali się, kto będzie pierwszy. Gdy jechali obok jeziora przy brzoźkach, nagle panna młoda w pędzie wielkim wpadła do jeziora i zginęła. Po dziś dzień słychać o północy w noc wigilijną płacz i lament biednej niewiasty utopionej z winy złego męża.

Takie to i inne dziwne opowiadał Mędrzec Zygmunt Wierus zasłuchanym ludkom.

Wyznał im, że za największy swój skarb uważa spisane wspomnienia, piosenki dawnych zespołów utrwalone na taśmie oraz pracę i swój wielki dorobek twórczy.

– Jakież to wspaniałe człowiek!!! – mówili ludkowie. Potrafi dzielić się swoim skarbem z tymi, którzy pragną go wysłuchać.

Drugim gościem był niezwykle człowiek – uzdrowiciel zwierząt, znawca starych, dawnych dziejów – Mędrzec Andrzej Brzoźka\*. To on wyczarował przed nami nieprawdopodobną opowieść o złym dziedzicu Lemańskim, który zamieszkiwał pobliski zamek. Zamek ten otaczał przepiękny park – z unikalnymi drzewami i krzewami. Edward Lemański, właściciel zamku, był kawalerem, brutalem i okrutnikiem – opowiadał Mędrzec. Zmuszał swoją służbę do ciężkiej pracy, bił i znęcał się nad nią. Prześladował proboszcza kłobuckiego, którego obić batem, a wójta powiesił za ręce i nogi i strzelał do niego, ale tak żeby nie trafić, by później go powiesić – snuł opowieść Mędrzec Andrzej.

Opowiadał, że został ów okrutnik w końcu skazany na 10 lat więzienia, ale jako że posiadał duże pieniądze i znajomości, po 2 miesiącach znów był na wolności. Dalej znęcał się nad innymi i był wielkim okrutnikiem. Gdy zbliżało się powstanie styczniowe, rząd nałożył podatek na tych, którzy mieli majątek, także na Lemańskiego. Do Kłobucka przyjechało dwóch wysłanników, którzy mieli ściągnąć podatek dla powstańców. Lemański odmówił płacenia. Kazał wysłannikom wziąć się do roboty i ścinać drzewa wokół parku. Gdy ci odmówili, poszczuła ich psami.

W czasie powstania styczniowego Edward Lemański zaginął. Powstańcy przeszukiwali zamek. W lochach znaleźli zgłodzonego i skatowanego człowieka, który od 6 tygodni tam był więziony. Była to kolejna ofiara Lemańskiego. Gdy wreszcie udało się odnaleźć właściciela zamku, został on oskarżony o zabicie żołnierza, osądzony i powieszony na jelenich rogach – opowiadał Pan Andrzej.

Tak oto nasi dwaj wspaniali Mędracy – Pan Zygmunt Wierus i Andrzej Brzoźka – otworzyli przed zadziwionymi ludkami zaczarowany świat historii, tradycji i folkloru naszego miasta. Sprawili, że ludkowie natychmiast

wyruszyli na wędrowkę po Kłobucku w poszukiwaniu pięknych i niezwykle miejsc.

A, co zobaczyli tu pokażemy.

Sami popatrzcie!!! Czyż nie pięknie jest u nas? To tylko maleńki fragment naszej wędrowki, na dłuższy spacer ZAPRASZAMY!

## TO JUŻ KONIEC BAJKI NIE BAJKI

\*Zygmunt Wierus rozpoczął swoją działalność na początku lat 50. ubiegłego wieku. Z jego inicjatywy na terenie powiatu kłobuckiego i województwa śląskiego powstały liczne zespoły muzyczno-śpiewacze, m.in. Dziecięcy Zespół Pieśni i Tańca „Pankowskie Mazowsze”, Harcerski Zespół Artystyczny „Balladyna”, Zespół Artystyczny „Słoneczko” oraz „Snieżki” i „Smerfy”.

Wierus był także inicjatorem i dyrygentem Zespołu Pieśni i Tańca im. T. Sygietyńskiego. Do 2005 roku prowadził znany i ceniony w powiecie Zespół Śpiewaczy „Kłobuczanie”.

Zygmunt Wierus jako nauczyciel, a następnie dyrektor szkół podstawowych, od najmłodszych lat harcerz oraz instruktor-harc mistrz, wychował w umiłowaniu muzyki kilka pokoleń dzieci. Za zasługi artystyczne otrzymywał państwowe odznaczenia, m.in. Złotą Odznakę Polskiego Związku Chórów i Orkiestr, nagrodę Ministra Kultury i Sztuki za kultywowanie piękna folkloru polskiego i przywiązywanie szczególnej wagi do wartości regionalnej oraz Order Uśmiechu.

\*Andrzej Brzoźka – historyk, lekarz weterynarii, miłośnik kultury i historii Kłobucka, członek Towarzystwa Przyjaciół Kłobucka, autor wielu książek i artykułów na temat miasta Kłobuck.

## Źródła

Opowiadanie respondentów: Zygmunt Wierus, Andrzej Brzoźka opracowane przez Aleksandrę Mońkę, Martynę Moj, Mateusza Stargałę Kingę Stefanik, Angelikę Brzeźniak, Darię Stefanik;

broшуra reklamowa: tekst Burmistrza Kłobucka Krzysztofa Nowaka

# WARSZAWA

## *rozmowy o naszej Woli*



Lista osób uczestniczących w projekcie „Podziel się Polską”

**Katarzyna Koszałko, Izabela Adameczek, Bartłomiej Moszczyński** – wychowawcy

**Dawid K.** – wychowanek

**Jakub K.** – wychowanek

**Kacper T.** – wychowanek

**Przemysław Ch.** – wychowanek

**Stanisław Ch.** – wychowanek

**Bartłomiej Ś.** – wychowanek

**Sara B.** – wychowanka

**Sylwia B.** – wychowanka

**Joanna T.** – wychowanka

### *Pole elekcyjne*

- Tutaj zbierali się rycerze i szlachta i głosowali, kto będzie w Polsce królem. Czy wiecie, jak wybierano króla?
- Tak, przez koronację.
- Koronacja to była ceremonia wybierania króla, najpierw była elekcja, wybierała króla tylko szlachta. Tylko bogaci i ważni ludzie mogli wybierać króla. Kto mieszkał na wsi, króla wybrać nie mógł.
- Kto mógł zostać rycerzem?
- Tylko ten, którego tatuś był rycerzem.
- I właśnie tutaj wybierano króla?
- Tu na naszej Woli wybierano polskich królów. Tutaj, gdzie teraz stoi pomnik, zbierała się szlachta, aby dokonać wyboru. Na tym pomniku mamy napis na cześć wyboru danego króla. Widzimy także ludzi wyrzeźbionych, którzy takiego króla wybierali, czyli szlachtę. Popatrzcie na stroje szlacheckie. Wszyscy mają na sobie kontusze. Zwróćcie uwagę na ich kolor.
- Żółty.
- A to było ważne, im jaśniejszy kolor stroju, tym ważniejsza i bogatsza osoba.
- Ciekawostką jest to, że kiedyś nie było buta lewego i prawego. W tamtych czasach oba były takie same. Noszono buty w bardzo jasnych kolorach – białe, czerwone, żółte.
- A czy jest ulica Królów w Warszawie?
- Tak, na Woli i nazywa się Elekcyjna. A elekcją nazywano wybór króla. A słyszeliście o takiej ulicy jak Obozowa?
- Tak.
- Tam, gdzie dziś jest ta ulica, w dawnych czasach był obóz szlachty, tego rycerstwa, które wybierało króla. Popatrzcie jeszcze na pomnik. Widzicie takie małe brązowe domeczki? Wiecie, co to za budynki?
- To wiatraki.
- Wiatraki oznaczały, że tam były młyny. Tak wyglądała nasza Wola, jak wybierano króla. Młynów już nie ma, za to jest ulica, która nazywa się Młynarska.
- A wiecie gdzie ona jest? Bardzo blisko. Niemalże obok waszego ośrodka.

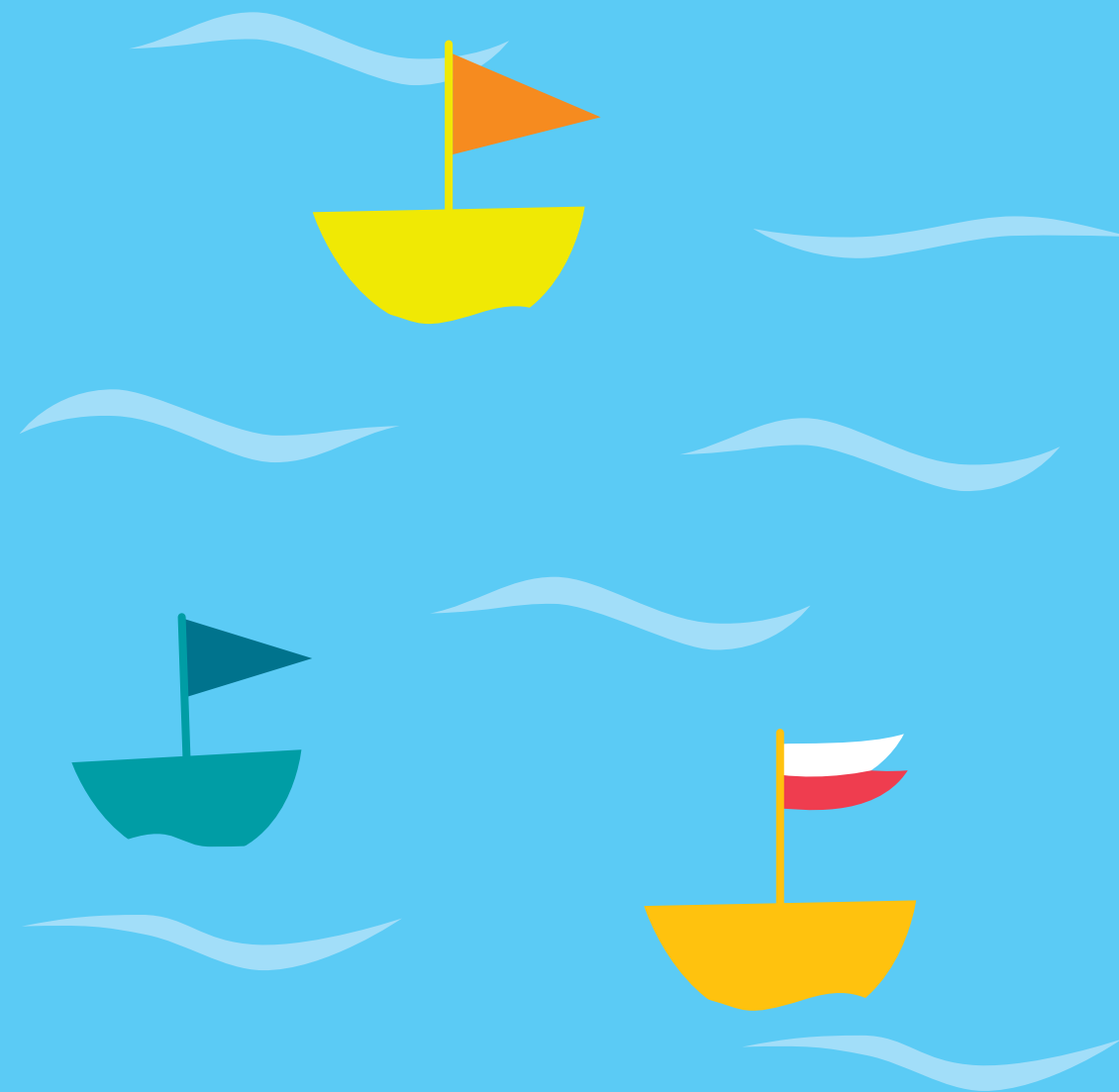
### *Generał Sowiński*

- Kim był generał Sowiński?
- To był dowódca wojsk polskich. Jeżeli wsiądziecie z nauczycielem w autobus, to po kilku minutach znajdziecie się w takim dużym parku bardzo blisko. Tak, to park generała Sowińskiego.

- W jaki sposób generał Sowiński związał się z historią Woli?
- Słyszeliście o takiej ulicy jak Redutowa?
- Tam jest centrum handlowe.
- Tak, jest centrum handlowe „Reduta”, ale kiedy żył generał Sowiński, bardzo dawno temu, centrum handlowego jeszcze nie było. Generał Sowiński żył 200 lat temu.
- Tu, gdzie dziś jest ulica Redutowa, była reduta, czyli okop i stanowisko bojowe. Tu właśnie polscy żołnierze pod dowództwem generała Sowińskiego odpierali atak wojsk rosyjskich. Generał bronił się do samego końca. Przez wiele godzin odpierał ataki Rosjan. Zginął nieopodal kościoła, który dziś znajduje się przy ulicy Wolskiej. W ścianie tego kościoła zobaczycie wmurowane armatnie kule i lufy armat, które wbudowali rosyjscy żołnierze na cześć swojego zwycięstwa. Jest tam też rzeźba przedstawiająca generała Sowińskiego.

#### ***Powstańcze czołgi***

- W jaki inny sposób Wola się zaznaczyła w historii Polski?
- Na pewno słyszeliście o Powstaniu Warszawskim. Drugiego dnia powstania na ulicy Okopowej powstańcy zdobyli dwa niemieckie czołgi. Jeden z nich nazywano Magnum a drugi Magda. Dzięki temu udało się powstańcom odbić z rąk Niemców grupę więzionych Żydów. Teraz w tym miejscu, przy ulicy Anielewicza, znajduje się tablica upamiętniająca to wydarzenie. Zapisana w języku polskim, hebrajskim i angielskim.



# LET'S SHARE POLAND

Dear Friends,

With great joy we present you our collective book – the effect of the project “Let’s share Poland” funded by the Ministry of Culture and National Heritage and The Regional Council of Masovian Voivodeship.

“Let’s share Poland” – I remember well the moment when these words resounded in one of the many brainstorming sessions accompanying the formation of the project. We waited long for the stroke of genius, the slogan that could accurately express our intentions and would be charged with positive energy and ... we succeeded.

Sharing is giving, but also keeping it to yourself. Sharing is renunciation, but also the joy of gift-giving. It seems that in order to share, you ought to have a lot or be rich, and wealth is often understood very literally as property – money, real estate, jewelry. And yet you can share your knowledge, skills, experiences, sensibilities.

This untypical kind of sharing is what we proposed to the participants of “Share Poland” project. We chose six children’s homes across Poland to share our knowledge and skills with participating children. Since The State Ethnographic Museum in Warsaw in December 2012 opened the first Polish Ethnographic Museum for Children named after Janusz Korczak, we invited mostly “Korczak” children’s homes and devised and prepared a program of workshops. Their main aim was to strengthen the competencies of children and provide them with knowledge and skills in the following areas:

- ethnography and conducting interviews with respondents, who are identified as interesting people living in areas close to the participating children’s homes – these workshops were conducted by Justyna Laskowska-Otwinowska, Patryk Pawlaczyk, Dariusz Skonieczko,

- art of photography – these workshops were conducted by Marta Czerska, Mariusz Raniszewski,

- public speaking and presentation skills – these workshops were conducted by Anna Grunwald, Katarzyna Żukowska.

Interesting people entertained children with stories about the beauty of places, history and local traditions. Respondents impressed us with their passion and erudition, knowledge of the region and often unique abilities. Subsequently they were: in Janusz Korczak Children’s Home No. 2 in Warsaw – Mr. Sławomir Kosim, in Janusz Korczak Children’s Home in Strzyżów: Mrs. Marzena Dubiel and Mrs. Halina Dziadosz, in Janusz Korczak Children’s Home in Kłobuck – Mr. Zygmunt Wierus and Mr. Andrzej Brzóśka, Janusz Korczak Children’s Home in Zabłudów-Krasne – Mrs. Barbara Zacharewicz and Mr. Włodzimierz Naumiuk in Janusz Korczak Children’s Home in Piława Górna – Mr. Arnold Kondrasiewicz, in Children’s Home in Świebodzin – Mr. Tadeusz Bobowski and Mr. Waldemar Wachowski.

Our sharing, however, was not disinterested – we wanted to be shared with as well. We were expecting an exciting collaborative work – knowledge, photography, descriptions and presentations of places we visited – Warsaw’s Wola district, Strzyżów, Kłobuck, Zabłudów, Piława Górna and Świebodzin.

The workshops’ aim was to prepare the children to present in writing and through photography their beautiful surroundings, and then collectively – beautiful Poland in a collaborative publication titled “Let’s share Poland”.

On the surface, it would seem that noteworthy are only the best-known places, described in the guide books, visited by thousands of tourists. As the creators of the “Let’s share Poland” – ethnographers, curators, educators we were confident that the most interesting places are those we are in, if only we choose to learn about them. That’s what we asked of the children who with passion learned, photographed and described their towns and their immediate surroundings, to then share them with everyone, especially with children from different countries and cultures.

The resulting stories were unique illustrated with self-made photographs. Warsaw’s Wola, Strzyżów Kłobuck, Zabłudów, Piława Górna and Świebodzin revealed themselves as magical places with rich history and culture.

We did not interfere with the authors’ ideas and narratives, giving them complete freedom in the choice of forms of communication. This resulted in a collection of personal stories about places and people, rich factual material, compendia of knowledge about the city and its surroundings, interviews with interesting people. We treated every statement very seriously as an original form of sharing with others the information about what is most interesting and inspiring in a given location. The texts are illustrated with children’s photographs – full of expression, personal, sometimes funny, always true.

We firmly believe that this candid and personal way of presenting Poland, our country, will be interesting and attractive to all readers.

Our book has been translated into English, Hebrew and Ukrainian, it will be given to children in care and educational centers in Israel and Ukraine. The digital version is available to all interested parties on the “Let’s share Poland” website.

**Enjoy!**

Special thanks to:

Ministry of Culture and National Heritage and The Regional Council of Masovian Voivodeship – the founders of the project

Partner of the project – Anna Walczyk Foundation

Directors of children’s homes – partners in the project:

Mrs. Barbara Młodziejowska, Director of Janusz Korczak Children’s Home No. 2 in Warsaw,

Mrs. Renata Półzięć, Director of Janusz Korczak Children’s Home in Strzyżów,

Mrs. Żaneta Sikora, Mr. Mariusz Pyrkosz, Director of Janusz Korczak Children’s Home in Kłobuck,

Mrs. Anna Zieniewicz, Director of Janusz Korczak Children’s Home in Zabłudów-Krasne,

Mrs. Ilona Bugaj, Director of Janusz Korczak Children’s Home in Piława Górna,

Mrs. Lydia Gintow-Listowska, Director of Children’s Home in Świebodzin,

and all those supporting the project.

**Anna Grunwald**

Coordinator of the project “Let’s share Poland”

# PIŁAWA GÓRNA

## *the magic of a small town*



List Of Participants Of The Project "Let's share Poland"

**Olga P.** – educator

**Marcelina D.** – pupil

**Wiktoria H.** – pupil

**Ewa O.** – pupil

**Katarzyna O.** – pupil

**Paulina K.** – pupil

**Anna J.** – pupil

**Katarzyna J.** – pupil

**Michał P.** – pupil

**Dawid K.** – pupil

**Natalia D.** – pupil

**Diana S.** – pupil

**Teresa R.** – pupil

**Monika R.** – pupil

**Agnieszka R.** – pupil

**Aleksandra P.** – pupil

*My name is Monika*, I am a pupil at a children's home in Piława Górna. Together with my friend Aleksandra, who also lives in a children's home, we would like to invite you to our little town in the valley of Dzierżoniów in Dolnośląskie Voivodship, near the Sowie Mountains. Our town is very picturesque place that is worth seeing. Neither I nor my friend did know that it hides so many attractions. Inviting you to come to our town, I would recommend visiting a palace and park complex commonly known as our "zamczysko" (castle). It was built in the early eighteenth century, and it flourished during the nineteenth century. The Castle has many interesting secrets.

We had the pleasure to visit this beautifully located palace. There is a well-preserved stone fountain and a clock tower. Another thing that endured the passage of time are the terraced slopes of a hill into which the palace is integrated. Surroundings of the palace are very charming. Someone who is a photographer may come here and make beautiful outdoor pictures. The picturesque location of Piława is emphasized by the hilly terrain that surrounds the town.

I have lived as a pupil at Piława Górna Children's Home for many years. In our town there are many beautiful places. While encouraging you to visit, we would advise to learn some more about the history of the remaining Moravian Brothers settlement.

Moravian Brothers settlement in Piława Górna was founded on the initiative of the wealthy people from Saxony and Piława Górna. In the seventeenth century the Prussian government allowed the establishment of settlements and congregations of the fraternity in the kingdom of Prussia as well as Silesia. They were to support the development of the city. Seat of the congregation was founded in the center of the city. Thus, the Moravian Brothers church was located on the current Piast Square. The central part was a rectangular square in which the church was built. Along this square were buildings that were meant for unmarried brothers, unmarried sisters as well as widows and widowers.

In these buildings was the school and the infrastructure necessary for the community. We learned that the Moravian Brothers contributed to the development of weaving and stone industry in the town and surrounding area. Because of that, the then inhabitants lived fairly prosperous. We invite you to explore the remains of this unique estate.

*My name is Natalia* and I would like, together with my friend Diana, invite you to visit our town which is Piława Górna. Please read the history of its development and our region.

The first mention of our town dates back to the twelfth century. Initially Piława was a village that belonged to and was dependent on Gród Niemczański. The first inhabitants of this region were mainly concerned with felling and provision of wood to Gród Niemczański, and they were called pilarze (sawyers). However, the underlying development of the town occurred in the eighteenth century. It could be contributed to the natural deposits of stone from the Kośmina, also known as the Mill Mountain. This stone is called syenite. It was used to build roads and sidewalks as well as foundations of houses.

Stone workshops were established in which the ornaments were made of stone. With greater stone market the town gained fame, and, above all, means to finance its development. One of the then masons from Piława received an order for a number of works for the royal palace in Berlin and Potsdam's Sanssouci Palace. The mason was named the Supplier of the royal court. We did not know that any resident Piława

was so appreciated in person. Therefore, in order to get to know the history of masonry and the name of this mason, please come and explore our town.

**My name is Wiktoria,** I am 15 years old and now I live in a children's home in Piława. It is a place located near a small quarry. The view from our playing field extends to the church and cemetery located around it. In the old days the bodies of people who died were burned, and the ashes were handed to the immediate family of the deceased. If someone killed a man, a family of the victim was allowed to kill the murderer in revenge. Then, in place of his grave, a penitential cross was placed.

On the trip I learned a lot about Piława Górna and since then, I see the town differently. I did not know Piława Górna is so beautiful and yet surprising. In our park there are German plates with the names of distinguished deceased persons. There is also a remnant of the old stone gate – two separate stones. Going into the park, you can have the impression that you are walking through the beautiful forest. Along the way, you can see the old walls of the tower. The view is really beautiful from there, I would recommend you seeing it. Circling the park, we look at different sides of the hill and, located at the very end, we can see even our children's home, church and many other beautiful places.

Some people visiting Piława, come to the conclusion that there is nothing interesting in it but they say so because they can not see the world through the depth of their hearts. They cast glances without looking at the beauty that surrounds them.

**My name is Kasia** and I'm 15 years old. For a long time I have lived in a children's home in Piława Górna. For me, the most interesting building in our town is building of Special Education Centre. It used to be a Protestant school of Moravian brothers. The edifice was built in the mid-eighteenth century and was intended for the boarding school for boys. I got interested in this building because it is associated with a very interesting story. And so, during the First World War the German authorities set up a prison camp for Russian officers there. It was used as a hospital for wounded soldiers. Currently, it serves as a school for children with lower intellectual efficiencies. I have to admit that the sight of this building gives me a huge delight. It looks like a beautiful palace. Going inside you can imagine that we are back in the old days. Feel free to make a personal visit to this interesting building.

**My name is Agnieszka.** For several years I have lived in a children's home in Piława Górna. Piława Górna is a municipality, on July 18, 1962 it received city rights, at this point the three local villages were merged: Piława Górna, Kośmin and Kopalnica. Our town, as many, has its coat of arms. Coat of Piława Górna is divided into two parts, the background is yellow. The left part of the coat of arms is half of a black eagle with a silver patch over the wings. The right part of the coat of arms includes three red benches. This coat of arms refers to the symbolism of the old city. Three benches symbolize meeting of the three princes. Black half-eagle symbolizes the union of the city with Lower Silesia. Coat of arms of the city is located on the building of the City Hall in Piława. Please, take a closer look at it.

**My name is Michał.** I am 12 years old and have lived for several years in a children's home in Piława Górna. Because I had the pleasure to participate in the screening of the film about the history of Piława, I learned the name of a mountain which can be seen from our facility. That mountain is called Fish Mountain and I want to invite everyone to see it.

Fish Mountain is associated with a number of events. One of them is the battle that took place there in the eighteenth century. Despite being in greater numbers the Austrians failed to push the Prussians away from the hills. Prussian troops were commanded by King Frederick II himself. As the result of the battle Silesia became a part of Prussia. I also found out that the battle is better known as the Battle of Dzierżonów. Fish Mountain is located on the Gilowskie hills. There is a village called Gilów situated next to this magnificent mountain. Its name comes from the name of the hills at the foot of which it is located. It is sad but at the time of the battle 1,000 soldiers were killed.

In 1910, on the southern slope of Fish Mountain a monument was raised to commemorate the battle. The design and supervision of construction was entrusted to Jaekel from Jawor and foreman Sperlich from Piława. On the monument was placed a list of soldiers from both warring parties. The Austrians were commemorated as they had previously been included in the Triple Alliance between Germany and Austria-Hungary. I regret to say that this plaque with the names did not survive to this day. We can only admire the historical photographs.

I was at this Fish Mountain but I did not notice there any remnants of those times. The only thing I could admire were the beautiful scenic landscapes, which I watched from a wooden tower built on top of the mountain. I tried to imagine how it looked like during the battle. The only place where we can admire the exhibits related to the event is a museum in Dzierżonów.

**My name is Diana,** I'm 18 years old and for many years I lived in a children's home in Piława Górna. Every Sunday I go to a nearby church which is close to our facility. This church can be seen in all its glory from our playing field. For many years I thought that the church to which we go to pray was recently constructed because everything inside is neat and looks like new.

Recently, I learned that the church was built in the fourteenth century. At the beginning it was a Catholic church but in the second half of the sixteenth century the building was taken over by Evangelicals and rebuilt. It was returned to Catholics in 1654.

In the seventeenth century there was a fire in the church tower. For this reason the church was renovated inside and out. Since 1810 on Sunday afternoon Evangelical services were held there. The church had a small organ and bell tower with three bells. The next renovation and expansion of the building took place between the years 1831 and 1837. It was only in the 50s of the twentieth century that parish of St. Martin became independent.

In the years 1981-1987 a new building was added to the old part of the church and thus a modern L-shaped body was created. On March 28th 1995 the tower received three new bells which have been named: Mary, Martin, Henry. The old one was taken off during the last war.

I hope that people will come to our town to visit our church, certainly they would not leave disappointed but richer in unforgettable memories and knowledge. Many people who are just passing through our town do not appreciate its charm, and I used to be the same. I had to learn to understand the historical value of this place. So if a stranger says that there is nothing to see and explore I would be happy to tell him about our town and show him this beautiful place. Finally I have to add that our town hides much more stories but to get to know them all you have to visit it.

# ŚWIEBODZIN

## *a welcoming land invites you*



List Of Participants Of The Project "Let's share Poland"

**Marek Kozik** – educator

**Andżelika Cz.** – pupil

**Andżelika P.** – pupil

**Ania P. i Ania G.** – pupils

**Dawid P.** – pupil

**Jagoda W.** – pupil

**Kamila L.** – pupil

**Kamila P.** – pupil

**Kasia K.** – pupil

**Kuba i Hubert S.** – pupils

**Monika S.** – pupil

**Patrycja B.** – pupil

**Zygmunt P.** – pupil

### *With open arms...*

*Leave the concrete forest full of dusty dwellings*

*Even today, head to the kingdom of green*

*Feel the smell of grass,*

*The taste of fresh air*

*Do not think about anything.*

*Today you do not need to remember...*

*Close tired eyes, loosen up*

*Spread your limbs in the green thresholds*

*Nature urges, invites you, enfolds and calls*

*And asks you to listen, while lying, to the song of the wind*

*And to what the trees whisper about ... but now you have to go back*

*Disappear in the sad blocks, with joyful memories*

*Joanna Elżbieta Girej*

It is impossible to mention all the amazing places in our region Świebódzin, we could tell endless stories about the hospitality of the local people, legends, traditions or talk about the traces of history. We live in a region that is exceptional and worth knowing. All those who spend some time here are enthralled by this land and its extraordinary richness. We have no doubt that they will return here sooner rather than later.

District of Świebódzin in its present borders combines several historically diverse areas. The core is the Land of Świebódzin, separated in 1482 as the Silesian estates enclave surrounded by Brandenburg and Polish. Beyond it, in the Brandenburg area was lying Łagów, owned by the Order of St. John, and towns belonging to the so-called. Duchy of Krosno, including Pałck and Kępsko. Northern and eastern part of today's district were formed from the former lands of Wielkopolska and, once Cistercian, border town of Paradyż as well as the villages Kosieczyn, Chlastawa and Dabrowka Wielkopolska. These areas until the end of the eighteenth century functioned as a single unit of state – first belonging to Prussia, then Germany, and since 1945 – to Poland.

Because of this diverse historical past the monuments in district of Świebódzin do not have a unified character; a proximity to the border has resulted in numerous buildings that evidence blending of cultures.

Świebódzin – the capital of district is located near important trade and communicational routes. It is the crossing place of A2 (Paris – Berlin – Warsaw – Moscow) and S3 (Szczecin – border crossing with the Czech Republic in the direction of Prague). There is a nationally-known orthopedic rehabilitation sanatorium for children. The city has a population of 21,630 inhabitants.

### *The main sights and attractions are:*

1. Gothic parish church of St. Michael dating back to 1311. The body of the church looks impressive, all of its sides are reinforced with buttresses. Inside the temple are valuable and well-preserved elements of decor: Late Gothic triptych of St. Anna in the main altar, a group of Gothic sculptures depicting the crucifixion and rococo altar of the Blessed Virgin Mary.

2. Parish church of Our Lady Queen of Poland designed in neo-Gothic style with the interior in the same style. Particularly interesting are the old stained glass windows, which depict the coat of arms of Świebodzin.

3. Castle from the fourteenth century, former possession of Brandenburg Order of St. John. Construction was surrounded by a defensive wall and a moat with a drawbridge from the side of the city. Later, the place was ruled by the nuns of Trzebienice and sisters of St. Charles Borromeo.

4. Town hall built in the fourteenth century as a wooden building. It has been almost completely burned twice. The present appearance dates back to the nineteenth century. Clock tower is topped with a crenelage, and on the western facade there is the coat of arms of Świebodzin. In 2010 a general overhaul of the town hall was completed.

5. Fragments of city walls with towers and the remains of the moat from the period between the fourteenth and the sixteenth century. The city walls were built from field stone or brick in later times. It was once an impressive building with twelve towers and three gates. Now there remain only short sections of city walls and three towers.

6. Houses from the seventeenth, nineteenth and twentieth century, examples of art nouveau and eclectic architecture.

7. Parish school in a building from the seventeenth century. Despite several reconstructions, there remained some late Gothic elements, such as stepped facade, entrance hall with a vaulted ceiling and profiled beam ceilings in other rooms.

8. Czesław Niemen bench is reminiscent the artist's association with the land of Lubusz and the city of Świebodzin.

9. Monument of Christ the King is a remembrance of entrusting the city to the care of Christ in 2000. The figure was completed in November 2010. Works for the processing of the area around the monument are underway.

10. In the city there is Municipal Indoor Pool, Sports and Performance Hall, Sport and Recreation Centre with city stadium and three complexes of playing fields "Orlik".

### ***What to see in the district Świebodzin***

#### **1. Gryżyński Landscape Park**

On 15 April 1996 this 2755 ha area was established as Gryżyński Landscape Park, exceptionally attractive in terms of topography, hydrography, richness of flora and fauna. In terms of area it is the smallest of seven parks belonging to Landscape Park Complex of Lubusz Province. Northern and central parts of the park are located in the southern part of the Lake District of Lubusz, and the southern part of the pravalley Warsaw-Berlin, also known as glacial valley Warciańsko-Odrzańska, which is a part of Central Oder Valley. The value of Gryżyński Landscape Park, next to the landscape, is its animate and inanimate nature. It has not yet been transformed and destroyed by man due to the low population density, lack of industry and a high degree of afforestation.

#### **2. Forests – a real treasure of the district**

They represent 46% of the district (highest score among Polish administrative districts). Area is dominated by pine forests, but the stand that catches the eye of those exploring the land of Świebodzin seems to "talk" about the dominance of deciduous trees. It prevails in parks, neighborhoods and along the county roads. Just look at surroundings of all major lakes in our district. The most valuable forests are protected as nature reserves, "By the lake Trześniowskie", "Buczyna Łagowska", "Pawski Ług", "Sacred Spot of Grodziszcz", "Ostrow Oak", "In the Valley of Jabłonna", "Marsh in Alders", "Otter Trail".

#### **3. Łagów – a pearl of Lubusz**

The village was founded between two lakes – Trześniowskie and Łagowskie. A unique advantage of the area is its microclimate. In the interwar years Łagów was already a well-known health resort and it remained such until today. Detailed research on the health values of surrounding areas were carried out in the 60s and 80s. They determined that the climate is the mildest in Poland. In relation to the lowland surrounding, elevated Łagowski Landscape Park area has an increased amount of rainfall, and the presence of a large forest area reduces diurnal and annual temperature variation and the strength of the winds. In Łagowski Landscape Park there are many attractions and monuments of indisputably international value with the Castle of the Order of St. John being the leading example. Besides tourist base in the town and the surrounding area is at a very high level. Every year there is an international festival Lubusz Film Summer (organized for over 40 years).

#### **4. Jezioro Niesłysz**

Reservoir (area of 486.2 ha, length 4700 m, width 1700 m, max depth 34.7 m, average depth 7.2 m, coastline 20 km) is surrounded by a thick forest which serves as effective isolation from noise and pollution. It is a lake of through and moraine origin (polygenetic) from the Baltic glaciation period. The best-known holiday resorts are Niesulice, Przelazy and Tyczyno.

5. Lakes: Buszno, Buszenko, Cibórz, Łagowskie, Łąkowskie, Niesłysz, Paklicko, Trześniowskie, Wilkowskie, Złoty Potok and more.

The advantages of these lakes are the clean water (first class sanitary purity), tourist infrastructure at a high level offering countless beautiful bathing or fishing opportunities. Water transparency creates excellent conditions for diving, sailing, canoeing and windsurfing. In winter it is perfect for ice boating.

#### **6. Paradyż Monastery Complex.**

Paradyż, the Paradise of Our Lady (Paradius Mater Dei). Beautifully maintained Cistercian monastery (church, monastery and gardens), maintaining the late baroque and classical design. Amazing relics collected in the museum remind the visitors about their former owners. A guide can show us the grounds and tell interesting stories about the history of the monastery. The monastery buildings look very beautiful from the side of park and ponds in the monastery gardens. The picturesque surroundings encourage hiking and canoeing on the river Paklica. Below the village Gościkowo are extensive ponds with small islands overgrown with reeds – the habitat of many species of birds. Festivals of early and classical music – "Music in Paradise" – are organized within the walls of the monastery. The city's big advantage is that it lies on the Cistercian tourist trail passing through the places connected with the Cistercians in Poland.



#### 7. Międzyrzecki Region Fortifications

Built in the late 30's of the twentieth century powerful fortification complex consisting of a maze of corridors, communication tunnels, giant barracks and storage compartments. It is one of the largest underground network of fortifications with a total length of about 30 km. The most interesting thing preserved there is called Loop of Boryszyn. The total length of the underground section of the route is 5 km. Visiting is possible throughout the year, but always with a guide. From year to year more and more popular becomes The Rally of Enthusiasts of Fortification and Rock Bands Festival in Boryszyn. This is one of the largest events of that kind in western Poland and it attracts thousands of visitors. In two days of festival, that takes place in late May and early June, organizers offer rock concerts, militaria fair, a parade of military vehicles. The highlight is staging of a battle with participants wearing the original historical uniforms, and with replicas of weapons from the Second World War at their disposal.

# ZABŁUDÓW, KRASNE

*richness of culture, beauty of nature*



List Of Participants Of The Project "Let's share Poland"

**Iwona Wyszowska** – educator

**Agnieszka Sz.** – pupil

**Anita S. i Sylwia G.** – pupils

**Daniel P.** – pupil

**Daniel W.** – pupil

**Ewa F. i Dominika W.** – pupils

**Ewa K.** – pupil

**Izabela Ł.** – pupil

**Patryk R. i Kamil K.** – pupil

**Renata i Kuba K.** – pupils

**Samanta S.** – pupil

**Krasne** is a picturesque place sunk in lush vegetation, surrounded by old trees. In the mornings we are awoken by happily trilling birds of the forest, we fall asleep in the evenings to the sounds of croaking frogs and moles from the surrounding fields and meadows. Meeting a fox, squirrel, hare, deer or even a moose is for us an almost daily occurrence. We also have our own pets. A horse Jak and a donkey named Franio welcome all the guests and stick out for some sugar cubes. Sheep mark their presence by loud bleating, while ducks quietly hatch their eggs.

This charming home has an interesting history. Krasne formerly was called Ceglówka (Brickyard). Bricks used to be made from the deposits of red clay accumulated here. From the color of clay and bricks: krasny, meaning red in Polish, our town took its present name.

Krasne belonged to Colonel and doctor of medicine Joseph Manteuffel. His mansion is still there as well as the remains of the manor park. The whole property occupied about 115 hectares. In April 1948 in the palace of Joseph Manteuffel was the Holiday Home for Children. It was the center of Polish Red Cross, providing assistance to children who were lost in the turmoil of war. In 1952 the facility was transformed into the National Children's Home. In the 70's Janusz Korczak was chosen to be the patron of the house. Janusz Korczak Children's Home in Krasne existed until 31.12.2012. On 01.01.2013 Administrative Centre for Support of Educational and Care Institutions was established with Janusz Korczak Children's Home No. 1 (for 30 children) and the Children's Home No. 2 (for 14 children).

Our facility is located in the municipality of Zabłudów, in the province of Podlasie, Białystok district, southeast of Białystok city. It lies on a two-hectare plot, in 19 ha forest, in an area called "Green Lungs of Poland" – enchanting with wildness of nature, fabulous landscape, the silence and the inexhaustible richness of plants, birds and animals.

Janusz Korczak Centre in Krasne serves for socializing and intervention (in an emergency cases). In practice, this means so much that every child in need of assistance in various forms, at any time may, individually or with any adult, come to our home and receive appropriate assistance.

Every day children are taken care of by eleven teachers, one social worker, one educator and eleven workers from support staff. The purpose of the house is to help the child and the child's family. We assume that faster the child returns to the family home the more we contribute to child's proper functioning. For this reason, our educational activities are focused on both the child and the family. We believe that every child should grow up in a natural family we do everything in our power to make it happen.

When we run out of cooperation measures with the natural family, we start working with adoptive center.

Significant role in our house is played by sponsors and the befriended families. We work with institutions and foundations that support children's development. Continuously we gain new experiences and knowledge about life, health, education and special needs of the children. We are trying to create a convenient everyday life and satisfy all needs of our pupils. We are open to new ideas and other forms of cooperation, as long as they serve the good of the children.

We live in a very interesting, diverse place. Multiculturalism is our region's main characteristic. Inhabitants of the surrounding villages speak a mixture of Belarusian, Ukrainian, Russian. Next to Orthodox and Roman Catholic churches, there are mosques and synagogues. Here you can get to know closely the cultures

of Belarusians, Ukrainians, Russians, Jews and Tatars.

Many people in our area cultivate the old traditions and customs. One of them is a folk poet Ewa Barbara Sacharewicz, called Grandma Basia and Basia of Podlasie. Mrs. Barbara lives in Folwarki Wielkie, about 4 km away from Krasne. Basia from Podlasie was actually born somewhere near Szczecin. She came here 60 years ago and, as she says, has grown into this land. She loves the region of Podlasie, in particular she is enchanted by the Zabłudowska Land. The local traditions, customs, people and nature are the inspiration for her work. She describes the flora and fauna of our sites. The subject of her works are also local traditions and rituals. In her poems she wants to stop the time. She perpetuates the old customs and songs to keep them for posterity. She also describes how work and life in the country was like in older days.

Mrs. Barbara not only writes but also actively engages in visual arts. She can create beautiful embroidery using traditional cross stitch technique. She enjoys sharing her skills with others. In surrounding houses even now can be found some beautifully cross stitched tablecloths and linen towels adorning the icons hanging in the corners of the rooms. With any luck, similar towels could be found on the roadside crosses and shrines.

The tradition of cross-stitch is still so alive in our region that in our house we also have some rooms adorned with pictures self-made in this technique (please take a look).

Beautiful are also our colored Easter eggs from Podlasie, painted with wax and colored inks or boiled in broth with onion skins, oak or alder bark. In winter, at Christmas time, children are still visiting houses and singing carols carrying a crib or a star.

Within a beautiful setting by the river Narew, in a village of Kaniuki (about 15 km from Zabłudów) lives and works Mr. Włodzimierz Naumiuk. Mr. Naumiuk is a sculptor known not only in Poland but also abroad. His sculptures were exhibited in Germany, France, Sweden, Belgium and Russia. Mr. Włodzimierz is a very colorful person. He has a lot of skills. In his life he worked in many professions. He is a farmer and is also able to forge and build houses and other buildings of wood. He started as an apprentice and then worked as a carpenter. He can decorate windows, porches, tops of houses with "lace" also called "eastern cutting". Thanks to his passion and interests he became a sculptor. Even as a child he used knife to carve found roots and branches into figures of birds and animals. Mr. Włodzimierz remains faithful to his village. The old village – a village he remembers from childhood – is a major theme in his work. He believes that villages of Podlasie are a rich source of topics for artists, who can draw from them as from a fount bottomless. Staying true to tradition, he is engaged in decorative arts.

He creates his sculptures from both the bark and wood. He does not paint his works. He uses oak, pine and linden wood. From under his agile hands come out figures of birds, animals, saints, angels, figures from folk beliefs and tales. His pieces also demonstrate hardships of work on the land. All the works of Mr. Włodzimierz are unique because he does not like to repeat any of those made earlier.

Mr. Naumiuk not only creates beautiful sculptures but talks beautifully (also in the local dialect) about his native village where he still lives. He likes to speak about its traditions, customs, how was everyday life and holidays in the old days. Or about the River Narew, on which timber used to be drifted from the Białowieża

Forest. It's worth to come and see the estate of Mr. Włodzimierz, which is full of his sculptures, and talk to the creator who would be more than happy to introduce the secrets of his craft.

Not far from us stretch Knyszyński and Białowieża forests. Nearby are National Parks – Narew Biebrza, Białowieża.

Three kilometers from Krasne is Zabłudów. It is a picturesque town with a population of about 2.5 thousand people. For centuries the city was bordering with different countries and cultures that have shaped its rich 500-year tradition. Particularly noteworthy is the urban system: designed in the sixteenth century market and adjoining rectangular network of streets, which have survived intact to the present day. Testimony to the history of the city are great religious buildings. Classicist church of St. Peter and Paul, built in 1840 on the model of Vilnius Cathedral. On the opposite side of the square stands – built in 1854 on a Greek cross – a classical church of the Dormition of the Blessed Virgin Mary, and on the edge of town there are two old cemeteries where you can visit a nineteenth-century church cemetery chapels of St. Roch and St. Mary Magdalene.

Fifty kilometers away is Tykocin. Stretched on the left bank of Narew, this quiet and sleepy town is the oldest and most beautiful historical urban complex of Podlasie.

In Tykocin, to a greater extent than elsewhere in the Podlasie region, survived an image of the old Polish town showing in its spatial and architectural shape the legacy of past eras. An interesting sight is the Great Synagogue of Tykocin. It is considered the second largest in Poland. Its construction was completed in 1642, the size of the temple was due to Tykocin's role as a supra-local Jewish community center. Jews first settled in Tykocin in 1522 and from the eighteenth century to the Second World War were almost half the population of the city. In August 1941 Tykocin half emptied because of the Germans' actions. Present here for over 400 years Jews were gone, most of them were shot in the forest near the village Łopuchowo. Building of the Great Synagogue relied cataclysm of war and became a tourist attraction thanks to the wonderfully-preserved interior. Along with neighboring eighteenth-century former Talmudic House it houses the Museum of Tykocin.

Nearby is the European Stork Village in Pentowo. In 1991 the tops of trees broken by a hurricane found favor among the storks. Nests were built on the trees, roofs of houses and pillars. Because they had been poorly secured, the Society for the Protection of Birds of Podlasie built a special nesting platforms for 23 pairs of storks.

# STRZYŻÓW I OKOLICE

*on trail of monuments and folk traditions*



List Of Participants Of The Project "Let's share Poland"

Director – **Renata Półzieć**

**Iwona Bosek, Jadwiga Balicka – Lis, Marta Gorczyca** – educators

**Adrian P.** – pupil

**Andrzej K.** – pupil

**Ania D.** – pupil

**Damian Sz.** – pupil

**Grzegorz K.** – pupil

**Jakub K.** – pupil

**Mariusz K.** – pupil

**Patryk D.** – pupil

**Patryk K.** – pupil

**Patryk Z.** – pupil

Strzyżów is a town situated by the river Wisłok in Subcarpathian Voivodship, southwest of Rzeszów, on main route running from Rzeszów to Krosno and Jasło.

The picturesque hilly landscape of Strzyżów and the surrounding area with mild vast hills, lies in the foothills Strzyżów-Dynów. Ridges are in large part covered with dense coniferous-deciduous forests, twining among them are numerous streams that flow into the river Wisłok. Then there are gorges, ravines and valleys covered with lush vegetation. Valuable natural areas with rich flora and fauna are protected as a part of Strzyżów-Sędziszów Protected Landscape Area or Czarnorzecko-Strzyżowski Park.

Strzyżów the district town since 1999, has almost 10,000 inhabitants. It has a well-developed network of educational institutions: Adam Mickiewicz High School, Technical School Complex, White Eagle Primary School No. 1, Maria Konopnicka Primary School No. 2, Junior High School No. 1, Zygmunt Mycielski I Degree State School of Music, Special Education Centre, two private language schools, kindergarten. Currently, the city cannot boast many dynamically operating companies and production facilities. There are only rather small and private companies, mostly involved in construction and services.

### 1. History.

Strzyżów has a rich history. According to oral tradition, these areas were inhabited since the fifth century AD. According to the legend, hunters had been wandering in this area seeking prey and pagan prince Vistulan built a watchtower (Strzeżno) here to defend the eastern parts of his lands. According to tradition, the name of the city can also come from another border watchtower (Strzeżowo), which was built on the orders of Leszek the White.

The oldest mention of the city can be found in a document issued in Budapest, Hungary in 1279 by the papal legate Philip, confirming the tithes that people of Strzyżów had to pay Cistercians in Koprzywnica. Strzyżów as an organized city appears in the "Liber beneficiorum" by Jan Długosz. The first owners of the city who are mentioned in the documents were Bogoria family. Later owners were Strzyżowscy, Bonerowie, Bączalscy, Szczepieccy, Wielkopolscy, Radziwiłłowie, Skrzyńscy, and more recently Wołkowiccy and Konopkowie.

Over the centuries Strzyżów expanded grew and developed. Its development was boosted by favorable location on the trade route leading to the Carpathian passes. The city flourished between the fifteenth and seventeenth century. It had two marketplaces, three churches, the town hall, a public bath, a hospital for the homeless, three mills, shambles, tavern, distillery, two breweries and malt, a parish school, the customs house, fish pond, two bridges, etc. Town was surrounded by natural rampant (to this day there is the street Zawale, from Polish "wał" meaning "rampant"). City benefited from the craft. Well developed was weaving, there also worked a great bleach (the place where fabric and yarn are whitened). Guilds uniting linen-drapers, clothiers and fullers were constituted. Shoemakers, furriers, blacksmiths, bakers and innkeepers worked there too. These were times of great development of trade relations with the urban centers in Poland, Hungary and Slovakia.

St. Michael was chosen for the patron saint of the city in fifteenth century, he can still be seen on the coat of arms of Strzyżów. As we know he is one of the archangels. According to tradition, when Lucifer rebelled

against the Lord and turned some of the angels against him, the archangel stepped out with a cry – "Who is like God?" and declared war on Satan. The coat shows the image of a saint in a tunic and pallium, in a ruler's robe, as a warrior in armor. The left hand holds the weight, in right there is a sword, his foot rests on the head of the defeated dragon.

During its long history Strzyżów experienced dramatic moments. In 1241 the city was destroyed by Tatars, in 1657 – the army of Rakoczy. But the real nightmare were many fires – in its history, there were as many as nine – the last in 1895. It was the biggest fire that destroyed two-thirds of the city's buildings. Since then, the city was mostly bricked. But fires hampered economic development of Strzyżów and thwarted everything achieved by craft and trade.

An important role in the history of Strzyżów was played by the Jews. The largest influx of them occurred in the seventeenth century. At this time the wooden synagogue was built, and Strzyżów became a center of religious and cultural life of the Jewish community from Fryszak to Niebylec. The trade in grain, flax and hemp run by Jews was developing on the lands of Strzyżów at the end of the eighteenth century. During this period in Strzyżów were organized around twelve fairs a year (including eight one-day and four three-day long) and the so-called Tuesday's weekly markets, which are taking place until today.

Eighteenth century brought economic and cultural decline of the town. In 1896 Strzyżów was upgraded to the rank of the district capital. This appointment was associated with launching the railway line Jasło-Rzeszów, running through Strzyżów in 1890.

Tough times came for Strzyżów during the First and Second World War.

War caused great material damage, famine, epidemic, the death of a large part of the population. After the war there was a steady fall of the city until 1932 when it ceased to be a capital of the district. City then had a population of three thousand inhabitants, its main focus became agriculture and craft.

The Second World War thwarted slow attempts at reconstruction of the city. In 1942 there was an extermination of the Jews of Strzyżów, who were sent to the Bełżec death camp. Many inhabitants of Strzyżów were arrested, sent to concentration camps, or were murdered in mass executions. In response to the terror of occupant the resistance movement was born. In Strzyżów and neighboring areas operated the armed forces of Home Army and Peasant Battalions.

The period of World War II story involves the story of construction of a tunnel by the Germans, which is hollowed under Żarnowska Mountain. It was designed and built by the German company "Organisation Todt" in the period between the spring of 1940 and summer of 1941. At the construction worked prisoners from various European countries. It is 465 meters long, 8 meters wide and 5.5 meters high. Its walls are fortified with a powerful armor reinforced concrete, on top there is a brick vault. At the exit of the tunnel from the village Żarnów remained solid gates, and on top there was a guard office. It was connected to the railway siding. Inside could accommodate an entire train with several dozen cars. The tunnel's purpose remains a mystery. We know only that Hitler was there.

Construction under Żarnowska Mountain is only one of the two components of "Hitler's quarter" – as the local residents call it. The second part is in Stepinie but that bunker is a ground level building surrounded by hills. On 21 August 1941 there took place the meeting between Adolf Hitler and Benito Mussolini.

## 2. Sights

In our town there are many interesting and valuable historical monuments. We encourage everyone to visit our town.

You can start your tour with a walk through the old part of town, so called “market square”, which is the center of life in Strzyżów. The market has a rectangular shape, surrounded by a nineteenth-century tenement houses, most of which have been rebuilt in the fifties of the twentieth century. But many of them have kept their nineteenth-century character. On some of them are preserved the eclectic and art nouveau stucco decorations. The building at Rynek 2 bears a plaque indicating that it is a birthplace of Wilhelm Zajączkowski (1836-1909), an eminent pharmacologist and author of numerous scientific papers in this field.

In the center of the square is the monument of Independence Day November 11. Once in this place stood a monument of Gen. Karol Świerczewski. Nearby on a stone plinth is a statue of St. Michael the Archangel, an already mentioned patron saint of the town. The monument bears the inscription “St. Michael protect us from evil”.

Near the market is the parish church of Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary and Corpus Christi. It was built in the second half of the fifteenth century. Its fate was a very turbulent one. In the seventeenth century it was destroyed, along with the rest of the town, by the army of George Rákóczi. Afterwards it was rebuilt, only to be burned for a second time. Next to the church is a 36 meters high tower with a bell from 1613, which was cast by the founder of the town.

Parish Church in Strzyżów is an oriented Gothic church, built from so called “broken stone” with a long presbytery closed on three sides. The church's interior, transformed and equipped for centuries, astonishes the visitors with a variety of details that create a unique atmosphere. There is a very important to local people image of Our Lady of Strzyżów. It is associated with some of the most important historical events of this land: confederates of Bar were sworn before this image, and Kazimierz Pułaski, who was saved twice by the intercession of Our Lady of the Immaculate Conception, ordered the effigy of Our Lady of Strzyżów to be added to the newly consecrated banner.

After visiting the church buildings we can move on to explore the Jan Przyboś Public Library of Town and District, which is housed in a former synagogue from the second half of the eighteenth century. The interior of the old synagogue has been converted to new functions. To this day survived the bima (elevated place for reading the Torah or leading prayer) with vaulted ceiling on four massive pillars. The preserved wall paintings show the leviathans and floral ornaments.

Walking towards the forest “Ratośniówka”, north of the city, on the hill you can see a neo-Gothic chapel of brick, covered with metal sheet. It is dedicated to Our Lady of Sorrows. In the past there stood a chapel built in 1634. The image of Our Lady of Sorrows that is located here has many worshippers. Legend has it that the first shrine in this place was built in the twelfth century after Strzyżów was miraculously saved when “fell the bloody rain, which prevented the Tatars from entering the town”. Shrine and beautiful landscape around it are an inspiration for many local artists. From the chapel spreads a beautiful panoramic view of the whole town, dominated by the church and its bell tower

Going further up the forest road, we find the chapel of St. Joseph. It was built in 1772 after the guerrilla fights of Bar confederates had ended.

An important place of remembrance for people of Strzyżów is a grave, the National Monument of Poles deported to Siberia, which is located in the cemetery of St. Michael. The cemetery also contains the graves of many patriots and people of merit for the town, including Skrzyński, Wołkowicki, Jan Koczela, Zygmunt Patryn, Wilhelm Zajączkowski and Dr. Józef Patryn.

After passing through a footbridge hanging above the river Wisłok, so called “bench”, one could see The Social Regional Museum of Society of Friends of the Strzyżów Land, which is housed in a former palace of Dydyński built in the seventeenth century, surrounded by the remains of the park from that period. The collection of the museum was started in 1959 by a teacher from Junior High School and High School in Strzyżów – Zygmunt Leśniak.

Another interesting monument located in the western part of the city, is a nineteenth-century palace and park complex, which houses our Janusz Korczak Children's Home. The palace was built in the late nineteenth century. It is built on a rectangular plan, multi-storey building of plastered brick, which was in turn owned by Wołkowicki and Konopka families. In 1974, the palace was completely renovated and adapted to act as the children's home. The palace is surrounded by a park which is built on terraces facing south, with alleys, two ponds and beautiful trees. A large part of them dates back to the late eighteenth century.

Also worth seeing are the monuments in the surrounding villages belonging to the district of Strzyżów, such as the palace and park of Bylicki family in Żyznów, farm Golcówka in Wysoka Strzyżowska, small open air museum in Godowa, the Orthodox churches in Bonarówka, Oparówka and Węglówka. And all that can be seen while walking on foot, riding a bike or using circular queue, which runs on three routes within the town and surrounding villages from May to September.

## 3. Culture and tradition

Given the rich history of the city and the surrounding area there are many community organizations and institutions that actively protect the culture of the region.

Cultural activities conducted by the House of Culture “Sokół” (meaning “Falcon”), cinema “Odrodzenie” (“Rebirth”), Julian Przybyś Public Library, Society of Friends of the Strzyżów Land, Czarnorzeka-Strzyżów Local Action Group, the Regional Museum, Strzyżów District Association of Rural Women. Their work is being supported by established in June 1993 Foundation for the Development of Culture of the Strzyżów Land whose objectives include conducting and supporting actions and initiatives aimed at the development of all forms of cultural life. As part of these activities the cultural and educational events are organized along with the protection of regional culture. The Foundation manages the University of the Third Age activating and engaging older people in environmental activities and cultural traditions.

Much can be said about Czarnorzeka-Strzyżów Local Action Group, which deals with the promotion of the cultural heritage of our region. Thanks to its activities we take part in events such as: fairs, festivals as well as various crafts contests and folk group showcases. Amongst the most interesting are historical

picnic, harvest festival and “LAG from the inside” festival where the regional dishes are promoted, including croquettes with potatoes, baked dumplings, pie with zucchini and “paciara” made of potatoes.

Popularization of knowledge about the region’s past, its cultural and natural monuments is the objective of Society of Friends of Strzyżów Land, whose registered office is at the Public Library of Strzyżów Town and District.

Also, many events related to the cultural and educational activities are organized by the above mentioned library. These include exhibition of folk artists, local painters, book promotions, meetings with interesting people from the region, as well as activities for children related to the tradition of folklore.

We will take a closer look at the social and cultural life of Strzyżów at the Regional Museum of the Society of Friends of the Strzyżów Land situated in the palace of Dydyński family. There are 16 permanent exhibitions including, among others, archaeological, ethnographic, numismatic and craft.

Another feature worth mentioning is the House of Culture “Sokół”, which operates in the following areas:

- Singing (Art Project, Strzyżów Chamber Choir, working with Włodzimierz Korcz and Alicja Majewska);
- Theater (theater group “Sokolniki”, Amateur Theatre “Prima Aprilis”);
- Visual arts (Children’s Artistic Circle, Society of Friends of Fine Arts);
- Dance (dance groups “Perłki” and “Dzikusy”);
- Folklore (folk band, singing group “Baby Glinickie”, folk group “Kłosowanie”, singing group “Barwy Jesieni”, “Wujanki” and harmonica band “Stryki”).

House of Culture is organizing a number of events and holiday picnics as well as regional events, presenting the traditions of folklore and folk crafts, it also organizes exhibitions of regional artists. Artists from Strzyżów present their works in many exhibitions at home and abroad, thereby promoting their city.

A special role in cultivating the tradition of folk culture and promoting rural land of Strzyżów is played by 14 Country Clubs operating in 13 villages of the district of Strzyżów. They are associated in District Association of Rural Women which has almost 80 members. Clubs participate in its activities, including various events in the community and the region, preparing traditional dishes, showcasing costumes, dances and songs. They also cultivate folk traditions, embroider, sew, create Christmas decorations, paper flowers and various other intricate decorations.

It is worth mentioning that since 2004 Strzyżów hosts historic enactments on the anniversary of the so-called Battle of Żarnowski Bridge in the end of July; the event attracts several thousand viewers. The performances of historical reenactment group are viewed by the visitors from the country and abroad.

#### **4. Sport and recreation.**

The rich sporting traditions of Strzyżów are maintained by two thriving sports clubs: Student Sports Club “Sokół” with volleyball section and District Sports Club “Wisłok” with volleyball and football section.

The area of the city and its surrounding attract many visitors and those interested in active recreation. Because of the natural beauty and topography authorities for years have been investing in sports and recreation infrastructure. A special role is played here by the Centre of Sport, Tourism and Recreation, which was created in order to assembly all tourism, leisure, recreation and sports activities.

The attractions offered by the Centre include: an indoor swimming pool “Odilia” (a complex with swimming pools, jacuzzi, water jets, a water slide), multipurpose playground (volleyball, basketball, football and tennis, and in winter – ice rink), playing garden (with newly designed children’s playground with swings and a safe recreational buildings), three tennis courts, a skate park.

At the Centre there are also activities for those who want to take care of their frame of mind, attractive appearance and physical condition: aerobics, spinning classes, aqua aerobics, steam bath, sauna, inhalation, gym, bubble bath.

In the city and the surrounding area there is also a complex of educational and recreational paths (health path with structural components and barriers to exercise, educational and nature trail with 10 boards for demonstration and elements of landscape architecture, and many bike trails that allow you to improve your fitness and relaxation in the fresh air).

The riding enthusiasts can head to the nearby Glinik Zaborowski, where operates the Equestrian Sports Club “Pogórze” and participate in training under the supervision of professional instructors.

In the winter Strzyżów’s great attraction are skiing slopes with the T-bar lifts. The slopes are lighted and covered with artificial snow. There is an infrastructure: a ski rental, ski service, ski school, accommodation and dining facilities.

In our town there is also a sports stadium, a venue for festivals, competitions, shows, training and playing football. Right next to the stadium is a small hotel that can take 23 people in rooms for 2, 5 or 6.

#### **Bibliography :**

- Grzebień L., “Parish in Strzyżów and devotion to Our Immaculate Lady”, Cracow 1997.  
 Lawera H., Bata A., “In Strzyżów and the foothills”, Krosno 2002.  
 Kluska A., “Stories, tales and legends of the Land of Strzyżów”, Strzyżów-Krosno 2005.  
 “The study of history and the surrounding area of Strzyżów”, a collection of articles edited by Cynarski S., Rzeszów 1980.

# KŁOBUCK

## *fairy Tale or not – the story of Kłobuck*



List Of Participants Of The Project “Let’s share Poland”

**mgr Magdalena Ziółek** – educator

**Agnieszka J.** – pupil

**Aleksandra M.** – pupil

**Angelika B.** – pupil

**Daria S.** – pupil

**Dominik O.** – pupil

**Ewa B.** – pupil

**Kinga S.** – pupil

**Krystian B.** – pupil

**Martyna M.** – pupil

**Mateusz S.** – pupil

**Patrycja Z.** – pupil

**Paweł P.** – pupil

**Piotr P.** – pupil

**Tobiasz B.** – pupil

**Wiktoria Z.** – pupil

We are pleased to invite you to a meeting with a group of amazing young guides who will show you around this charming, full of unusual and picturesque corners, Land of Kłobuck.

We meet in our house located in Kłobuck. We would like to introduce this place to you, make you familiar with its history and tradition. See for yourselves that it really is worth a look.

### *Basic information about our region*

Kłobuck Municipality is located in the north-eastern part of Silesia, on the Polish Jura Chain, in river valleys of Biała (White) and Czarna (Black) Oksza.

The area of Kłobuck is 47 km<sup>2</sup>, it has the population of 13 222. City of Kłobuck is the seat of the municipality, which includes ten villages with five of them within administrative district of the city.

### *The history of the town*

There is no known date of granting Kłobuck municipal rights. It is assumed that the location was made on the Magdeburg law during the reign of King Casimir the Great in 1339, the city was surrounded by defensive walls with the stockade, which had been destroyed due expansion of the city’s borders in the sixteenth century. It is worth emphasizing that the story Kłobuck begins in early Middle Ages. Perhaps it was a part of amber route. The settlement, which emerged in the second half of the thirteenth century near the ducal castle stronghold, was the seat of the parish, where operated a school and a centre of local administration. Around Kłobuck were formed iron ore mines and iron industry developed. At the turn of the sixteenth and seventeenth century there existed forges, wire and tinware factories, foundries, which produced cannons, mortars and bullets. At the same time crafts and trade developed as well. The guilds of shoemakers, butchers, blacksmiths, bakers, clothiers were founded.

In 1658 the parliament established Kłobuck as the county seat, which gave it the perpetual possession of the monastery of Pauline Fathers at Jasna Góra. After the Swedish Flood, the city fell into decline and in 1689 it was completely burned.

As a result of the second partition of Poland, Kłobuck was under Prussian rule and after 1815 it belonged to the Polish Kingdom. In 1870 the city lost its rights only to recover them in 1917.

The economic development of the city took place after World War II. In the 50s of the twentieth century iron ore mines and enrichment plants were formed there, and this led to the development of the city and expansion of its borders – new districts along administrative and cultural centers were created. In the 70s the mines were closed which slowed down the development of the city.

Currently Kłobuck is the district town with ample business opportunities. The city is growing more and more beautiful each year .

***Fairy tale or not***

Beyond the mountains and woods, in a land far far away, there is a city and in the city is a house – enchanted house where live big and small friendly folks.

One day, to this colorful and charming house arrived some unusual guests.

House folks gladly welcomed them. Enchantress, who was with the children, introduced the newcomers to the great hall. They were two wise men who came to tell amazing stories.

The first, Sage Zygmunt Wierus\*, was for many years a teacher of music. Over the years he has been developing the culture of music and dance and collecting information about folk traditions of the region.

Folks listened with interest to his story. He spoke about local legends and tales. He knew many of them because, as a frequent best man, he had attended various feasts and weddings. On one of them he heard a story: After the wedding a young couple arranged a carts race. Guests chased out who will be the first. As they drove past the lake, the bride in a big rush fell into the lake and died. To this day, at midnight on Christmas Eve, you can hear the weeping and wailing of a poor woman who drowned because of her bad husband.

These and other wonders the Sage Zygmunt Wierus told to the fascinated folks.

He told them that he considered his greatest treasures to be the written memories, songs of old bands captured on film, and his work and creative achievements.

- What a wonderful man! – said folks. He can share his treasure with those who want to listen to him.

Another guest was a remarkable man – animal healer, scholar of old ancient history – Sage Andrzej Brzózka\*. He conjured up before us the incredible story of an evil heir Lemański who lived at a nearby castle. The castle is surrounded by a beautiful park – with unique trees and shrubs. Edward Lemański, the owner of the castle, was a bachelor, savage and brute – said our Sage. He forced his servants to work extremely hard, beat and abused them. He even persecuted the pastor of Kłobuck whom he would beat with a whip. He also hung the town's mayor by hands and feet and shot at him, but so as not to hit him. He did it so he could later execute the mayor by hanging – recounted Sage Andrzej.

He told that the heir was so cruel that he was eventually sentenced to 10 years in prison, but as he had a lot of money and connections, 2 months later he was freed. He continued bullying others and was just as cruel as before. When the January Uprising was approaching, the government imposed a tax on those who had property, including Lemański. To Kłobuck came two messengers who had to collect the tax for the insurgents. Lemański refused to pay. He told envoys to get to work and cut down trees around the park. When they refused, he send dogs to go after them.

During the uprising Edward Lemański went missing. The rebels searched his castle. In the dungeons they found a starving and beaten man who had been imprisoned there for six weeks. It was another victim of Lemański. When they finally managed to find the owner of the castle, he was accused of killing a soldier, tried and hanged on deer horns – said Mr. Andrzej.

Thus, our two great wise men – Mr. Zygmunt Wierus and Mr. Andrzej Brzózka – opened to the fascinated

folks the enchanted world of history, tradition and folklore of our city. They made the folks immediately go for a hike through Kłobuck looking for beautiful and unusual places.

And we will show you all they have seen.

Look! Is it not beautiful? It is only a tiny part of our journey, feel welcome to come and take a longer walk!

***THIS IS THE END OF OUR NOT-SO-FAIRY TALE!***

\* Zygmunt Wierus began his work in the early 50s of the last century. Numerous musical and choral groups, including Children's Song and Dance Ensemble "Pankowskie Mazowsze", Scout Art Group "Balladyna", ensembles "Słoneczko" and "Śnieżki" and "Smerfy" were founded in the district of Kłobuck and Silesia on his initiative.

Wierus was also the initiator and conductor of Tadeusz Sygietyński Song and Dance Ensemble. By 2005 he ran a well-known and respected in the district Singing Group "Kłobuczanie".

Zygmunt Wierus was a teacher and then director of primary school, early he became a scout and instructor-scoutmaster, he raised several generations of children in love for music. For his artistic achievements he received numerous state awards, including: Gold Medal of the Polish Union of Choirs and Orchestras, the Award of Minister of Culture and Art for cultivating beautiful Polish folklore and paying special attention to the regional values, and the Order of the Smile.

\* Andrew Brzózka – historian, a veterinarian, a lover of culture and history of Kłobuck, a member of the Society of Friends of Kłobuck, author of many books and articles about the city of Kłobuck.

***Sources***

Stories of respondents: Zygmunt Wierus, Andrzej Brzózka, edited by Aleksandra Mońk, Martyna Moj, Mateusz Stargała, Kinga Stefanik, Angelika Brzeźniak, Daria Stefanik; Brochure by Mayor of Kłobuck Krzysztof Nowak



# WARSAW

## *conversations about our Wola*



List Of Participants Of The Project "Let's share Poland"

**Katarzyna Koszałko, Izabela Adameczek, Bartłomiej Moszczyński** – educators

**Dawid K.** – pupil

**Jakub K.** – pupil

**Kacper T.** – pupil

**Przemysław Ch.** – pupil

**Stanisław Ch.** – pupil

**Bartłomiej Ś.** – pupil

**Sara B.** – pupil

**Sylwia B.** – wychowanka

**Joanna T.** – wychowanka

### *Election Field*

- Here gathered knights and nobles and voted who will become the king of Poland. Do you know how they elected kings?
- Yes, through coronation.
- The coronation was a ceremony of choosing the king, but first there was election, the king was chosen only by the nobility. Only the rich and important people could choose a king. Those who lived in the country could not choose a king.
- Who can become a knight?
- Only one whose daddy was a knight.
- And this is where they chose kings?
- Here, in our Warsaw district of Wola, the Polish kings were elected. Here, where now stands the monument, the nobility gathered to make a choice. In this inscription on the monument we honor the choice of each king. We also see images of people who chose this king, the nobles. Look at the clothes of nobility. All are wearing robes. Pay attention to the color.
- Yellow.
- And that was important, the lighter the color of clothing, the more important and richer is the person.
- It is interesting that once there was no difference between a left and right shoe. Both used to be the same. People wore shoes in very bright colors - white, red, yellow.
- But is there a street of Kings in Warsaw?
- Yes, it's on Wola and is called Elekcyjna (Elective). And the election was a procedure of choosing a king. Ever heard of the street Obozowa (from Polish "oboz" meaning "camp")?
- Yes
- Where this street is today, in the old days was the camp of the nobility, the knights who elected king. Look at the monument. You see these little brown houses? Do you know what kind of buildings are they?
- They're windmills.
- Windmills mean that here were mills at the time. This was our Wola at the time the kings were being elected. There are no mills anymore, only a street called Młynarska (Milling).
- Do you know where it is? Very close, almost next to your house.

### *General Sowiński*

- Who was General Sowiński?

- He was the commander of the Polish army. If you get on a bus with a teacher, after a few minutes you will find yourself in this big park very close from here. Yes, this is the Park of General Sowiński.
- How did the general Sowiński mark himself in the history of Wola district?
- Have you heard of the street called Redutowa (Redoubt)?
- There is a shopping center.
- Yes, there is a shopping center “Reduta”, this is where General Sowiński lived a long time ago, the mall was not yet there. General Sowiński lived 200 years ago.
- Where today is the street Redutowa, then was the redoubt – the trench and battle station. This is where the Polish troops led by General Sowiński repelled the attack of Russian troops. General fought to the end. For hours he resisted the Russian attacks. He was killed near the church, which is now located on the street Wolska. In the wall of the church you will see embedded cannon balls and cannons that Russian soldiers have placed there in honor of their victory. There is also a sculpture of General Sowiński.

#### *Insurgent tanks*

- How else Wola inscribed itself in the history of Poland?
- Surely you have heard about the Warsaw Uprising. On the second day of the uprising, on the street Okopowa insurgents captured two German tanks. One of them was called Magnum, the other – Magda. This allowed the insurgents to rescue a group of Jewish prisoners from the Germans. Now in this place, on Anielewicza street, there is a plaque commemorating the event. Written in Polish, Hebrew and English.



ПОДІЛИСЯ  
ПОЛЬЩЕЮ

Дорогі друзі,

З великою радістю віддаємо у Ваші руки нашу спільну книжку - результат проекту «Поділися Польщею», який фінансується Міністерством Культури і Народної Спащини Польщі та Самоврядуванням Мазовецького воєводства.

«Поділися Польщею» - добре пам'ятаю момент, коли зазвучали ці слова під час однієї з гарячих суперечок при створенні проекту. Ми довго чекали на щось геніальне, на девіз, який досконало висловить наші наміри і буде мати великий заряд позитивної енергії і ..... нам пощастило.

Ділитися значить давати, а також зберігати щось для себе. Ділитися - це жертвувати собою, а одночасно і радіти від щедрості. Здається, щоб ділитися треба багато мати, необхідно бути багатим, а багатство, як правило, розуміється дуже буквально, тобто як майно - гроші, нерухомість, ювелірні вироби. Але ж ви можете поділитися своїм знанням, переживанням, умінням, досвідом, почуттям.

Таку нестандартну ідею ми запропонували учасникам проекту «Поділися Польщею». Ми вибрали 6 дитячих будинків з цілої Польщі, щоб разом з дітьми, учасниками проекту, поділитися своїми знаннями та уміннями. Оскільки у Державному етнографічному музеї у Варшаві в грудні 2012 року відкрився перший в Польщі Етнографічний музей для дітей ім. Януша Корчака, ми запросили більшість «корчаківських» дитячих будинків і опрацювали та підготували план семінарів. Їх основною метою є розвиток компетентності дітей і передання їм знання та уміння в наступних областях:

- етнографія і проведення інтерв'ю з респондентами – так ми назвали цікавих людей, які живуть в околицях дитячих будинків і брали участь у проекті. Семінарами керували: Юстина Ласковська-Отвіновська, Патрик Павлацик, Даріуш Сконєчко,
- мистецтво фотографії – семінари проводили: Марта Черська, Маріуш Ранішевський,
- мистецтво публічного виступу - семінарами керували: Анна Грунвальд, Катажина Жуковська.

Цікаві люди розповідали дітям про красу, історію і традиції містечка. Респонденти справили на нас сильне враження своїм захопленням та ерудицією, знанням регіону і часто унікальними здібностями. Відбувалося це було в такому порядку: Дитячий будинок № 2 ім. Януша Корчака у Варшаві – пан Славомір Косім, Дитячий будинок ім. Януша Корчака в Стрижові – пані: Мажена Дубіель і Галіна Дядош, Дитячий будинок ім. Януша Корчака в Клобуцьку – пани: Зигмунт Верус і Анджей Бжоска, Дитячий будинок ім. Януша Корчака в Заблудове-Краснем – пані Барбара Захаревич і пан Влодзімеж Наумюк, Дитячий будинок ім. Януша Корчака в Пілаві-Гурній – пан Арнольд Кондрасєвіч, Дитячий будинок в Свободзіні – пани: Тадеуш Бобовські і Вальдемар Ваховські.

Однак, ми не ділилися безкорисливо – ми хотіли, щоб відбувся певний обмін. Ми очікували спільної, цікавої праці – досвіду, фотографій, описів і презентації місць, які ми відвідали - варшавської ділянки Волі, Стрижова, Клобуцька, Заблудова, Пілави-Гурної та Свободзіна.

Результатом семінарів стала підготовка дітей до представлення у письмовій формі і з фотографіями краси їхньої найближчої околиці, а потім спільними зусиллями – краси Польщі у спільній книзі під назвою «Поділися Польщею».

На перший погляд, здається, що все ж таки вартими уваги є найвідоміші місця, описані в путівниках, і які відвідують тисячі туристів. Оскільки творцями проекту «Поділися Польщею» є етнографи, працівники музеїв, вчителі, ми були повністю впевнені, що найцікавішими є місця, де знаходимося ми, потрібно лише добре їх пізнати. Саме для цього ми заохотили дітей, які з захопленням пізнавали, фотографували і описували свої міста, найближчі околиці, щоб пізніше поділитися ними зі всіма, особливо з дітьми з інших країн і культур.

Таким чином з'явилися надзвичайні історії, ілюстровані самостійно зробленими фотографіями. Варшавська Воля, Стрижів, Клобуцьк, Заблудів, Пілава-Гурна та Свободзін відкрилися нам як магічні місця, з багатою історією та культурою.

Ми не втручалися в ідеї та авторські оповіді, залишаючи повну свободу у виборі форми розповіді. Так ми отримали особисті історії, багато захоплюючих фактів про місця і людей, цілу скарбничку відомостей про місто і його околиці, інтерв'ю з цікавими людьми. До кожного твору ми ставилися дуже серйозно, як до оригінальної авторської розповіді, прагнення поділитися тим, що в даному місці є найбільш цікавим і захоплюючим. Тексти ілюстровані дитячими фотографіями – вони експресивні, особисті, іноді смішні, але завжди правдиві.

Ми віримо, що такий відвертий та особистий спосіб представлення Польщі, нашої Батьківщини, буде цікавим і захоплюючим для всіх читачів.

Наша книга перекладена англійською, єврейською та українською мовою і буде передана для дітей з дитячих будинків в Ізраїлі і Україні. Електронна версія доступна для всіх зацікавлених на сайті проекту «Поділися Польщею».

**Запрошуємо до читання!**

Особлива подяка для:

Міністерства Культури і Народної Спащини Польщі, Самоврядування Мазовецького воєводства. - фундаторів проекту

Партнера проекту – Фонду Анни Вальчик

Дирекції дитячих будинків – партнерів проекту:

Пані Директор Барбари Млодziejewskiej з Дитячого будинку номер 2 ім. Януша Корчака у Варшаві

Пані Директор Ренати Ползет з Дитячого будинку номер ім. Я. Корчака в Стрижові

Пані Директор Жанети Сікори, Пану Директору Марюшові Пиркош з Дитячого будинку

ім. Я. Корчака в Клобуцьку,

Пані Директор Анни Зіневич з Дитячого будинку ім. Я. Корчака в Заблудове-Краснем,

Пані Директор Ілони Бугай з Дитячого будинку ім. Я. Корчака в Пілаві-Гурній,

Пані Директор Лідії Гінтов-Лістовська з Дитячого будинку в Свободзіні

і всіх тих, хто підтримує проект.

**Анна Грунвальд**

Координатор проекту «Поділися Польщею»

# ПІЛАВА-ГУРНА

## магія маленького містечка



Список осіб, які брали участь у проєкті «Поділися Польщею»

**Ольга П.** — вихователь

**Марцеліна Д.** — вихованка

**Вікторія Г.** — вихованка

**Ева О.** — вихованка

**Катажина О.** — вихованка

**Пауліна К.** — вихованка

**Анна Й.** — вихованка

**Катерина Й.** — вихованка

**Міхал П.** — вихованець

**Давід К.** — вихованець

**Наталія Д.** — вихованка

**Діана С.** — вихованка

**Тереза Р.** — вихованка

**Моніка Р.** — вихованка

**Агнешка Р.** — вихованка

**Александра П.** — вихованка

*Мене звати Моніка*, я вихованка дитячого будинку в Пілаві-Гурній. Ми разом з моєю подругою Александрою, яка також мешкає у цьому дитбудинку, хотіли би запросити вас до нашого маленького містечка. Воно розташоване в Дзержонювській западині, в Нижньосілезькому воєводстві, недалеко від Совиних гір. Наше містечко - це мальовниче місце, яке потрібно побачити. Запрошуючи сюди, рекомендуємо відвідати палацово-парковий комплекс, який ми називаємо «замчиськом». Він був заснований на початку XVIII століття, а повного розквіту досяг у XIX столітті. «Замчисько» ховає в собі безліч цікавих таємниць.

У нас була прекрасна нагода відвідати цей чудовий палац. До нашого часу збереглися фонтан з каменю та вежа з годинником. Також зберігся терасовий рельєф схилів пагорба, на якому і розташований палац. Околиці палацу чарівні. Той, хто займається фотографіями, може сміливо сюди приїхати і зробити красиві світлини. Горбкуватий рельєф, який оточує Пілаву, підкреслює мальовниче розташування цієї місцевості.

Я колишня вихованка дитячого будинку, тому проживаю у Пілаві-Гурній вже багато років. У нашому містечку знаходиться чимало привабливих куточків. Запрошуючи сюди, рекомендуємо дізнатися про історію селища братів Моравських, яке збереглося до сьогодні.

Селище братів Моравських в Пілаві-Гурній було засноване за ініціативою тодішніх багачів, які походили з Саксонії і з Пілави-Гурної. Уряд Пруссії у XVII столітті дозволив створити на території всього Королівства Пруссії і Сілезії поселення та братства з протестантською громадою. Вони мали забезпечити розвиток міста. Резиденція цієї громади знаходилась в центрі містечка. Тобто протестантська церква братів Моравських знаходилася на сьогоднішній площі П'ястів. Центральною частиною була прямокутна площа, на якій збудували церкву. Уздовж цієї площі були розташовані будинки, призначені для неодружених братів, незаміжніх сестер, вдов та вдівців.

Також у цих будинках розміщувалась школа і господарчі резерви, необхідні для громади. Ми дізналися, що брати Моравські вплинули і на розвиток ткацтва та кам'яної промисловості в місті та прилеглих районах, завдяки чому тодішні мешканці жили в достатку. Ми запрошуємо вас відвідати цю унікальну місцевість.

*Мене звати Наталія*, і ми разом з моєю подружкою Діаною також хотіли б запросити вас до нашого маленького містечка, яке називається Пілава-Гурна. Варто познайомитись з історією його розвитку.

Перша згадка про наше місто датується XII століттям. Спочатку це було село, яке відносилось до Немчанського Граду і було від нього залежним. Перші жителі цього регіону в основному займалися вирубкою і доставкою деревини саме до Немчанського Граду, а звали їх пілажами. Однак, основний розвиток містечка відбувся у XVII столітті. Сприяли цьому природні поклади каміння в Косьміні на Млинській горі. Цей камінь називається сієніт. Завдяки йому побудували дороги і тротуари, він також використовується при будівництві фундаментів будинків.

Почали з'являтися перші майстерні, в яких виробляли прикраси з каменю. Завдяки більшому ринковій збуту видобутого каменю, місто швидко здобуло популярність та фінансове забезпечення для свого розвитку. Один із тодішніх пілавських каменярів отримав величезне замовлення для королівського палацу в Берліні та палацу Сан-Сусі в Потсдамі. Цей каменярь отримав звання постачальника

королівського двору. Ми не знали, що мешканець Пілави був такою важливою особою. Тому, щоб досконало пізнати історію каменярства і прізвище каменяра, запрошуємо Вас до нашого містечка.

**Мене звати Вікторія**, мені 15 років і я живу у дитячому будинку в Пілаві-Гурній. Це місце поруч з малесенькою каменярнею. Вид з нашого спортивного майданчика поширюється на церкву і кладовище, розташоване навколо неї. У стародавні часи, тіла людей, які померли, спалювалися, а попіл передавали найближчим родичам померлого. Якщо хтось вбив людину, сім'я загиблого могла помститися злочинцеві. Тоді на місці його могили ставився покаянний хрест.

На екскурсії я дізналася багато нового про Пілаву-Гурну, і від того часу я зовсім інакше почала дивитись на це місто. Я не знала, що Пілава-Гурна це таке красиве і, водночас, непередбачуване місто. У нашому парку є німецькі меморіальні дошки. Також тут знаходяться залишки стародавньої кам'яної брами – це два окремі камені. Прогулюючись парком, може скластися враження, що ви знаходитесь в красивому лісі. По дорозі ви можете побачити старі стіни оглядової вежі. А звідти вид дійсно гарний, рекомендую побачити це на власні очі. Розглядаючись доколя парку, з пагорба, який знаходиться в самому кінці парку, можна, навіть, побачити наш дитячий будинок, церкву і багато інших красивих місць.

Деякі люди, які відвідують Пілаву, вважають, що тут немає нічого цікавого. Вони так думають, тому що не вміють бачити світ серцем. Вони лише кидають погляди, не дивлячись на красу, яка їх оточує.

**Мене звати Кася**, мені 15 років. Я вже дуже довго живу в дитячому будинку в Пілаві-Гурній. Для мене найцікавішою будівлею в нашому місті є будинок Спеціального навчально-виховного центру. Раніше це була протестантська гімназія братів Моравських. Будівля побудована в середині XVIII століття і була призначена для школи-інтернату для хлопців. Я зацікавилась цим будинком, бо з ним пов'язана дуже цікава історія. Під час Першої світової війни німецькі війська організували тут табір для полонених російських офіцерів. Він виконував також функцію медичного пункту для поранених солдатів. Зараз тут розміщена школа для дітей з вадами розумового розвитку. Зізнаюся, що цей будинок викликає у мене лише захоплення. Він виглядає як палац. Коли заходиш в цей будинок, ніби переносишся в стародавні часи. Запрошую прибути з візитом до цього цікавого будинку.

**Мене звати Агнешка**. Протягом останніх кількох років я живу у дитячому будинку в Пілаві-Гурній. Пілава-Гурна - це міська гміна<sup>1</sup>, яка отримала міські права 18 липня 1962 року і тоді об'єдналися три райони: Пілава-Гурна, Космін і Копальниця. Як і кожне, наше містечко має свій герб. Герб Пілави-Гурної розділений на дві частини, в основі якої лежить жовтий колір. На лівій частині герба зображено половину чорного орла зі срібною пов'язкою над крилами. А на правій - три червоні лавки. Цей герб – це відлуння старої символіки міста. Три лавки символізують зустріч трьох князів. Чорний пів-орел означає союз міста з Нижньою Сілезією. Герб міста розташований на будинку Міської адміністрації в Пілаві. Запрошуємо подивитися на нього зблизька.

**Мене звати Міхал**. Мені 12 років і протягом останніх кількох років я живу в дитячому будинку в Пілаві-Гурній. Завдяки тому, що у мене була можливість взяти участь у зйомках історичного фільму про Пілаву-Гурну я дізнався як називається гора, яку видно з нашого спортивного майданчика. Її

<sup>1</sup> Гміна - найменша адміністративна одиниця в Польщі, місто, село або група сіл і міст. Міська гміна — це гміна, яка розташована в межах міста.

назва - Рибна гора. Хочу запросити усіх її побачити.

Рибна гора пов'язана з низкою подій. Однією з них є битва, яка відбулася там у XVIII столітті. Австрійці хоч і мали численнішу армію, та не змогли перемогти пруссів. Пруські війська тоді очолив сам король Фрідріх II. Ця битва призвела до того, що Сілезія увійшла до складу Пруссії. Я також дізнався, що ця битва більш відома як битва під Дзержонювом. Рибна гора знаходиться на Гіловських пагорбах. Місцевість біля цієї чудової гори називається Гілов. Ця назва походить від назви гори, біля підніжжя якої знаходиться містечко. Прикро, що під час тої битви загинуло 1000 солдатів.

У 1910 році на південних схилах Рибної гори встановили пам'ятник на честь цієї події. Проектуванням та наглядом за будівництвом об'єкту займалися Яекель з Явора та майстер Сперліх з Пілави. На пам'ятнику були висвітлені імена померлих солдатів від обох воюючих сторін. Вшанували пам'ять австрійців, тому що раніше було підписано перемир'я між Німеччиною та Австро-Угорщиною. З жалем мушу сказати, що ця меморіальна дошка не збереглася. Ми можемо побачити її лише на історичних фотографіях.

Я був на Рибній горі, та, на жаль, не побачив там жодних залишків тих часів. Єдине чим я міг помилуватися, це мальовничі пейзажі, на які я споглядав з дерев'яної оглядової вежі, побудованої на вершині гори. Я спробував уявити собі, який це мало вигляд під час битви. Єдине місце, де ми можемо милуватися експонатами, пов'язаними з тими подіями, це музей в Дзержонюві.

**Мене звати Діана**, мені 18 років і я вже досить довго живу у дитячому будинку в Пілаві-Гурній. Кожної неділі я ходжу до церкви, яка знаходиться близько нашого будинку. Цю церкву у всій красі можна побачити з нашого спортивного майданчика. Дуже довго я думала, що церква, до якої ми ходимо молитися, була побудована нещодавно, тому що всередині все таке доглянуте і виглядає як нове.

Проте я дізналася, що церква була побудована в XIV столітті. Вона була католицькою, але в другій половині XVI століття будівлю передали євангелістам і вони її перебудували. Церква повернулася до католиків в 1654 році.

У XVII столітті вибухнула пожежа церковної вежі. З цієї причини, церкву відремонтували як всередині, так і зовні. З 1810 року в неділю проводилися служби для євангелістів. В церкві був невеликий орган, а також дзвіниця з трьома дзвонами. Наступний ремонт і розширення будівлі були зроблені в 1831-1837 роках. Лише в 50-х роках XX століття парафія Св. Мартіна стала самостійною.

У 1981-1987 роках до старої частини церкви добудували нову і таким чином утворилася сучасна будівля у формі латинської літери «L». 28 березня 1995 року на дзвіниці з'явилися три нові дзвони, яким дали імена: Марія, Мартін, Генрик. Старі дзвони зняли під час останньої війни.

Надіюся, що коли хтось приїде до нашого міста, щоб відвідати церкву, не залишиться розчарованим, а запам'ятає це надовго. Багато людей, перебуваючи проїздом у нас, не оцінюють належним чином наше місто, так як я раніше недооцінювала. Мені потрібно було вивчитися, щоб зрозуміти історичну цінність цього місця. Тому, коли незнайомець скаже, що тут немає нічого цікавого, я з радістю розповім йому дещо про наше місто і покажу гарні місця. На закінчення хочу додати, що в нашому маленькому містечку ховається ще більше історії, і щоб познайомитися з нею, ви повинні відвідати Пілаву.

# СВЕБОДЗІН

## гостинний край запрошує



Список осіб, які брали участь у проєкті «Поділіся Польщею»

**Марек Козік** — вихователь

**Анджеліка Ч.** — вихованка

**Анджеліка П.** — вихованка

**Аня П. і Аня Г.** — вихованки

**Давід П.** — вихованець

**Ягода В.** — вихованка

**Каміла А.** — вихованка

**Каміла П.** — вихованка

**Кася К.** — вихованка

**Куба і Хуберт С.** — вихованці

**Моніка С.** — вихованка

**Патріція Б.** — вихованка

**Зигмунт П.** — вихованець

### З РОЗПРОСТЕРТИМИ ОБІЙМАМИ ...

Залиши бетонний ліс, повний запилених квартир,

Навіть сьогодні увійди в зелене королівство

Почуй запах трави,

Смак свіжого повітря,

Ні про що не думай.

Сьогодні не мусиш нічого пам'ятати...

Закрий втомлені очі, розслабся

І лежи за зеленими дверми

Природа кличе, запрошує, огортає і співає

І просить слухати, про що вітер розповідає

Про що шепчуть дерева... але зараз треба повертатися

Зникнути між сумними блоками, але з радісними спогадами

*Йоанна Ельжбета Гірей*

Неможливо перелічити всі чудові місця нашої свободзінської землі, довго можна розповідати історії про гостинність місцевих жителів, легенди, традиції, говорити про історію. Ми живемо в особливому регіоні, який варто пізнати. Той, хто проведе тут якийсь час, буде зачарований цими краєвидами і багатствами землі. Немає сумнівів, що ця людина повернеться сюди рано чи пізно.

Свободзінський повіт<sup>1</sup> в нинішніх кордонах об'єднує в собі кілька історично різних районів. Свободзінська земля являється основною і була виділена в 1482 році, у той час як сілезький анклав був оточений бранденбурзькими і польськими маєтками. Крім цього в бранденбурзькій зоні був розташований іоанівський Лагун та місцевості, які належали до так званого Кросненського князівства, в тому числі Палцк і Кепско. Північна і східна частини повіту - це колишні землі Королівства Польщі, в тому числі прикордонний цистерціанський Парадж і села Косечин, Хластава і Дабрувка Великопольська. Ці райони до кінця XVIII століття функціонували у рамках однієї держави – Пруссії, потім Німеччини, а з 1945 року - Польщі.

Різноманітні історичні чинники вплинули на різний характер пам'яток Свободзінського повіту. На прикордонних територіях можна побачити багато будинків, які свідчать про проникнення інших культур.

Свободзін — столиця повіту, розташована близько важливих торговельних та транспортних шляхів. Тут перетинаються дороги А2 (Париж - Берлін - Варшава - Москва) і S3 колишня А3 (Щецин - кордон з Чеською Республікою в напрямку Праги). Тут існує відомий на всю країну санаторій ортопедичної реабілітації для дітей. В місті налічується 21 630 мешканців.

<sup>1</sup> Повіт - середня адміністративно-територіальна одиниця в Республіці Польща.

**Головні пам'ятки та туристичні атракції:**

1. Парафіяльна церква Св. Архангела Михаїла побудована в 1311 році в стилі пізньої готики. Церква виглядає вражаюче, усі стіни підтримує масивна опора. Усередині храму збереглися цінні речі: триптих Св. Анни у стилі пізньої готики в головному вівтарі, готичні скульптури, що зображують розп'яття і вівтар Пресвятої Діви Марії в стилі рококо.
2. Парафіяльна церква Пресвятої Діви Марії Королеви Польщі з інтер'єром в псевдоготичному стилі. Особливо цікавими є старі вітражі з гербом Свободзіна.
3. Замок з XIV століття, який спочатку був в розпорядженні бранденбурзьких іоаннітів. Будівля була оточена оборонною стіною і ровом з підйомним мостом від сторони міста. Замок пізніше перейшов у володіння цистерціанців тжебницьких та сестер боромеушек.
4. Ратуша була побудована в XIV столітті як дерев'яна будівля. Двічі була майже повністю спалена. Сучасний вигляд датується XIX століттям. Цікавою є годинникова вежа та герб Свободзіна на західних фасадах. У 2010 році закінчено генеральний ремонт.
5. Фрагменти міського муру з вежами і залишки рову з XIV до XVI століття були побудовані з каменю, а пізніше з цегли. Колись це була вражаюча будівля з дванадцятьма вежами і трьома воротами. В даний час збереглися фрагменти міських стін і три вежі.
6. Будинки з XVII, XIX, XX століть - це представники модерністичної та еклектичної архітектури.
7. Парафіяльна школа в будинку з XVII століття. Хоча школа неодноразово перебудовувалась, однак зберегла елементи пізньої готики, наприклад, такі як: сходові форми вершини фасаду будинку, коридор зі склепінчастою стелею і профільовані балкові перекриття в інших кімнатах.
8. Лавка Чеслава Немена, яка нагадує про зв'язок художника із Любуською землею і містом Свободзін.
9. Статуя Ісуса Христа – це спогад символічної події, коли у 2000 році Христос взяв місто під свою опіку. Ця статуя була завершена в листопаді 2010 року. Зараз обробляють територію навколо пам'ятника.
10. У місті є критий басейн, спортивний зал, спортивно-відновлювальний центр з міським стадіоном і три спортивні майданчики "Орлятко".

**Що варто побачити в повіті свободзінському:****1. Гріжинський ландшафтний парк**

15 квітня 1996 на площі в 2755 га був створений надзвичайно привабливий з точки зору топографії, гідрографії з багатою флорою і фауною Гріжинський ландшафтний парк. За розміром поверхні він є найменшим з 7 ландшафтних парків Любуського воєводства. Північна і центральна частини парку розташовані в південній частині Любуського озера краю, а південна частина в Варшавсько-берлінській прадолині, також відомій як Варцяньсько-

Оджанська прадолина в долині центральної Одри. Крім пейзажу до цінностей ландшафтного парку належить жива і нежива природа. Ця земля ще не зазнавала діяльності людини. Вплинула на це низька густина населення, відсутність промисловості і густі ліси.

**2. Ліси - справжні скарби повіту**

Вони становлять 46% загальної території (займають одне з перших місць серед польських адміністративних районів). В основному переважає соснина, але ліс ніби сам "говорить" про домінування листяних дерев. Листяний ліс переважає в парках, житлових районах і вздовж доріг, а також біля всіх великих озер нашого повіту. Найбільш цінні ліси охороняються як заповідники: «Над Тжесьньовським озером» «Лаговський буковий гай», «Павський Луг», «Гродіще урочище», «Дубовий острів», «В Яблуневій долині» «Болото в вільхах» «Шлях видри»

**3. Лагув – перлина любуської землі**

Місцевість розташувалася між двома озерами Тжесьньовським та Лаговським. Унікальна перевага району – мікроклімат. Вже в міжвоєнні роки Лагув був відомий як оздоровчий курорт і залишився ним до сьогодні. Детальне дослідження лікувальних властивостей Лагова і прилеглих районів було проведено в 60-х і 80-х роках. Тоді встановили, що місцевий клімат один із найм'якших в Польщі. У порівнянні з навколишніми територіями Лаговський ландшафтний парк характеризується більшою кількістю опадів, а великі площі лісів зменшують добові та річні коливання температури і силу вітру. Важливими перевагами Лаговського ландшафтного парку є веселі розваги і цікаві пам'ятки, як, наприклад, Замок Іоаннітів. Крім того, туристична база міста і околиць обслуговує на дуже високому рівні. Кожного року тут проходить міжнародний фільмовий фестиваль «Любуське Літо Фільмів» (вже 40 років).

**4. Озеро Неслиш**

Водосховище (площа поверхні 486,2 га, довжина 4700 м, ширина 1700 м, максимальна глибина 34,7 м, середня глибина 7,2 м, берегова лінія 20 км), оточене густим лісом, ефективно ізолює від шуму та забруднення. Це озеро льодовикового і моренного походження (полігенетичне), яке залишилося після Балтійського льодовикового періоду. Найвідомішими курортами є Несуліце, Пжелази і Тичино.

5. Озера: Бушно, Бушенко, Цібоже, Лаговське, Лаковське, Неслиш, Пакіліцко, Тжесьніовське, Вільковське Золотий Потік і інші.

Цінностями цих озер є чиста вода (перший клас санітарної чистоти), розвиток туризму на високому рівні, безліч красивих місць для купання, можливість риболовлі. Прозорість води створює відмінні умови для дайвінгу та вітрильного спорту, веслування на каное, віндсерфінгу. Взимку можна займатися буєрним спортом.

**6. Група монастирів Парадиж.**

Парадиж, тобто Рай Божої Матері (Paradius Matris Dei). До нашого часу добре збереглася бернардинська група монастирів (церква, монастир, сади) у стилі пізнього бароко і класицизму. В музеї зібрані красиві пам'ятки колишніх власників. Гід проведе нам чудову екскурсію по замку,

розповідаючи цікаві історії з життя монастиря. Монастирські будівлі виглядають дуже красиво від сторони парку і озер в монастирських садах. Мальовничі околиці заохочують до мандрівок, спливання на байдарках по річці Пакліці. Нижче села Госьціково знаходяться величезні ставки, на яких з'явилися невеличкі островки, оброслі очеретом - місце проживання багатьох видів птахів. У стінах монастиря проходять фестивалі старовинної і класичної музики – «Музика в раю». Перевагою є те, що місто знаходиться на туристичному бернардинському шляху, який проходить через місця бернардинів в Польщі.

#### 7. Укріплення Межиріччя

Побудовані наприкінці 30-х років XX століття. Сховищ і лабіринтів тут безліч. Це один із найбільших підземних укріплень на світі. Вони займають близько 30 км. Найбільш цікавою є «Боршинська петля». Загальна довжина підземної частини маршруту становить 5 км. Відвідати укріплення можна протягом усього року, але завжди з гідом. Кожного року все більшої популярності набуває З'їзд ентузіастів фортифікації і Міжнародний фестиваль рок-груп у Боршині. Це одна з найбільших подій в західній Польщі, яка приваблює тисячі відвідувачів. Протягом двох днів фестивалю, який проходить в кінці травня - на початку червня, організатори пропонують рок-концерти, ярмарок військового спорядження, парад військової техніки. пунктом кульмінаційним є батальна інсценізація, в якій учасники виступають в оригінальній історичній формі зі зброєю часів Другої світової війни.

# ЗАБЛУДІВ, КРАСНЕ

*багатство культури, краса природи*



Список осіб, які брали участь у проекті «Поділися Польщею»

**Івона Вишковська** - вихователь

**Агнешка Ш.** — вихованка

**Аніта С. і Сильвія Г.** - вихованки

**Данель П.** - вихованець

**Данель В.** - вихованець

**Ева Ф. і Домініка В.** - вихованки

**Ева К.** - вихованка

**Ізабелла Л.** - вихованка

**Патрик Р. і Каміль К.** - вихованці

**Рената і Куба К.** - вихованці

**Саманта С.** — вихованка



Серед пишної рослинності, у середині старого лісу знаходиться це мальовниче місце – Красне. Вранці ми насолоджуємося веселим співом лісових птахів, ввечері заколисує нас квакання жаб, відголоси кротів, які можна почути з навколишніх полів і лугів. Зустріч з лисицею, білкою, зайцем, козулею, і, навіть, лосем для нас майже повсякденність. У нас також є свої домашні тварини. Кінь Як і осел Франьо вітають усіх гостей і вимагають пригостити їх кубиками цукру. Вівці дають про себе знати гучними беканням, а качки спокійно висиджують яйця.

Це чарівне місце має цікаву історію. Раніше Красне називали Цегельнею. Тут з покладів червоної глини робили цеглу. Саме від кольору глини та цегли: червоний – «красний» Цегельня прийняла нинішню назву «Красне».

Красне було власністю полковника, доктора медичних наук Юзефа Мантейфела. Його дворик стоїть так, як і колись, також збереглися залишки парку. Весь маєток займає близько 115 га. В квітні 1948 року палац Юзефа Мантейхела перетворився на Дім відпочинку для дітей. Це був осередок Польського Червоного Хреста, який допомагав дітям, які загубились під час війни. У 1952 році об'єкт був перетворений на Державний дитячий будинок. Від 70-років дитячий будинок називають іменем Януша Корчака. Дитячий будинок ім. Януша Корчака існував до 31.12.2012 року. А 01.01.2013 року був створений Адміністративний центр обслуговування дитячих будинків-інтернатів ім. Януша Корчака, Дитячий будинок № 1 (для 30 дітей) та Дитячий будинок № 2 (для 14 вихованців).

Наш об'єкт знаходиться в гміні Заблудов, в Підляському воєводстві, білостоцькому повіті, на південний схід від Білостока. Він розташований на двох гектарах лісної ділянки, в районі під назвою „Зелені легені Польщі”, захоплений дикістю природи, казковим краєвидом, тишею і невичерпним багатством рослин, птахів і тварин.

Центр ім. Януша Корчака в Краснем працює методом соціалізації та інтервенції (у надзвичайних ситуаціях). На практиці це виглядає так: кожна дитина, яка потребує допомоги, у будь-який час може сама або з кимось дорослим прийти до нас і отримати її.

Кожного дня про дітей дбає одинадцять вчителів, один соціальний працівник, один керівник і одинадцять працівників обслуговування. Метою дитячого будинку є допомога дитині і його родині. Ми вважаємо, що чим швидше дитина повернеться в батьківський дім, тим більший внесок ми зробимо майбутнє життя. Тому наші освітні заходи спрямовані на забезпечення потреб не лише дитини, а й її рідних. Кожна дитина повинна виховуватися в сім'ї і треба зробити все для цього зробити. Якщо вичерпаються засоби співпраці з рідними, ми розпочнемо співпрацю з центром усиновлення.

Значну роль у нашому будинку відіграють спонсори і люди, приближені до дитбудинків. Ми працюємо з установами і фондами, які підтримують розвиток дитини. Ми постійно отримуємо новий досвід і знання про життя, здоров'я та освіту дітей з особливими потребами. Ми намагаємося створити гідний рівень життя, задовольнити потреби наших вихованців. Ми відкриті для нових ідей та інших форм співпраці, доти, доки вони служать дитині.

Ми живемо в дуже цікавому місці. Характерною для нашого регіону є велика кількість культур.

Населення навколишніх сіл говорить сумішню білоруської, української і російської мов. Поруч з церквою можуть бути розташовані мечеть і синагога. Тут на місці ви можете дізнатися про культуру білорусів, українців, росіян, євреїв і татарів.

Багато людей в нашій області дотримуються старих традицій і звичаїв. До таких людей відноситься народна поетеса, Єва Барбара Сахаревич, більш відома як бабуся Бася або Бася з Підляського воєводства. Пані Барбара живе в Великих Фільварках, це близько 4 км від Красного. Бася з Підляського насправді народилася десь в районі Щеціна. Вона приїхала до нас 60 років тому, і, як вона каже, вросла в цю землю. Вона любить Підляшшя, але найбільше зачаровує її Заблудівська земля. Місцеві традиції, звичаї, люди і природа - це натхнення для її робіт. Описує флору і фауну нашого Підляшшя. Предметом її робіт є також місцеві звичаї і традиції. У своїх віршах вона хоче зупинити час, увічніює старі звичаї та пісні, щоб зберегти їх для нащадків. Вона також описує буденне життя сільських людей у давні часи.

Пані Бася не тільки пише, але і займається художньою творчістю. Гарно вишиває традиційні вишивки хрестиком. Вона із задоволенням ділиться з нами своїм умінням. У навколишніх будинках досі можна знайти красиво вишиті хрестиком скатертини на столах і лляні рушники, які прикрашають ікони в кутах кімнат. Якщо вам пощастить, можна побачити на хрестах і каплицях на узбіччях доріг.

Традиція вишивання хрестиком досі існує і в нашому будинку. У нас є деякі картини, які ми самі зробили за цією технікою (запрошуємо побачити).

Красиві у нас і кольорові підляські писанки, розписані воском, фарбами, фарбовані виваром з лущиння цибулі, з настою дубової кори, а також з кори вільхи. Взимку, під час Різдвяних свят, колядники ходять із зіркою або вертепом.

В дуже гарній місцині, на березі річки Нарев, розташоване село Канюки (близько 15 км від Заблудова), в якому живе і працює пан Влодімеж Наумюк. Пан Наумюк - це скульптор, відомий не лише в Польщі, але й за її кордонами. Його скульптури виставлялися в Німеччині, Франції, Швеції, Бельгії та Росії. Влодімеж дуже колоритна людина. У своєму житті він працював на різних посадах. Він був фермером, вмів будувати будинки та інші будівлі з дерева. Спочатку був учнем, а потім сам працював теслярем. Він може прикрасити вікна, під'їзди, вершини будівель. Пристрасно кохає різьблення. Ще в дитинстві із зібраного коріння та гілки ножем намагався створити фігури птахів і тварин. Влодімеж залишається вірним своєму селу. Старе село – село, яке він пам'ятає з дитинства, є головною темою його творчості. Вважається, що села Підляшшя - це багатство тем для художників, можна черпати з них, як з бездонного колодязя. Залишаючись вірним традиціям, він займається також прикладним мистецтвом.

Скульптури виконує як з кори, так і з деревини. Він не малює своїх робіт. Пан Наумюк використовує дубову, соснову, липову дошки. З-під його спритних рук виходять фігурки птахів, тварин, святих, ангелів, фігури з різних вірувань і народних казок. Його роботи уособлюють важку роботу людей на землі. Всі роботи Влодімежа унікальні, тому що він не любить повторюватися.

Пан Наумюк вміє не тільки чудово різьбити, але й цікаво розповідати (також на місцевому діалекті) про його рідне село. Про сільські традиції, звичаї, про те, як колись виглядало щоденне життя. Про річку Нарев, якою колись переправляли деревину з Біловезької пущі. Слід приїхати і подивитися на маєток пана Влодімежа, повний його скульптур, варто також поговорити з творцем, який з радістю покаже таємниці свого ремесла.

Недалеко від нас знаходяться Кнушинська і Біловезька пущі. Поруч розташовані національні парки - Нарев, Бебжа, Біловезький.

За три кілометри від Красного знаходиться Заблудів. Це мальовниче містечко з населенням близько 2500 мешканців. Протягом століть місто лежало на кордонні між різними країнами та культурами, які сформували його багату 500-літню традицію. Особливої уваги заслуговує урбаністичне планування міста: запроєктований в XVI столітті ринок та прилегла до нього прямокутна мережа вулиць, яке збереглося до наших днів. Свідками багатой історії міста є релігійні будівлі. Церква Св. Петра і Павла, побудована в 1840 році у стилі класицизму за зразком собору в Вільнюсі. На протилежній стороні площі Ринок стоїть побудований в 1854 році класичний храм Успіння Пресвятої Богородиці, а на краю міста, на території двох старих кладовищ, розташовані каплиці з XIX століття Святого Роха і Марії Магдалини.

50 кілометрів далі знаходиться Тикоцін. Розташоване на лівому березі річки Нарев тихе і сонне місто – це найстарший і найкрасивіший комплекс історичного Підляського воєводства.

У Тикоціні найкраще зберігся образ старого польського міста, яке несе в собі спадщину минулих епох. Цікавим місцем є Велика Тикоцінська синагога. Вона вважається другою за величиною синагогою в Польщі. Її будівництво було завершено в 1642 році, а розмір був пов'язаний з роллю Тикоціна як середовища перебування єврейського народу. Євреї вперше поселилися в Тикоціні в 1522 році, з XVIII століття до Другої світової війни вони становили майже половину населення міста. У серпні 1941 року через дії німців половина Тикоціна спорожніла. Євреї, які жили тут понад 400 років, зникли, їх розстріляли в лісі недалеко від села Лопухово. Будинок Великої синагоги витримав війну і сьогодні, завдяки чудовому інтер'єру, став відомою туристичною пам'яткою. Зараз там також розташований Тикоцінський музей.

Поруч знаходиться Європейське Лелече Село в Пентові. У 1991 році лелеки вибрали собі зламани в результаті урагану верхівки дерев. Вони побудували собі гнізда на деревах, на дахах будинків. Тому, що гнізда були погано забезпечені, Північнопідляське товариство захисту птахів побудувало в селі спеціальні платформи на гнізда для 23 пар лелек.

# СТРИЖІВ І ОКОЛИЦІ

*шляхом пам'яток і народних традицій*



Список осіб, які брали участь у проєкті «Поділися Польщею»

Директор – **Рената Ползєць,**

**Івона Босек, Ядвіґа Баліцка-Ліс, Марта Горчица** – вихователі

**Адрян П.** – вихованець

**Анджей К.** – вихованець

**Аня Д.** – вихованка

**Дамян Ш.** – вихованець

**Гжеґож К.** – вихованець

**Якуб К.** – вихованець

**Марюш К.** – вихованець

**Патрик Д.** – вихованець

**Патрик К.** – вихованець

**Патрик З.** – вихованець

Стрижів - це місто, розташоване на річці Віслок в Підкарпатському воєводстві, на південний захід від Жешова, при головному шляхові з Жешова до Кросна і Ясла.

Мальовничий і горбкуватий ландшафт Стрижова і околиць з пологими горбами лежить на території Стрижовсько-Диновської височини. В значній мірі пагорби вкриті густими хвойно-листяними лісами, серед яких протікає безліч струмків, які пізніше впадають в річку Віслок. Тут є багато ущелин, ярів і долин, покритих пишною рослинністю. Цінні природні території з багатою флорою і фауною охороняються в рамках захисту Стрижівсько-Седзішовського ландшафту і Чарножецько-Стрижовського ландшафтного парку.

Стрижів - це повітове місто з 1999 року, має майже 10 000 мешканців. Тут діє добре розвинена мережа освітніх установ: середня загальноосвітня школа ім. Адама Міцкевича, технікум, початкова школа № 1. ім. Білого орла, початкова школи № 2. ім. Марії Конопницької, державна гімназія № 1, державна школа музики I ступеня ім. 3. Мицельського, будинок-інтернат, дві приватні мовні школи, дитячий садок. В даний час місто не може похвалитися, як колись, швидко діючими компаніями і виробничими заводами. Існують досить малі державні і приватні компанії, які беруть участь у будівництві та сфері послуг.

### 1. Історія

Стрижів має багату історію. Згідно з традицією, ці райони заселялися від п'ятого століття нашої ери. Говорячи про місцеві легенди, ми дізнаємося, що цим шляхом мандрували мисливці шукаючи звірину, а язичницький князь Вісьлан хотів побудувати тут сторожову вежу (Стрежно) для захисту східних частин своїх земель. За переказами, назва міста може також походити від іншої оборонної вежі (Стрежово), яка була побудована Лешком Білим.

Найстарший спогад про заснування міста є документ, виданий у Буді в Угорщині в 1279 році особистим представником Папи Римського Філіпом, підтверджує, що мешканці Стрижова платили данини для цистерціанського монастиря в Копжовніці. Стрижів, як організоване місто, з'являється в «Liber beneficiorum» Яна Длугоша. Першими власниками, які згадуються в документах були Богоріове. Пізніше власниками були Стрижовці, Бонерове, Бачалсци, Щепієцци, Вієлопольсци, Радзивілли, Скжинсьци, останніми стали Волковіцци і Конопкове.

Стрижів протягом століть поступово розвивався і розростався. Розвиткові міста сприяло його розміщення на торговельних шляхах, що ведуть до карпатських перевалів. Найбільший розквіт міста припадає на XV-XVII століття. Тоді було два ринки, три церкви, ратуша, російська лазня, лікарня для бездомних, три млини, м'ясний ринок, корчма, гуральня, два пивоварні заводи, церковна школа, митниця, ставок, два мости і т.д. Територію міста оточили оборонними валами (до сьогодні збереглась вулиця Завале). Добре розвинене було ткацтво, працював великий «blich» (місце, де набілювали тканини і пряжі). Робота об'єднувала людей. Вони працювали тут шевцями, кушнірами, ковалями, пекарями та корчмарі. Це були часи великого розвитку торговельних відносин з міськими центрами в Польщі, Угорщині та Словаччині.

Покровителем міста від XV століття є Св. Архангел Михаїл, який до цього часу є елементом герба Стрижова. За легендою, коли Люцифер повстав проти Господа і переконав частину ангелів, тоді встав архангел і з криком «Хто ж як Бог» оголосив чортові війну. Герб представляє святого в туніці, палії і в халаті правителя, як воїн в обладунках. Ліва рука тримає терези, а у правій меч, стопа лежить на голові переможеного дракона.

Протягом довгої історії у Стрижеві були і гірші часи. У 1241 році місто було зруйноване татарами, в 1657 році – армією Ракоczego. Але найгіршими були пожежі, в історії міста їх було дев'ять, остання у 1895 році. Це була найбільша пожежа, яка знищила дві третини будівель міста. Від того часу будівлі в місті здебільшого були муровані. Але пожежі перешкоджали економічному розвитку Стрижова та знищували досягнуте в ремеслі і торгівлі.

Важливу роль в історії міста відіграли євреї. Найбільший вплив припадає на XVII століття. Вони збудували дерев'яну синагогу, і Стрижів став центром релігійного та культурного життя єврейської громади від Фриштака до Небилець. Наприкінці XVIII століття добре розвивалася торгівля євреїв зерном, льоном і коноплями. Протягом цього періоду в Стрижові проводилось 12 ярмарків на рік (в тому числі 8 одноденних і 4 триденних) і так звані щотижневі вівторки, які відбуваються і сьогодні.

XVIII століття принесло економічний і культурний занепад міста. У 1896 році Стрижів став столицею повіту. Це підвищення було пов'язане з передачею в 1890 році залізничної лінії Ясло - Жешув, яка проходила через Стрижів.

Важкі часи для Стрижова настали під час Першої і Другої світових воєн.

Перша світова війна завдала великої матеріальної шкоди: голод, епідемія, вимирання значної частини населення. Після війни наступило повільне падіння міста, яке в 1932 році вже не було центром повіту. Населення тоді становило три тисячі мешканців, а в місті все більше займалися сільським господарством.

Друга світова війна перервала повільні спроби відновлення міста. У 1942 році відбулось винищення стрижівських євреїв, яких відправили в табір смерті у Белжці. Багатьох мешканців Стрижова заарештовували і відправляли до концтаборів або вбивали. У відповідь на терор з'явився рух опору. У Стрижові і повіті діяли збройні сили Армії Карйової і хлопські батальйони.

Під час Другої Світової війни німці побудували тунель, який проходить під Жарновською горою. Він був запроектований і побудований німецькою компанією «Організація Тодта» за період весна 1940 - літо 1941 року. На будівництві працювали військовополонені з різних країн Європи. Тунель має 465 метрів довжини, 8 метрів ширини і 5,5 метрів висоти. Його стіни укріпили великою кількістю залізобетону. На виході з тунелю зі сторони села Жарнів залишилися високі ворота, а нагорі будка охоронця. Всередині вміщався цілий склад поїзда, який налічує кілька десятків вагонів. Загадкою залишається призначення тунелю. Ми лише знаємо, що тут був Гітлер.

Будівництво під Жарновською горою є лише одним з двох компонентів «квартири Гітлера» - як кажуть місцеві мешканці. Друга частина знаходиться в Степне. Але цей бункер – наземна будівля, оточена пагорбами. Ось тут 21 серпня 1941 Гітлер зустрівся з Беніто Муссоліні.

## 2. Пам'ятки

У місті є багато цікавих і цінних історичних пам'яток. Всім рекомендуємо відвідати наше місто.

Екскурсію можна розпочати з прогулянки по старій частині міста - Ринкові, який є центром життя Стрижова. Ринок має прямокутну форму, з усіх боків оточений кам'яницями з XIX століття, більшість з яких відновили в п'ятдесятих роках двадцятого століття. Але багато з них зберегли свій стародавній характер. На деяких з них залишилися також еклектичні і модерністські наліпні прикраси. На будинку за адресою вул. Ринок 2 висить дошка, на якій розташований напис про те, що тут народився Зайончковський Вільгельм (1836-1909), видатний фармаколог, автор численних наукових робіт в цій області.

У центрі площі знаходиться пам'ятник до Дня незалежності Польщі (11 листопада). Колись тут був пам'ятник генералу Каролу Сверчевському. Неподалік знаходиться кам'яна статуя святого Архангела Михаїла, покровителя міста. На пам'ятникові розташований напис: "Св. Михаїле, захистіть нас від зла".

На Ринкові є парафіяльна церква Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії та Корпус-Крісті. Церква була побудована у другій половині XV століття. У XVII столітті її зруйнували разом з містом армією Ракочого. Потім її відновили, але вона була спалена вдруге. Поруч з церквою знаходиться вежа заввишки 36 метрів, на якій знаходиться дзвін з 1613 року, який привезли сюди зі Львова.

Фарний костел - це готична церква. Інтер'єр церкви перетворювався і оснащувався протягом століть, і зараз він дивує нас і створює неповторну атмосферу в церкві. Тут знаходиться дуже важлива і культова для мешканців Стрижова ікона Богоматері. З нею пов'язаний один із найважливіших історичних подій цього району. Перед іконою відбулась присяга барських конфедератів, а Казимир Пулавський, який був двічі врятований завдяки іконі Божої Матері Непорочного Зачаття, сказав, щоб до новоосвяченого банера Стрижова додати зображення Богоматері.

Після церковних будівель, ми можемо перейти до оглядання Національної бібліотеки міста і повіту ім. Яна Пжибося, яка розташована у колишній синагозі, що походить з другої половини XVIII століття. Стару синагогу перебудували для інших функцій. Збереглась до наших днів і біма (підвищення, з якого читаються молитви). Настінна поліхромія показує левіафана і рослинні орнаменти.

Ідучи дорогою від лісу «Ратоснювкі» на півночі міста, «на Гірці», під лісом є нео-готична каплиця, побудована з цегли та покрита бляхою. Вона присвячена Божій Матері Болісній. У минулому на цьому місці стояла каплиця, побудована в 1634 році. Ікона Божої Матері, яка там знаходиться має велике культове значення. Легенда розповідає, що перший храм на цьому місці був побудований в XII столітті, коли Стрижів дивом вдалося врятувати ... «падав кривавий дощ, який завадив татарам в'їхати в місто». Храм і красивий пейзаж навколо нього служать джерелом натхнення для багатьох місцевих художників. З каплиці простягається неповторний краєвид на все місто, а над яким видніється церква і її дзвіниця.

Ідучи далі вгору по лісовій дорозі, ми знаходимо каплицю Св. Юзефа. Вона була побудована

в 1772 році після завершення партизанських боїв барських конфедератів.

Важливим місцем пам'яті для мешканців Стрижова є могила, пам'ятник полякам, виселених до Сибіру, який знаходиться на кладовищі Св. Михаїла. На кладовищі також знаходяться могили багатьох патріотів і відомих людей, в тому числі Скринського, Волковіцького, Яна Кочелі, Зигмунта Патрина, Вілгельма Зайачковського, а також доктора Юзефа Патрина.

За річкою Віслок за пішохідним мостом ми можемо побачити Соціальний регіональний музей товариства друзів землі Стрижова, який розташований у колишньому палаці Дидинських, побудований в XVII столітті, оточений залишками парку з цього періоду. Колекцію музею почали згромаджувати в 1959 році шкільним вчителем середньої школи в Стрижові Зигмунтом Лесняком.

Ще одним цікавим пам'ятником є палацово-парковий комплекс, який походить з XIX століття, він розташований в західній частині міста. Сьогодні там знаходиться наш дитячий будинок ім. Януша Корчака. Будівля палацу була побудована в кінці XIX століття. Будинок був власністю Волковіцьких і Конопків. У 1974 році палац повністю відремонтували і пристосували до функцій дитячого будинку. Палац оточений парком з алеями, двома ставками і красивими деревами. Велика частина з них походить з кінця XVIII століття.

Також варто побачити пам'ятники в навколишніх селах гміни Стрижів, такі як палац і парк Биліцких в Жизнові, фільварк Голцовка у Високій Стрижівській, міні-етнографічний музей-заповідник Годовей, церква в Бонаровці, Опаровці, Вегловці. Все можна побачити ходячи пішки, на велосипеді або за допомогою трамвая, який проходить за трьома маршрутами по містах і селах гміни з травня по вересень.

## 3. Культура і традиція

Враховуючи багату історію міста та його околиць в гміні активно діє багато громадських організацій і установ, які піклуються про культуру регіону.

Культурну діяльність ведуть такі організації як: Дім культури «Сокіл», кінотеатр «Відродження», публічна бібліотека ім. Яна Пжибося, Товариство друзів землі Стрижова, Чарножецько-Стрижівська група місцевих дій, регіональний музей, Асоціація сільських жінок гміни Стрижова. Їхню роботу підтримує створений в червні 1993 року Фонд розвитку культури землі Стрижова, метою якого є ведення і підтримка дій та ініціатив, спрямованих на розвиток усіх форм культурного життя. У рамках цих заходів організовуються культурні та освітні заходи, спрямовані на захист регіональної культури. Фонд керує Університетом третього віку, який сприяє заохочуванню людей похилого віку в природоохоронну діяльність і поширення культурних традицій.

Багато можна сказати про Чарножецько-Стрижівську групу місцевих дій, яка займається рекламуванням культурної спадщини нашого регіону. Завдяки її діяльності ми беремо участь в різних заходах, таких як: ярмарки, фестивалі, різні художні конкурси і інші. Найбільш цікавими

є історичні пікніки, свято врожаю, «Група місцевих дій від кухні», де рекламують регіональні страви, в тому числі крокети з картоплею, запечені пельмені, паштет з цукіні, картопляну «бідку» або «расіаґе».

Популяризацією та поширенням знань про минуле регіону, його культуру та природні пам'ятки займається Товариство друзів землі Стрижова, зареєстроване в будинку Національної бібліотеки.

Однак багато подій, пов'язаних з культурно-просвітницькою діяльністю організовує власне згадана раніше бібліотека. Вона, наприклад, проводить виставки творів народного мистецтва, місцевих художників, популяризація книг, зустрічі з діячами регіону, а також заходи для дітей, пов'язані з традиціями і фольклором.

За соціальним і культурним життям Стрижова можемо спостерігати в Соціальному регіональному музеї товариства друзів в згаданому вище палаці Дидинських. Тут є 16 постійних експозицій, включаючи, археологічні, етнографічні, нумізматичні колекції та збір ремесла.

Ще один особливий заклад про який варто згадати, Дім культури «Сокіл». Організація працює в наступних областях:

- Спів (Art Project, камерний хор, працюючи з Водімежем Корчем і Аліцією Маєвською);
- Театр (театр групи «Сокільники», аматорський театр «Першоквітневий жарт»);
- мистецтво (заняття для дітей, Товариство друзів витонченого мистецтва);
- Танець (танцювальна група «Перлинки» та «Дикуни»);
- Фольклор (фольк-групи, вокальна група «Гліницькі баби», народної гурт «Кловосане» група співу «Фарби осені», «Вуянки» і група губної гармошки «Стрикі».

Дім культури організовує ряд заходів, пікніків, наприклад, з нагоди Різдва, а також регіональні події, представляючи традиції, фольклор та народне ремесло, організовує виставки місцевих художників. Художники Стрижова представляють свої роботи на багатьох виставках в країні і за кордоном, тим самим вони представляють своє місто.

Особливу роль у культивуванні народних традицій, розповсюдження сільської культури відіграє 14 груп жінок-фермерів у 13 селах гміни Стрижова. Вони об'єднані у Асоціації жінок-фермерів гміни Стрижова, які налічують майже 80 членів. Вони беруть участь у діяльності асоціацій, в тому числі у різних заходах в гміні і воєводстві, готують традиційні страви, представляють народні костюми, танці і пісні, а також вишивають, шийють, роблять ялинкові прикраси, квіти з паперу і інші майстерні роботи.

Варто відзначити, що в Стрижові з 2004 року в кінці липня в річницю так званої Битви за Жарновські мости організовують історичні реконструкції, які приваблюють тисячі глядачів. В реконструкції беруть участь також закордонні історичні групи.

#### 4. Спорт і рекреація

Багаті спортивні традиції Стрижова продовжують два активні спортивні клуби: Шкільний спортивний клуб «Сокіл» з секцією волейболу і Міський спортивний клуб «Віслок» з секціями волейболу і футболу.

Район міста і його околиць приваблює багатьох відвідувачів і тих, хто цікавиться активним відпочинком. Влада протягом багатьох років вкладає кошти в інфраструктуру спорту та рекреації. Особливу роль тут відіграє Центр спорту, туризму і відпочинку, який був створений для того, щоб зосередити всі туристичні, відпочинкові і спортивні дії.

Серед численних розваг пропонує Центром включають в себе: критий плавальний басейн «Отія» (комплекс з басейнами, джакузі, гідромасажем, водною гіркою), універсальний спортмайданчик (для волейболу, баскетболу, футболу і тенісу, а в зимовий час для ковзанки), дитячий ігровий майданчик (майданчик з новими гойдалками і безпечними рекреаційними будівлями), три тенісні корти, скейтпарк (з пандусами, рампами і трамплінами).

Для тих, хто хоче дбати про привабливий зовнішній вигляд і добрий фізичний стан проводяться в Центрі заняття з: аеробіки, спінінг програми, аквааеробіки. В центрі знаходяться також парова лазня, сауна, тренажерний зал.

У місті та його околицях знаходиться також комплекс освітніх і рекреаційних шляхів (шлях здоров'я, науковий шлях природи з 10 дошками для демонстрації і елементам ландшафтної архітектури, багато велосипедних маршрутів, які дозволяють відпочити на свіжому повітрі).

Тим не менш, любителів верхової їзди не може не зацікавити сусідній Глінік Заборовський, де діє кінно-спортивний клуб «Передгір'я», а тренування проходять під керівництвом професійних інструкторів.

Взимку великою розвагою є лижні спуски. Спуски освітлені і покриті штучним снігом. Тут досить розвинена інфраструктура: прокат лижного спорядження, лижний сервіс, лижна школа, нічліги та їдальні.

У нашому місті є також спортивний стадіон, де проводяться фестивалі, конкурси, огляди і всі види змагань. Поруч зі стадіоном знаходиться готель спорту, який може прийняти 23 осіб у 2 -, 5 - і 6-особові кімнати.

Література:

Grzebień L. „Parafia w Strzyżowie i kult Matki Bożej Niepokalanej”, Kraków 1997

Lawera H. Bata A. „W Strzyżowie i na Pogórzu”, Krosno 2002

Kluska A. „Opowieści, podania i legendy ziemi strzyżowskiej”, Strzyżów-Krosno 2005

„Studia nad dziejami Strzyżowa i okolic” Zbiór artykułów pod redakcją Cynarskiego S., Rzeszów 1980

# КЛОБУЦЬК

## Казка не казка – оповідання з Клобуцька



Список осіб, які брали участь у проєкті «Поділися Польщею»

**магістр Магдалена Зюлек** – вихователь

**Мартина М.** – вихованка

**Кінга С.** – вихованка

**Александра М.** – вихованка

**Ангеліка Б.** – вихованка

**Матеуш С.** – вихованець

**Домінік О.** – вихованець

**Патриція З.** – вихованка

**Дарія С.** – вихованка

**Вікторія З.** – вихованка

**Кристьян Б.** – вихованець

**Павел П.** – вихованець

**Піотр П.** – вихованець

**Ева Б.** – вихованка

**Тобяш Б.** – вихованець

**Агнешка Й.** – вихованка

Ми раді запросити Вас на зустріч з групою молодих гідів, провести вас чарівними, незвичайними і мальовничими куточками Клобуцька.

Ми зустрілися в нашому будинку, розташованому в Клобуцьку. Ми хотіли б познайомити вас з цим місцем, переказати цікаві історії, познайомити з його історією та традиціями. Ви зрозумієте, чому сюди варто приїхати.

### Основна інформація про наш регіон

Гміна Колбуцьк знаходиться в північно-східній частині Сілезії, на Краковсько-Велюньській височині, в долинах річок: Біла і Чорна Окша.

Площа Клобуцька становить 47 км<sup>2</sup><sup>1</sup>, усього населення 13 222 мешканців. Місто Клобуцьк є адміністративним центром гміни, яка включає в себе 10 солтиств і 5 солтиств у рамках міста.

### З історії міста

Нам не відома дата надання міських прав. Припускають, що місто було засноване після надання магдебурзького права за часів правління короля Казимира Великого в 1339 році. Місто було оточене оборонною стіною з палісадом, який був зруйнований внаслідок розвитку міста в XVI столітті. Слід підкреслити, що історія Клобуцька починається в ранньому середньовіччі. Можливо, це був фрагмент «бурштинового шляху». Поселення, яке могло виникнути в другій половині XIII століття поблизу фортеці-замку, було резиденцією парафії, при якій діяла школа, центр місцевої адміністрації. Навколо Клобуцька утворювалися шахти залізної руди, розвивалась залізорудна промисловість. На зламі XVI і XVII століть поставали нові кузні і ливарні цехи, в яких виробляли гармати, міномети і кулі. У той же час розвивалась торгівля. Були засновані цехи шевців, різників, ковалів, пекарів, кравців.

У 1658 році сейм<sup>2</sup> ухвалив Клобуцьк місцеперебуванням старостів, яким переказав у вічне володіння монастир ордену Отців на Ясній Горі. Після шведського потопу місто занепало, і в 1689 році, було повністю спалене.

В результаті другого поділу Речі Посполитої Клобуцьк перебував під владою Пруссії, а після 1815 - Польського Королівства. У 1870 році місто втратило свої права, які повернули лише в 1917 році. Економічний розвиток міста відбувся після Другої світової війни. У 50-х роках XX століття почали формуватися шахти залізної руди, що привело до розвитку міста, яке розшило свої кордони - були створені нові райони, а також адміністративний і культурний центр. 1970-ті роки - це час ліквідації шахт і припинення розвитку міста.

Сьогодні Клобуцьк - це повітове місто, де є широкі можливості для розвитку бізнесу. Кожного року місто стає все красивішим.

<sup>1</sup> Солтиство — допоміжна адміністративна одиниця гміни, характерна зазвичай для сільських територій  
<sup>2</sup> Сейм - найвищий орган законодавчої влади в Польщі

**Казка не казка**

За горами і лісами, за сімома річками є місто, а в місті будинок – Зачарований Дім. А в ньому живуть великі і малі доброзичливі чоловічки.

Одного разу, до цього барвистого і чарівного Дому прибули незвичайні гості.

Удома чоловічки з радістю вітали їх. Чародійка, яка мешкала з дітьми ввела прибульців до Великої зали. Це були два мудреці, які прийшли, щоб розповісти незвичайні історії. Першим був Мудрець Зигмунт Верусь\* – багатолітній вчитель музики. Він завжди розвивав культуру музики і танцю, збирав інформацію про народні традиції.

Чоловічки з цікавістю слухали його. А розповідав він місцеві легенди і перекази. Він знав їх багато, бо як довголітній боярин на весіллях часто бував на різних бенкетах. На одному з них почув історію: після весілля молода пара влаштувала перегони. Гості слідували за тим, хто буде першим. Коли вони їхали біля озера наречена раптом впала в озеро і померла. Досі опівночі напередодні Різдва можна почути плач жінки, яка померла з вини поганого чоловіка.

Ці та інші дива мудрець розповідав заслуханим чоловічкам. Він сказав їм, що його найбільшим скарбом є письмові спогади про старі часи.

- Яка чудова людина! – сказали чоловічки. Він поділився з нами своїми скарбами, тільки тому, що ми хотіли його вислухати!

Другий гість - цілитель тварин, вчений, знавець старих, давніх історій – Анджей Бжузька\*\*. Він розказав нам неймовірну історію про злого спадкоємця Леманського, який жив неподалік в замку. Замок оточений був прекрасним парком - з унікальними деревами та чагарниками. Едвард Леманський - власник замку був холостяком, хуліганом і був дуже жорстоким, - сказав мудрець. Він змушував свою слугів дуже тяжко працювати, бив і знущався над нею. Переслідував пастора Колбуцького, якого побив батогами. Натомість мера підвісив за руки і ноги, і стріляв в нього так, щоб відразу не вбити, а потім повісив його - розповідав Анджей Бжузька.

Він сказав, що Леманський був просто негідником, потім його засудили до 10 років в'язниці, але оскільки у нього було багато грошей і знайомих, після 2 місяців його випустили на волю. Далі він був ще жорстокішим. При наближенні Січневого повстання уряд ввів податок для тих, хто мав власність, включаючи Леманського. До Клобуцька прийшли двоє посланців, які повинні були зібрати податок. Леманський відмовився платити. Він сказав послам, щоб ті взяли за роботу і рубали дерева навколо парку. Коли вони відмовилися, почав цькувати на них собаку.

У період Січневого повстання Едвард Леманський зник безвісти. Повстанці обшукали цілий замок. У підвалі знайшли голодну і жорстоко побиту людину, яка шість тижнів перебувала у в'язниці. Це була ще одна жертва Леманського. Коли повстанцям нарешті вдалося знайти власника замку, він був звинувачений у вбивстві солдата, його засудили і повісили на оленячих рогах - сказав Анджей.

Таким чином, наші великі мудреці - пан Зигмунт Верусь і Анджей Бжузька відкрили перед здивованими чоловічками зачарований світ історії, традиції і фольклору нашого міста. Завдяки

ним чоловічки відразу відправилися в мандрівку Клобуцьком шукати красиві і незвичайні місця.

А те, що вони побачили, ми зараз покажемо. Дивіться! Чудово у нас, правда? Це лише частина нашої подорожі, хочете побачити більше? ЗАПРОШУЄМО!

\* Зигмунт Верусь почав працювати на початку 50-х років минулого століття. З його ініціативи в повіті Колбуцька і Сілезії поширилися численні музичні та хорові колективи, в тому числі Дитячий ансамбль пісні і танцю «Панковське Мазовше» Харцерський ансамбль «Балладина», гурт «Сонечко», «Сніжки» і «Смурфи»

Верусь був також ініціатором і диригентом Ансамблю пісні і танцю ім. Т. Сигетинського. До 2005 року керував відомим і шанованим у районі хором «Колбучане».

Зигмунт Верусь був вчителем, а потім директором початкової освіти. Від наймолодших років працював інструктором скаутів, виховав кілька поколінь дітей в великій любові до музики. За художні заслуги отримав державні нагороди, в тому числі золоту медаль Спілки польських хорів та оркестрів, нагороду Міністра Культури і Мистецтва за культивування польського фольклору та Орден Усмішки.

\*\* Анджей Бжузька - історик, ветеринар, любитель історії та культури Клобуцька, член Товариства Друзів Клобуцька, автор багатьох книг і статей про Клобуцьк.

**ДЖЕРЕЛА:**

Оповідання респондентів: Зигмунт Верусь, Анджей Бжузька, розроблені Александрою Монькою, Мартиною Мой, Матеушем Старгала, Кінгою Стефаняк, Ангелікою Бжезькяк, Дарією Стефаняк

Рекламна брошура: текст мера Клобуцька Кжиштофа Новака

# ВАРШАВА

## *розмови про нашу Волю*



Список осіб, які брали участь у проєкті «Поділися Польщею»

**Катажина Кошалко, Ізабела Адамечек, Бартломеї Мощинський** – вихователі

**Давід К.** – вихованець

**Якуб К.** – вихованець

**Каспер Т.** – вихованець

**Пшемислав Х.** – вихованець

**Станіслав Х.** – вихованець

**Бартломеї С.** – вихованець

**Сара Б.** – вихованка

**Сильвія Б.** – вихованка

**Іоанна Т.** – вихованка

### *Елекційна площа*

- Тут збиралися лицарі і дворяни, щоб обирати короля Польщі. Ви знаєте, як вибирали короля?
- Так, була коронація.
- Коронація - це формальна церемонія отримання влади, спочатку були вибори, короля вибирала лише шляхта. Тільки багаті і важливі люди могли вибирати короля. Хто жив в селі, не міг цього робити.
- Хто може стати лицарем?
- Тільки той, в кого батько був лицарем.
- І ось тут відбувалися вибори?
- Так, на нашій Волі вибирали польських королів. Тут, де зараз стоїть пам'ятник збиралося дворянство, щоб зробити свій вибір. На пам'ятнику є напис на честь вибраного короля. Ми також бачимо людей, які вибирали короля, це шляхта. Подивіться на їхній одяг. Вони носять кунтуші. Зверніть увагу на колір.
- Жовтий.
- Так, чим яскравіший колір одягу, тим важливіша і багатіша людина
- Цікаво, що колись взуття не ділилося на правий і лівий. В той час, вони були однаковими. Надягали туфлі дуже яскраві - білі, червоні, жовті.
- Є у Варшаві вулиця королів?
- Так, на Волі і називається Елекційна. А елекція - це обрання короля. Чули ви про вулицю Обозову?
- Так
- Там, де знаходиться ця вулиця сьогодні, в стародавні часи був табір дворянства, лицарів, які обирали короля. Подивіться навіть на цей пам'ятник. Ви бачите ці маленькі коричневі будиночки? Чи знаєте ви, що це за будівлі?
- Вітряки.
- Вітряки означали, що там знаходяться млини. Ось так виглядала наша Воля, коли обирали короля. Млинів більше немає, але залишилась вулиця, яка називається Млинарська.
- Ви знаєте, де вона? Дуже близько. Майже поруч вашого будинку.

### *Генерал Совінський*

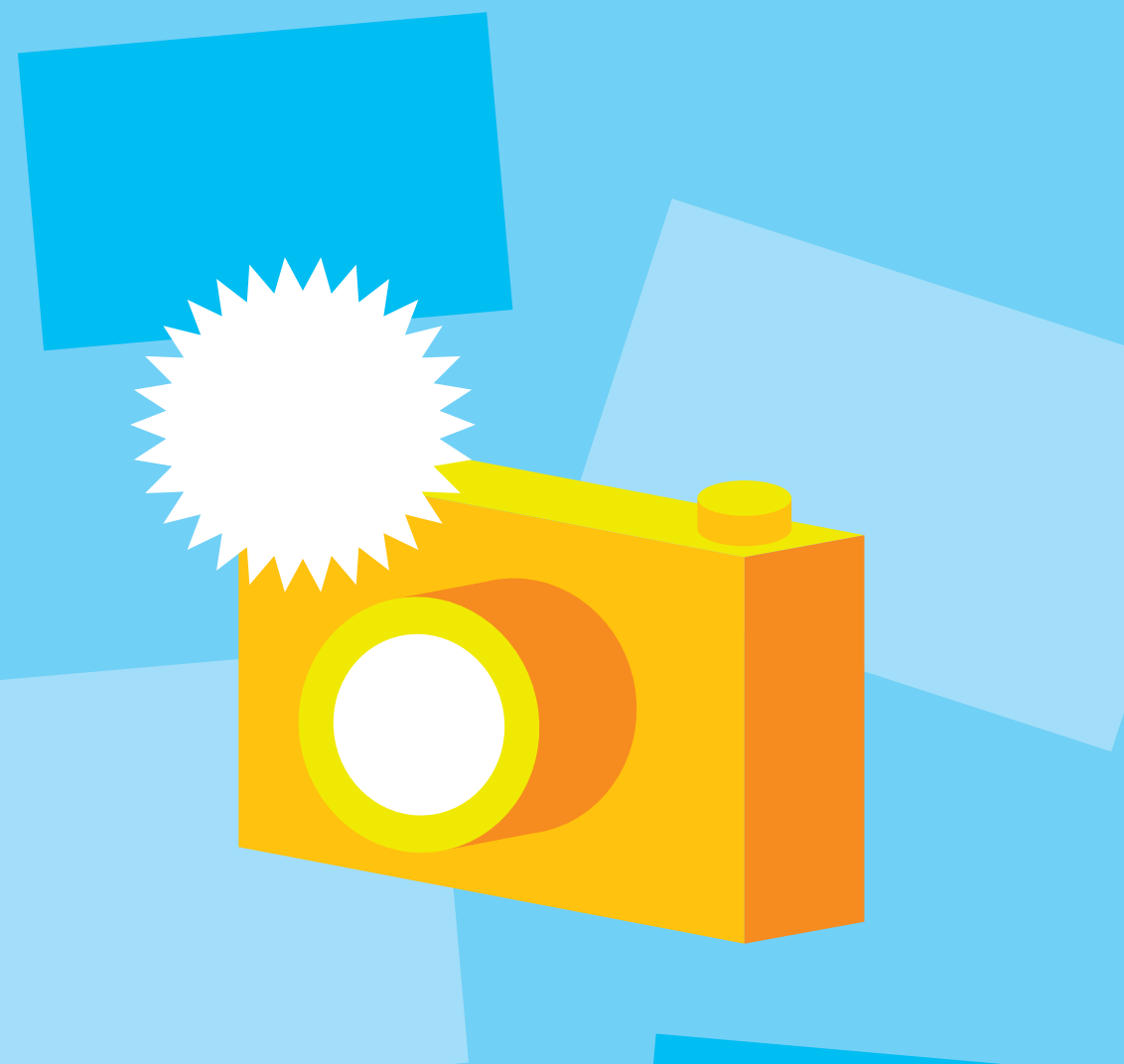
- Ким був генерал Совінський?



- Це був командир польській армії. Якщо ви хочете, можете поїхати з вчителем, це лише кілька зупинок автобусом, і через кілька хвилин ви будете у великим парку, дуже близько вашого будинку. Це парк Совінського.
- Яким чином Совінський пов'язаний з історією Воли?
- Ви чули, про вулицю Редутову?
- Там є торговий центр?
- Так, є торговий центр «Редута», але, коли жив генерал Совінський, торгового центру ще не було. Генерал Совінський жив 200 років тому.
- Там, де зараз розташована вулиця Редутова, був редут – укріплення, рів і бойова станція. Ось тут, польські війська на чолі з генералом Совінським відбили напад російських військ. Генерал боровся до самого кінця. Він був убитий недалеко від церкви, яка зараз знаходиться на вулиці Вольській. На стіні церкви можете побачити вбудовані гарматні ядра, які російські солдати збудували на честь своєї перемоги. Існує також скульптура генерала Совінського.

#### ***Повстанські танки***

- Яке місце в історії Польщі займає Воля?
- Напевно ви чули про Варшавське повстання. На другий день повстання на вулиці Окоповій повстанці захопили два німецькі танки. Один з них називався Магнум, другий Магда. Завдяки танкам повстанцям вдалося відбити групу єврейських ув'язнених. Зараз, на вулиці Анелевіча, є меморіальна дошка на честь цих подій. Вона записана польською мовою, івритом та англійською мовою.



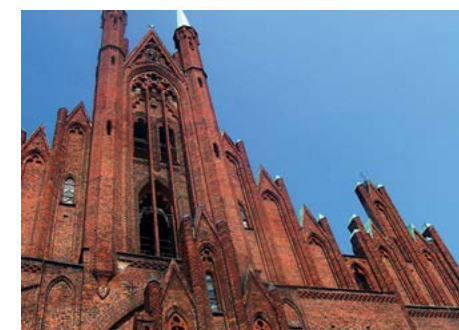
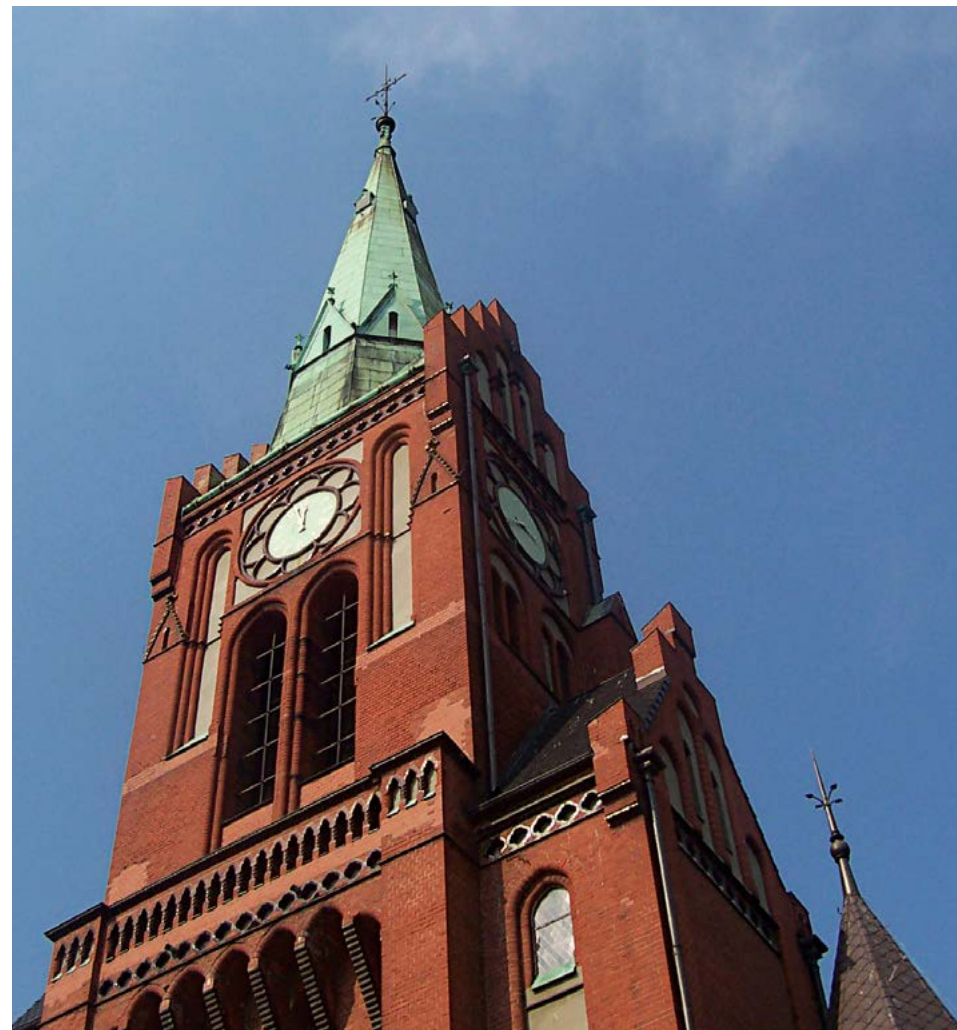
# ZDJĘCIA

PHOTOS | ФОТО | תמונות

**Piława Górna** | Piława Górna | Пілава-Гурна | פילבה גורנה



**Świebodzin** | Świebodzin | Свободзін | שוויבודזין











## Strzyżów i okolice

Strzyżów and the surrounding area | Стрижів і околиці | שצײזיב וְהסביבה











אנו מוסרים בידיכם בשמחה את הספר הקבוצתי שלנו – פרי הפרויקט "פולין לכולם". הפרויקט מומן על ידי משרד החינוך והמורשת הלאומית ומחוז מזובשה.

#### פולין משותפת לכולם

זכור לי כיצד עלה השם מתוך סערת מוחות שעה שהחלנו לעסוק בפרויקט. חפשנו שעות ארוכות את הכותר שיכיל בתוכו את כל מה שרצינו להביע. כותר שיכיל מסה של אנרגיה חיובית. הצלחנו. פולין לכולם – פולין משותפת לכולם, מה פרוש הדבר? פירושו לוותר משהו משלך אבל בעת ובעונה אחת לחוות את שמחת הנתינה. לכאורה רק מי שיש לו הרבה יכול לחלוק את רכושו עם אחרים. רכוש פירושו הון. נכסים נזילים ונכסי דלא נייד, אוצרות, תכשיטים. לאמתו של דבר אפשר לחלוק דברים שברוח, מיומנות, חוויות, רגשות.

שותפות בנכסי רוח שכאלה היה מטרתנו כאשר החלנו בפרויקט. בחרנו בשישה בתי יתומים ברחבי פולין, כדי לחלוק עם הילדים את כישורינו וידעיותנו.

בשנת 2012 נפתח בוורשה המוזיאון האתנוגרפי הראשון המיועד לילדים על שם יאנוש קורצ'ק פנינו לכל בתי היתומים הנושאים את שמו של קורצ'ק כדי לשתפם בסדנאות שהכנו עבורם. המטרה המרכזית הייתה לשפר את המיומנויות של הילדים בשטחים משטחים שונים:

-אתנוגרפיה ועריכת ראיונות עם אינפורמנטים – או כפי שהגדרנו זאת, אנשים מעניינים שגרים בסביבת המוזיאון. יוסיטינה לסקבוסקה-אוטפינובסקה, פטריק פבלצ'ק ודריוש סקוניצ'קו הדריכו סדנאות אלו.

-אמנות הצילום. סדנאות בהדרכת מרטה צ'רסקה ומריוש רנישבסקי.

-אמנות דיבור בציבור. סדנה בהדרכתן של אנה גרונוואלד וקטיז'נה ז'וקובסקה.

אנשים מעניינים ספרו לילדים על מקומות יפים ומעניינים. האינפורמנטים הללו לא פעם הקסימו אותנו בידע והאהבה הרבה שליוו את סיפוריהם על אזורים שונים בפולין, מה גם שהם עשו זאת בכישרון רב.

בבית היתומים מספר 2 על שם יאנוש קורצ'ק נפגשו הילדים עם סלבומיר קושים.

בבית היתומים על שם קורצ'ק בסצ'יז'וב נפגשו הילדים עם מז'נה דובייל והלינה ד'אידוש.

בבית היתומים על שם קורצ'ק בקלובוצק נפגשו הילדים עם זיגמונט ווירוס ואנדז'יי בולסקה.

בבית היתומים על שם קורצ'ק בזאבודוב-קרסנה נפגשו הילדים עם ברברה זכרביץ' ווולודז'ימיז' נאומיק.

בבית היתומים על שם קורצ'ק בפילבה גורנה נפגשו הילדים עם ארנולד קונדרשביץ'.

בבית היתומים בשוויבובדז'ין נפגשו הילדים עם טדאוש בובובסקי וולדמר פכובסקי.

עשייתנו האלטרואיסטית לא הייתה עם זאת חסרת פניות לחלוטין. רצינו שאחרים יחלקו עמנו משלהם. מטרתנו הייתה עבודה משותפת ומלאת עניין בתחומי הצילום, הכרת הארץ, תיאורים שבכתב ולאחר מכן הצגת הדברים בפני קהל על ידי הילדים.

האזורים שבהם פעלנו היו רובע וולה בוורשה, שצ'יז'וב, קלופוצק, זבודוב, פילבה גורנה, שוויבובדז'ין.

מטרת הסדנאות הייתה הכנת הילדים להכין מצגת של האזורים בהם ביקרו באמצעות צילומים וטקסטים פרי עמלם. העבודות השונות נאספו אחר כך לאנתולוגיה עשירה אחת: פולין משותפת לכולנו.

תחילה נראה היה שהאזורים התיירותיים הם בעלי העניין הרב ביותר. לעומת זאת גישתנו הייתה שונה. משוכנעים היינו שהאתרים שבהם התפרסנו היו כל אחד המעניין ביותר עבור אלה שעסקו בו. זו גם הייתה ההכוונה שנתנו לילדים. הם אכן למדו להכיר, צילמו ותארו את האזורים בהם שהו וזאת כדי שיוכלו לחלוק את חוויותיהם עם ילדים בארצות ותרבויות שונות.

קרה דבר מעניין ביותר עם הצילומים. רובע וולה הוורשאי, סצ'יז'וב, קלובוצק, זבודוב, פילבה גורנה ושוויבובדז'ין התגלו כמקומות מלאי קסם. מקומות עם היסטוריה ותרבות עשירות. לא התערבנו בתהליך היצירתי של הילדים. הותרנו בידיהם את הצורה והאופן שבהם הם רוצים להציג את הדברים. נוצר נרטיב אישי על מקומות ואנשים. נוצר מארג עשיר של ידע על מקומות ואנשים על ידי צילומים טקסטים וראיונות. כל אינפורמנט היה בעינינו מספר יחיד במינו על מקומות ואנשים מעניינים.

הטקסטים עוטרו בצילומים שנעשו על ידי הילדים – צילומים מלאי הבעה לעתים משעשעים אבל תמיד אותנטיים.

אנו מאמינים אמונה עמוקה שהדרך האמיתית והכנה שבה מוצגת פולין מולדתנו באנתולוגיה זו תעורר עניין בפולין כמו מחוצה לה.

ספר זה תורגם לאנגלית אוקראינית ועברית וניתן במתנה לילדים בבתי יתומים ומוסדות חינוכיים שונים לילדים ונוער באוקראינה ובישראל.

ניתן לקרוא את החומר גם באינטרנט. אתרנו ברשת הוא

PODZIEL SIĘ POLSKĄ

קריאה נעימה!

תודתנו נתונה לגופים ולאנשים הבאים:

משרד החינוך והמורשת הלאומית

מנהל מחוז מזובשה

העמותה על שם אנה וואלצ'יק – השותפה לפרויקט

מנהלות בתי היתומים השותפים לפרויקט: ברברה מלודז'יובסקה (בית היתומים על שם קורצ'ק בוורשה), רנטה פחוגלץ' (בית היתומים על שם קורצ'ק בסצ'יז'וב), ז'נטה שיקורה (בית היתומים על שם קורצ'ק בקלובוצק), אנה ז'ניביץ' (בית היתומים על שם קורצ'ק בזבודוב קרסנה), אילונה בוגיי (בית היתומים על שם קורצ'ק בפילבה גורנה), לידיה גינטוב-ליסטובסקה (בית היתומים שוויבובדז'ין).

תודתנו לכל אלה שסייעו בהגשמת הפרויקט.

אנה גרונוואלד, מתאמת הפרויקט פולין משותפת לכולם.

# פילבה גורנה

## קסמה של עיירה



רשימת המשתתפים בפרויקט  
**אולגה פ.** - מחנכת

**מרצלינה ד.** - חניכה  
**ויקטוריה ה.** - חניכה  
**אווה א.** - חניכה  
**קטזינה א.** - חניכה  
**פאולינה ק.** - חניכה  
**אננה י.** - חניכה  
**קטזינייה י.** - חניכה  
**מיכל פ.** - חניך  
**דוד ק.** - חניך  
**נטליה ד.** - חניכה  
**דיאנה ס.** - חניכה  
**טריזה ר.** - חניכה  
**מוניקה ד.** - חניכה  
**אגנישקה ד.** - חניכה  
**אלכסנדרה פ.** - חניכה

**שמי מוניקה.** אני חניכה במוסד לילדים פילבה גורנה. יחד עם חברתי אלכסנדרה שגם היא חניכה במוסד אנו מזמינות אתכם לעיירה הקטנה שלנו שבעמק דר'וניוב, במחוז שלזיה התחתית, לא רחוק מהרי סוביה.

העיירה שלנו היא מאוד ציורית ושווה ביקור. אפילו אני וחברתי לא ידענו שיש בה כל כך הרבה פינות חמד. למשל: ארמון בתוך פארק. הארמון נבנה בתחילת המאה השמונה עשרה ותור הזהב שלו היה במאה התשע עשרה. הארמון מכיל סודות מעניינים רבים. היה לנו העונג לבקר את הארמון והנוף הציורי סביבו. בארמון יש מזרקה ופסל עם שעון. יש בו גם טרסות שנראות כמו מדרגות. הארמון שוכן בסביבה מאוד יפה. מי שאוהב לצלם יוכל לצלם במקום הרבה תמונות נהדרות. העיירה פילבה היא מאוד ציורית.

אני גרה כבר הרבה שנים במוסד לילדים בפילבה גורנה. בעיירה שלנו יש הרבה פינות חמד. כדאי במיוחד לבקר את האחוזה של המורבים. זוהי אחוזה שנוסדה על ידי אנשים בעלי ממון מחבל סקסוניה בגרמניה כמו גם מבעלי יוזמה מקומיים. השלטון הפרוסי אישר לחברי הכת המורבית להשתקע בכל פרוסיה כמו גם בשלזיה. הכוונה הייתה שהם יעזרו בפיתוח העיר. הם בנו את בית התפילה שלהם במרכז העיירה. כיום נקראת המקום ככר פיאסטובסקי. במרכז ההתיישבות הייתה ככר מרובעת שבה נבנה בית התפילה. לאורך הככר נבנו מעונות לאנשים בלי משפחה. שם היה גם בית ספר ושימש לפעילויות כלכליות שונות. המורבים סייעו לפתח בעיירה את אמנות הסיתות והטוויה. נוכחתם סייע לרווחה הכלכלית במקום.

אכן כדאי לבקר בשרידי הישוב של המורבים.

**שמי נטליה** ורציתי יחד עם חברתי דיאנה להזמין לבוא ולבקר את העיירה שלנו, פילבה גורנה. ההיסטוריה של המקום מעניינת ביותר. ההיסטוריה של העיירה שלנו מתחילה כבר במאה השנים עשרה. תחילה פילבה הייתה כפר שהיה שייך לעיר ניימצ'ה. המתיישבים הראשונים אכן סיפקו עצים לעיר ניימצ'ה. קראו להם פילבים ומכאן שם העיר פילבה. התפתחות העיר תפסה תאוצה במאה השמונה עשרה. מכרות האבן שליד העיירה תרמו אז להתפתחותה. סוג האבן במקום נקרא סיאניט והוא שימש לבניית דרכים כמו גם להנחת יסודות לבתים. בעיירה התרבו אז בתי מלאכה לסיכות אבנים. האבנים שימשו גם כאלמנט דקורטיבי בבניית הבתים. העיר התעשרה ושמה יצא למרחוק תודות לתעשיית האבן המקומית. אחד מהסתתים בפילבה אפילו התמנה לבנאי של הארמון המלכותי בברלין כמו גם לארמון סן סוסי בפוטסדם. הוא קיבל תואר של ספק הארמון המלכותי. לא ידענו שכן המקום זכה להערכה כה רבה. לכל מי שרוצה לרכוש ידע על אמנות הבנייה והסיתות אנו ממליצות בחום לבוא ולבקר בעיירה שלנו.

**שמי ויקטוריה,** אני בת חמש עשרה, ואני גרה במוסד לילדים בפילבה גורנה. פילבה גורמה נמצאת בשכונת למחצבה. ממגרש הכדורגל בעיירה שלנו ניתן לראות את הכנסייה ובית הקברות שלידה. לפני שנים רבות היה מקובל לשרוף את גוויות המתים. את האפר היו מוסרים לידי משפחות המתים. כאשר המוות היה תוצאת רצח, הייתה למשפחת הנרצח הזכות לנקום את מותו ולהרוג את הרוצח. על קברו היו מציבים צלב עם אות קלון.

במסגרת הפרויקט למדתי להכיר את פילבה גורנה יותר ביסודיות וכעת יחסי למקום השתנה לטובה. לא ידעתי שפילבה גורנה היא כה יפה ומלאה הפתעות. בפרק שלנו אפשר למצוא לוחות זיכרון עם שמות גרמנים חשובים שגרו במקום. נמצא למצוא שם שרידים של שערי אבן שעמדו שם פעם. ככל שממשיכים ללכת בפארק הוא הופך להיות מעין יער. בפארק יש גם שרידי חומה עם מגדלי תצפית. הנוף מאותם שרידי המגדלים הוא אכן עוצר נשימה. זהו מראה שכדאי לראות. הפארק מסתיים בגבעה ממנה ניתן לראות אפילו את המוסד שלנו, הכנסייה, ומקומות יפים אחרים. רבים חושבים שפילבה היא מקום שאין בו שום עניין. הסיבה לכך היא שאינם פותחים את ליבם לעולם. היופי ניבט אליהם אבל הם לא מבחינים בו.

**שמי קשיה** ואני בת חמש עשרה. אני גרה זה שנים רבות במוסד לילדים בפילבה גורנה. אחד מהמבנים היפים ביותר בפילבה גורנה הוא בית הספר לילדים עם צרכים מיוחדים. לפנים היה זה התיכון של מסדר המורבים. הוא נבנה במאה השמונה עשרה והוא נועד להיות בית ספר ופנימייה לבנים. לבניין יש היסטוריה מעניינת. בזמן מלחמת העולם הראשונה שימש בית הספר כבית מעצר לקצינים



רוסיים שבויים. הוא שימש גם כבית חולים צבאי. כיום הוא משמש בית ספר לילדים עם צרכים מיוחדים. הבניין הוא יפהפה. הוא נראה כאילו היה ארמון מהאגדות. למטיילים בו נותן המקום הרגשה של פעם. מאוד כדאי לבקר את הבניין המיוחד הזה.

**שמי אנגליקה.** מזה כמה שנים אני גרה במוסד לילדים בפילבה גורנה. פילבה גורנה הפכה לעיר ב-1962. פילבה גורנה, קושמין וקופלניצה התאחדו לגוף עירוני אחד. לעירנו, כמו לכל עיר, יש סמל משלה. הרקע שלו ירוק. בצידו השמאלי נשר שחור עם כנפיים כסופות, ובצידו הימני שלושה ספסלים אדומים. שלושת הספסלים מסמלים את המפגש בין שלושה נסיכים. הנשר השחור מסמל את מורשה שלזיה התחתית. הסמל מתנוסס מעל בית העירייה. כדאי למטיילים להתעכב ולהנות מיופיו.

**שמי מיכל,** אני בן 12 ומזה כמה שנים אני גר במוסד לילדים בפילבה גורנה. תודות לכך שהשתתפתי בפרויקט נודע לי מה שמו של ההר שנראה ממגרש המשחקים שלנו. ההר נקרא הר הדגים והוא שווה ביקור. ההר היה מקום ההתרחשויות לאירועים היסטוריים רבים. אחד מהם היה קרב שנערך במקום במאה השמונה עשרה. למרות שעלו במספרם על הפרוסים, האוסטרים לא הצליחו לסלקם מההר. המלך פרידריך השני, מלך פרוסיה, ניהל את הקרב באופן אישי. הניצחון הפרוסי גרם לכך ששלזיה התחתית הפכה לטריטוריה פרוסית. הקרב הזה נודע בשם הקרב על דו'רדו'וניוב. הר הדגים הוא חלק מרכס גילובסקי. הרכס נקרא על שם העיר היפה גילוב. ההרים קיבלו את שמם מהעיר שבהם היא שוכנת. בקרב על דו'רדו'וניוב נהרגו אלף חיילים. בשנת 1910 בשיפוליו הדרומיים של ההר הוקמה מצבת זיכרון לאותו קרב. את האנדרטה תכננו והקימו יקל מויאבור ורב אומן שפרליך מפילבה. האנדרטה מנציחה את שמוותיהם של החיילים הפרוסים והאוסטרים כאחד שמצאו את מותם בקרב. הסיבה לכך שחיילי האימפריה האוסטרו-הונגרית מונצחים גם הם באנדרטה היא העובדה שבזמן הקמתה היו אוסטריה וגרמניה בעלות ברית. לוח הזיכרון עם שמות הלוחמים לא שרד. ניתן לראות אותה רק בתמונות. עליתי על הר הדגים אבל לא ראיתי שם זכר לאותם מבנים היסטוריים. הדבר היחידי שראיתי היה הנוף המרהיב שממנו אפשר להנות ממרום מגדל תצפית שהוקם במקום. ניסיתי לדמיין לעצמי איך התנהל הקרב. במוזיאון בדו'רדו'וניוב ניתן לראות תיעוד של אותה מערכה.

**שמי דיאנה.** אני בת שמונה עשרה ומזה הרבה שנים אני גרה במוסד לילדים בפילבה גורנה. מדי יום ראש אני מתפללת בכנסייה הסמוכה למוסד. הכנסייה נראית היטב מהמוסד שלנו. תמיד חשבתי שהכנסייה שבה אנו מתפללים נבנתה לא לפני שנים רבות. מבפנים הכול נראה בו חדש. כעת נודע לי שהכנסייה נבנתה במאה הארבע-עשרה. הכנסייה הייתה תחילה קתולית אבל במאה השש-עשרה עבר לידי הפרוטסטנטים שגם שפצו את המקום. הוא חזר לידי הקתולים בשנת 1654. במאה השבע עשרה נשרף המגדל של הכנסייה. מסיבה זו שופץ המבנה מבפנים ומבחוץ. משנת 1810 שימש המנזר לקתולים ואוונגליים כאחד. בכנסייה היה אורגן קטן ומגדל עם שלושה פעמונים. שיפוץ נוסף עברה הכנסייה בין השנים 1837-1831. החל משנות החמישים של המאה העשרים הפכה הכנסייה לפאראפיה קתולית עצמאית. בין השנים 1981-1987 הוסיפו אנף לכנסייה וכעת היא נראית כמו האות L. ב-28 למרץ 1995 נוספו שלושה פעמונים חדשים למגדל הפעמונים. מריה, מרצין והנריק נקרא שמם. את הפעמונים הקודמים הסירו במלחמת העולם השנייה. אני מקווה שכל מי שיבוא לבקר בכנסייה שלנו לא יתאכזב ממראה עיניו. רבים מאלה שחולפים עוברים על פני עירנו לא לומדים להעריכה כפי שאני עצמי לא הערכתי אותה. הידע שאותו קיבלתי הביא אותי להכרה בערכה ההיסטורי של העיירה שלנו. למי שאומר שאין מה לראות בפילבה, אומר שאני אשמח להראות לו את כל שכיות החמדה בעיירה שלנו. רציתי להוסיף לסיום שבעיירה הקטנה שלנו יש אתרים היסטוריים רבים, אבל כדי להכירם צריך לבוא למקום.

# שוויבודז'ין

## חבל ארץ מסביר פנים לאורחים



רשימת המשתתפים בפרויקט פולין לכולם  
**מרק קוזייק** - מחנך

**אנגליקה צי.** - חניכה

**אנגליקה פי.** - חניכה

**אניה פי ואניה גי.** - חניכות

**דוד פי.** - חניך

**יגודה וי.** - חניכה

**קמילה לי.** - חניכה

**קמילה פ.** - חניכה

**קשיה ק.** - חניכה

**קובה והוברט ס.** - חניכים

**מוניקה ס.** - חניכה

**פטריציה ב.** - חניכה

**זיגמונט פ.** - חניך

***בורעות פתוחות***

עזבו את יער הבטון על בניניו המאובקים

עוד היום צאו אל מלכות הירק

נשמו את ניחוח הדשא וריח הרוח הרעננה

תנו מנוחה למחשבותיכם

היום אתם לא חייבים לזכור דבר:

עצמו את העיניים העייפות, התרגעו.

התערסלו בקרניים הירוקות

הטבע קורא מזמין מתרפק וקורא

הקשיבו לשירת הרוח

הקשיבו לרחש העצים...

לפני שאתם לעיר שבים

ונעלמים בשיכונים העגומים

ובלבכם זיכרונות מתרוננים.

*יואנה אל' ביטה גרי*

תקצר היריעה מלספר על כל המקומות המעניינים בחבל הארץ שלנו. אפשר לספר עוד ועוד על הכנסת האורחים של בני המקום, על הספורים מסורות ומורשת ההיסטוריה של המקום. אנו אכן גרים במקום שכדאי להכירו. כל מי שבילה כאן זמן מה מוקסם מהעושר הרב של האדמה הזאת. אין לנו ספק שהאורחים ישובו לבקר אותנו במוקדם או במאוחר.

חבל פשבודז'נסקי מורכב מכמה חלקים שלכל אחד מהם היסטוריה משלו. צ'ון , הלא הוא החלק המרכזי, היה בשנת 1482 מובלעת בין נסיכים פולנים וברנדנבורגים. מהצד הברנדנבורגי היתה העיירה לאגו שהייתה שייכת למסדר היואניטוב ולדוכסות קרושנגסקי – פאוצק וקמפסקו. מצפון וממזרח היו האדמות שייכות לממלכת פולין הגדולה. על הגבול שכנה העיר פרדיז', שבה שלט מסדר הציסטרינים. המסדר שלט גם בכפרים קושצ'ין כלסטאווה ודומברובסקה וילוקפולסקה. כל אותם אזורים שהזכרנו היו תחילה תחת שלטון פרוסיה, לאחר מכן תחת שלטון גרמניה ולאחר 1945 עברו לידי פולין.

עברם המפחזר והמפורז של אזורים אלה הוא גם הסיבה להיות כה שונים זה מזה. הארכיטקטורה גם היא משתנה עקב העובדה שמדובר באזור גבול שבו מתנגשות תרבויות שונות.

שוויבודז'ן, בירת המחוז, נמצאת על פרשת דרכים חשובה למסחה כאן מצטלבת האוטוסטרדה A2, ציר פריס, ברלין, וורשה מוסקבה, 381 שמקשרת בין פולין לצ'כיה ומגיעה עד לפראג.

במקום מכון שיקומי אורטופדי לילדים. בעיר 216000 תושבים.

***אתרים מרכזים במקום:***

- כנסייה בסגנון גוטי מאוחר על שם המלאך מיכאל שנבנה בשנת אלף שלוש מאות ואחת עשרה. המבנה מחזק כל עבריו על ידי תמוכות אבן. פנים הכנסייה על שכיות החמדה שלו השתמר עד עצם היום הזה: תמונה משולשת של אנה הקדושה מתחת למזבח המרכזי, קבוצה של פסלים גוטים של הצלוב כמו גם מזבח בסגנון הרוקוקו של מריה הקדושה.

שוויבודזין - חבל ארץ מסביר פנים לאורחים

2. כנסית מריה הקדושה מלכת פולין. הכנסייה בנויה בסגנון נאו-גוטי. מעניינים במיוחד הם הויטראז'ים שביניהם ניתן לראות את סמל האזור.

3. סירה מהמאה הארבע עשרה שהיה שייך למסדר הברנדנבורגי של היואניטים. סביב לו תעלה וחומה ששימשו להגנה מפני פולשים. מצדו השני של המבנה – גשר תלוי שקישר עם העיר. הטירה שימשה בהמשך למגוריהם של נזירות ממסדר הציסטריות ובורומאו הקדוש.

4. בית העירייה הוקם במאה הארבע עשרה והיה בנוי מעץ. הוא נשרף פעמיים. הבניין הנוכחי נבנה במאה התשע עשרה. במרכזו מתנוסס מגדל שעון ועל קיר המערב סמל העיר. בשנת 2010 הסתיים שיפוץ המבנה.

5. קטעים מחומת העיר כמו גם מתעלת ההגנה שלה. החומה והתעלה שימשו את העיר בין המאות הארבע עשרה והשש עשרה. תחילה נבנו מאבנים טבעיות ולאחר מכן מלבנים. החומה הייתה בשעתו מרשימה ביותר. היו בה 21 מגדלי שמירה ושלושה שערים. נשתמרו כמה קטעים של החומה ושלושה מגדלים.

6. בתים מהמאות השבע עשרה, שמונה עשרה, והתשע עשרה במגוון של סגנונות ארכיטקטוניים.

7. בית ספר מהמאה השבע עשרה. למרות שעבר שפוצים רבים נשתמר בו הסגנון הגוטי המאוחר מהמאה השבע עשרה. כך למשל החזית המדורגת, תקרות מקומרות באולם הכניסה, וקורות חיזוק מתחת לתקרה.

8. הספסל של הזמר הפולני צ'סלב נימן, שמזכירה לכל את זיקתו למקום.

9. פסל ענק של ישו שמשקיף על העיר. בשנת אלפיים נערכה בעיר מיסה המונית והפסל ניתן לה אז במתנה. הפסל הושלם בשנת 2010. כעת מכשירים את השטח סביב הפסל.

01 בעיר יש גם ברכה סגורה, מרכז ספורט ונופש כולל איצטדיון ושלושה מגרשי משחקים קטנים נוספים.

***מראות טבע בקרבת פשבודז'ין***

1. הפרק הלאומי ע"ש גרז'נסקי. בשנת 1996 נפתח הפרק המשתרע על כשלושת אלפים הקטר הפרק משתרע על פני עמקים וגבעות. הוא עשיר במים וצמחייתו עשירה ומגוונת. הוא אמנם הקטן שבין הפרקים באזור אבל יש בו טבע פראי כמו גם גנים מטופחים בידי אדם. חלקים של הפרק היום במצבם הפראי ההיולי תודות לאוכלוסיה הדלילה במקום, העדר תעשייה ויעור רב.

2. היערות – האוצרות האמיתיים של האזור היערות מהווים ארבעים אחוז מכלל שטח האזור. זהו אחד האזורים המיוערים ביותר בפולין. עצי אורן רבים מצויים בפארק אם כי רבים עוד יותר עצים נשירים, שאותם ניתן למצוא גם על שפת האגם ולאורך הדרכים. היער הוא בחלקו שמורת טבע, שמפוצל לתת אזורים וכל אחד מהם זכה לשם מיוחד.

3. לאגוב – הפנינה שבכתה. לאגוב היא עיירה השוכנת בין שני אגמים, אגם צ'שניובסקי ולגובסקי. זהו אזור שבו שורר אקלים מקומי מיוחד. בין שתי מלחמות העולם המקום נחשב לאזור מרפא. מסורת זו השתמרה עד היום. בשנות השישים והשמונים של המאה העשרים נערכו בדיקות באשר לערכו הרפואי של האזור, ואכן, הסתבר שהאקלים כאן הוא מהבריאים ביותר בפולין. מאחר והפרק גבוה יותר מהאזורים הסמוכים הוא מקבל כמות גדולה יותר של משקעים ולכן הוא מיוער יותר. מלבד תיירות רפואה המקום מזמין גם תיירים שהמבנים ההיסטוריים במקום מושכים במיוחד. בתי המלון ומתקני תיירות אחרים עממים יותר מפותחים מאוד במקום. מדי שנה נערך במקום פסטיבל קולנוע.

4. אגם נישסליש

שטחו של האגם 486.2 הקטר אורכו 4700 מטר ורוחבו 1700 מטר. עומקו 34,7 מטר. העומק הממוצע הוא 7,2 מטר. אורך

חופיו עשרים קילומטר יער עבות מקיף אותו מכל עבריו ומבודד אותו מהמולת הסביבה. האגם נוצר תודות לשחיקת הקרקע על ידי קרחונים עם סיום תקופת הקרח. בין אתרי המרפא הידועים על שפת האגם אנו מוצאים ניסאוליצה, פשלזה, וטיצ'ינו.

5. האגמים בסביבה הם: בושנו, בושנקו, צ'יבו'ה, לגובסקי, לונקובסקה, ניסליש, פקליצקו, צ'שניבוסקי, וילקובסקי, זלוטי פוטוק, ואחרים. בין המעלות של האגמים – מימיהם הזכים. בתי ההארה באגמים עומדים על רמה גבוהה ומאפשרים שחייה ודייג נעימים. האגמים הם גם נוחים במיוחד לחתרים בקאיקא, שייט מפרשיות וגלשני רוח למיניהם. הגולשים באים למקום גם בחורף כדי להחליק על פני האגם הקפוא במגלשות רוח.

6. "גן העדן של אם האלוהים" היא כיום עיירה שראשיתה במנזר וקבוצת מבנים ששירתה אותו. המנזר, הכנסייה והגנים סביבם מטופחים להפליא. המבנים הם בסגנון הברוק המאוחר ופוסט ברוקי. את שכיות החמדה של המנזר ניתן לראות במוזיאון המקומי. מפי המדריך שמענו פרטים מעניינים על המנזר. מסתבר שתחילתו בצרפת. ראש המנזר היה צרפתי שכיניו שפירשו באר ומכאן שמו המאוחר יותר של המסדר ציסטריום, או מנזר הנזירים הציסטריאנים, או הנזירים של מסדר הבאה המנזר מרשים ביופיו. הסביבה משופעת יערות אגמים ונחלים מזמינה במיוחד לשייטים למיניהם. באיים שבין הנחלים מקננות ציפורים. במקום מתקיימים פסטיבלים למוסיקה עתיקה, פסטיבלים שזכו לשם "מוסיקה בגן עדן". תיירים שמסירים באתרים של מנזרי האחים הציסטריאנים לא פוסחים על המקום.

7. המבצרים בין הנחלים. בסוף שנות השלושים של המאה העשרים הוקמה במקום מערכת של מבצרים, ובה מבוך של מסדרונות תת קרקעיים, תעלות קשר ומחסני אספקה צבאיים עצומים. מדובר במערכת ביצורים מהגדולות בעולם שאורכה כשלושים קילומטר. למערכת ניתן השם חומת המערב. הקטע המפורסם ביותר הוא עיקול בורשינסקי. אורכה חמישה קילומטר. ניתן לבקר במקום במשך כל ימות השנה אבל בתנאי שמצטרף אליכם מורה דרך. מדי שנה גדלה הפופולריות של המבצרים מה גם שכעת נערך במקום פסטיבל מוסיקת רוק, הלא הוא פסטיבל בורישין. זהו אחד מהפסטיבלים הפופולאריים ביותר בפולין המערבית. הפסטיבל נמשך יומיים בסוף מאי ותחילת יוני. בפסטיבל מופעי רוק, שוק למזכרות צבאיות, ותצוגה של כלי נשק. נקודת השיא של הפסטיבל הוא שחזור הקרבות שהתרחשו במקום במלחמת העולם השנייה. המשתתפים לבושים כולם במדים ובידיהם כלי נשק מהתקופה.

# זבודוב קרסנה

## אוצרות תרבות וטבע



רשימת המשתתפים בפרויקט פולין לכולם  
**איבונה ווסקובסקה** - מחנכת

**אגנישקה ש.** - חניכה

**אניטה ס., סליבה ג.** - חניכות

**דניאל פ.** - חניך

**דניאל ו.** - חניך

**אוה פ. ודומיניק ו.** - חניכות

**אוה ק.** - חניכה

**איזבלה ל.** - חניכה

**פטריק ר. וקמיל ק.** - חניכים

**רנטה וקובה ק.** - חניכים

**סמטנה ס.** - חניכה

**קרסנה** היא ישוב ציורי מוקף ביערות עתיקים. מדי בוקר העירו אותנו שירת הציפורים, ובערב קרקור הצפרדעים ורחש השדות וכרי המרעה. מדי יום נתקלים שם בסנאים, ארנבות, איילות, ואפילו ראמים.

גם לנו חיות משלנו. סוס ושמו יאק, וחמור בשם פראניו. הם ידידותיים במיוחד לאלה שמאכילים אותם דברים מתוקים. הכבשים פועות בקול גדול ולעומת זאת נקבות הברווז מטילות ביצים בשקט גמור. למקום החינני הזה היסטוריה עשירה. קרסנה נקראה בעבר צגלניה. צגלה בפולנית פירושו אבנים לבנין ואכן במקום היו בתי חרושת ללבנים מחמר אדום. מכאן גם שמו של המקום היום קרסנה שפרושו אדום.

קרסנה היתה שייכת לאציל בשם יוזף מונטויפל. הטירה של מונטויפל השתמרה עד היום כמו גם הפרק שהקיפו. הטירה והאדמות סביבה השתרעו אל פני 115 הקטרים. באפריל 1948 הוסבה הטירה לבית הבראה קיצי לילדים. המקום שימש לצלב האדום הפולני לשיקום והבראה של ילדים שסבלו ממוראות מלחמת העולם השנייה. בשנת 1952 הפך המקום למוסד מחסה לילדים. בשנת 1970 הוסב שמו של המקום למוסד הילדים ע"ש ינוש קורצ'ק. המקום היה פעיל עד לשנת 2012. היום הוא משמש כמרכז פדגוגי למוסדות הילדים שבסביבה.

המוסד שלנו ממוקם בזבדוב, מדרום לבילוסטוק. יש לנו שני הקטרים אדמה ויער שמשתרע על פני 18 הקטר. המקום מכונה הריאות הירוקות של פולין בגלל שפע היערות בסביבה. המקום מהלך קסם על הבאים בגלל יפי הטבע, הנוף האגדי, השלווה כמו גם הציפורים וחיות אחרות שחיות כאן באין מפריע.

המרכז על שם קורצ'ק בקרסנה משמש כמרכז קהילתי רב משימתי. פירושו של דבר הוא שכל ילד בשעת צרה יכול לבוא למקום, עם בני משפחתו או לבדו, ולקבל את העזרה הדרושה לו.

צוות של אחד עשר פדגוגים עומד לשרות הילדים כמו גם עובד סוציאלי אחד, מחנך אחד, ואחד עשר אנשי שרות. מטרת המוסד הוא לעזור לילדים ולמשפחותיהם. ההנחה היסודית היא שככל שהילד מקדים לשוב לביתו כך משתפרים סיכוייו להשתקמות מליאה. מסיבה זו התרפיה שלנו מיועדת ומכוונת להורים באותה מידה שהיא מכוונת לילדים. כל ילד אמור לגדול במשפחתו הטבעית ויש לעשות הכול כדי לאפשר את הדבר. רק במידה ולא מתאפשר שיתוף פעולה עם ההורים הביולוגים עולה על הפרק המעבר למוסד מאמץ. הקהילה מסייעת לנו רבות בעבודתנו. אנו משתפים פעולה עם מוסדות חינוך שונים. אנו מעשירים ללא הרף את הידע הפדגוגי שלנו. אנו עושים כמיטב יכולתנו לאפשר לילדים חיי יום יום נעימים ופוריים. אנו פתוחים לרעיונות חדשים כל עוד הם משרתים את רווחת הילדים.

אנו גרים בישוב מעניין ורב-גוני. המאפיין את המקום היא רבגוניותו התרבותית. האוכלוסיה הכפרית דוברת לא רק פולנית אלא גם בלרוסית אוקראינית ורוסית. מלבד כנסיות קתוליות אפשר למצוא באזור גם כנסיות פרבוסלביות בתי כנסת ומסגדים. אפשר להתוודע כאן לתרבות הבלרוסית, האוקראינית, הרוסית היהודית והטטרית.

רבים מתושבי האזור קשורים למסורות עתיקות. אחת מהם היא המשוררת העממית אווה ברברה סכרביץ'. היא ידועה גם בכינוי סבתא בשיה. סבתא בשיה גרה בפולווארק ווילק, 4 קילומטר מקרסנה. היא נולדה ליד שצ'צ'ין. עם זאת היא חיה באזור כבר שישים שנה והפכה לחלק ממנו. אזור זבדוב אהוב עליה מכל יצירתה מושפעת מנופי הטבע והפנורמה האנושית של האזור. הטבע המקומי משתקף ביצירתה. גם המסורות העממיות של המקום תופסים מקום חשוב ביצירתה. בשירתה כמו היתה מבקשת לעצור את מחוגי הזמן. מטרתה בין היתר הוא לשמר את התרבות המקומית לדורות הבאים. דרך יצירתה אנו מתוודעים לדרך החיים בכפרים

לפני שנים רבות. סבתא בשיה עוסקת לא רק בשירה אלא גם בעבודת יד. היא רוקמת להפליא. היא תמיד מוכנה ללמד אחרים את מלאכת הרקמה. עבודות רקמה היו מאז ומתמיד אמנות חשובה באזור. מפות, שטיחים ושטיחי קיר מרוקמים מקשטים בתים רבים בסביבה, כמו גם בבתי התפילה הקטנים באזור. גם המוסד שלנו מקושט בעבודות רקמה. ביצים מצוירות ומעוטרות גם הן חלק בלתי נפרד מהאמנות העממית באזור. באזורנו השתמרה המסורת של הצגות עממיות ערב חג המולד. המציגים הם בעיקר ילדים.

קניוקי הוא כפר השוכן על שפת נהר נרב. הנוף במקום עוצר נשימה. במקום גר ויוצר ולודזימיז' נאומיוק. נאומיוק הוא פסל ששמו יצא אל מעבר לגבולות פולין. פסליו מוצגים בגרמניה, צרפת, שוודיה, בלגיה ורוסיה. נאומיוק הוא איש מעניין ביותר. הוא בעל מיומנויות רבות. במהלך חייו היו לו מקצועות רבים. בין היתר היה איכר, נפח, בנאי, וכמובן פסל. מלבד זאת הוא נגר אמנותי.

כבר כילד היה מפסל דמויות של צפורים וחיות מענפי עצים. ולודז'ימיז' נאומיוק נשאר נאמן לכפר. הכפר הוא גם מקור ההשראה העיקרי שלו. לדעתו חיי הכפר הם מקור בלתי נדלה להשראה. הוא עוסק גם באמנות שימושית. הוא מפסל בעץ ובשעם. הוא אינו צובע את הפסלים. הוא משתמש בעצי אלון, אורן ותרוזה. בידי האמונות הוא מפסל ציפורים חיות קדושים מלאכים ודמויות מאגדות עממיות. ביצירתו משתקפים גם חיי העמל הקשים של האיכרים.

נאומיוק הוא לא רק אמן. הוא גם מספר מחונן. הוא דובר את הדיאלקט המקומי. הוא מספר על חיי היום יום כמו גם על ימי החג באזורנו מדורי דורות. הוא מספר על נהר הגרב שעליו משיטים עצי יער לבנייה והסקה. כדאי מאוד לבקר את ולודז'ימיז' נאומיוק בביתו, לראות את עבודותיו ולשמוע את סיפוריו.

לא רחוק מאתנו נמצא יער קנשינסקי ובילווייסיקי. גם הפרקים הלאומיים נרווינסקי בבז'ינסקי ובילווייסקי נמצאים בקרבת מקום.

העיירה זבדוב נמצאת במרחק שלושה קילומטר מקרסנה. זוהי עיר ציורית קטנה ובה אלפיים וחמש מאות תושבים. מימים ימיים שוכנת העיירה על מפגש גבולות. הדבר השפיע ועיצב את דמותה במשך חמש מאות שנות קיומה. נופה העירוני מעניין במיוחד. במאה השש עשרה נבנה השוק המקומי. ממנו יצאו בקווים ישרים הרחובות הסמוכים שהשתמרו בצורתם המקורית עד היום. בתי התפילה הם עדים להיסטוריה של המקום. הכנסייה של שם פטר ויוחנן הקדושים נבנה בשנת 1840 והיא העתק של הקתדרה ביולנה. בשנת 1854 נבנתה מעברו השני של הככר הכנסייה הפרבוסלבית על שם מריה הקדושה. בשולי העיר עוד שני בתי תפילה בשני בתי הקברות. בית תפילה על שם הקדוש רוך, ובית התפילה על שם מרים המגדלית.

טיקוצ'ין נמצאת במרחק חמישים קילומטר. טיקוצ'ין שוכנת על חופו השמאלי של נהר הגרב. זוהי עיירה רדומה. היפהפיה האמיתית של האזור. בטיקוצ'ין השתמרה יותר מבכול מקום אחר אופייה המקורי של העיירה הפולנית ההיסטורית. מעניין במיוחד הוא בית הכנסת של טיקוצ'ין. הוא השני בגודלו בפולין. בנינו הושלם בשנת 1642. הבנין גדול המימדים בה לשרת את הקהילה היהודית הגדולה במקום. היהודים הראשונים הגיעו לטיקוצ'ין בשנת 1522. החל מהמאה השמונה עשרה ועד למלחמת העולם השנייה היוו כמחצית מתושבי העיר. באוגוסט 1941 איבדה העיר את תושביה היהודים כתוצאה מפעולת הגרמנים. העיר התרוקנה אז ממחצית מתושביה. יהודי המקום נורו ביער לופוחוב. בית הכנסת נשתמר והפך לאתר תיירותי ממדרגה ראשונה בגלל יופיו ופנים בית הכנסת שהשתמר גם הוא. בית הכנסת ובית המדרש הסמוך לו משמשים כיום כמוזיאון עירוני.

בפנטוב נמצאת שמורת טבע לחסידות. בשנת 1991 משכו העצים השבורים כתוצאה מסערה חסידות רבות למקום. החסידות קיננו בעצים השבורים, כמו גם על בתים ועמודי חשמל. חברת הצפרים המקומית סייעה לחסידות וחיוקה את בסיסי הקינים.

# שצ״יז״ב והסביבה

## אתרים היסטוריים ופולקלור



רשימת המשתתפים בפרויקט פולין לכולם

מנהלת **רנטה פוזגנץ**

**איבונה בוסק, ידוויגה בליסק-ליס, מרטה גורציצה** - מחנכות

**אדריאן פ.** - חניך

**אנדזיי ק.** - חניך

**אניה ד.** - חניכה

**גזיגוז' ק.** - חניך

**יעקוב ק.** - חניך

**מריוש ק.** - חניך

**פטריק ד.** - חניך

**פטריק ק.** - חניך

**פטריק ז.** - חניך

שצ״יז״ב והסביבה - אתרים היסטוריים ופולקלור

סצ״יז״ב

העיירה שוכנת לחופי נהר ויסלוק במחוז הקרפטים התחתון, דרום מערב מז'שוב, בין ז'שוב לקרוסנה ויסנה.

העיירה שוכנת בין הרים וגבעות מצודדים ביופיים. האזור משופע ביערות עבותים של עצי אורן ועצים נשירים. ביער נחלים רבים שמתנקזים לנהר הויסלוק. עמקים גדולים וקטנים זרועים על פני כל השטח ובהם צמחיה רבגונית. האזור כולו הוא שמורת טבע מוגנת.

סצ״יז״ב היא עיר מחוז משנת 1999. גרים בה כעשרת אלפים תושבים. יש בה מערכת חינוך מפותחת. תיכון על שם אדם מיצקביץ', קבוצה של תיכונים מקצועיים, בית ספר עממי מספר אחד על שם הנשר הלבן, בית ספר עממי מספר שתיים על שם מריה קונופניצקה, בית הספר התיכון הציבורי מספר אחד, בית הספר המוסיקלי היסודי על שם ז. מיצ'לסקי, בית ספר לילדים בעלי צרכים מיוחדים, שני בתי ספר פרטיים לשפות, וגני ילדים.

בסצ״יז״ב כבר אין בתי חרושת ידועים כמו בעבר. נותרו רק חברות קטנות שעוסקות בבניה או בשרותים.

### 1. היסטוריה

על פי מקורות שבעל פה משתמע שהמקום היה מיושב כבר במאה החמישית לספירה. תחילה היו אלה ציידים. הנסיך הפגני ויסלנד בנה מגדלי שמירה עבור האוכלוסייה שבשליטתו. יתכן ושמו של המקום בא לו מהנסיך לשק בילה (הלבן) שבנה במקום מגדל שמירה בשם סצ״יז״ב שהיא נגזרת מהמילה הפולנית שפירושה שמירה.

ההתייחסות הראשונה בכתב לסצ״יז״ב הגיעה אלינו משנת 1279. מדובר במסמך שמוזכר מי הם משלמי המסים למסדר הציסטרטי. שם מוזכר שמו של הישוב סצ״יז״ב. שמו של הישוב מופיע שוב במאה החמש עשרה ב"ליבר בנפיצירום" של יאן דלוגוש. הבעלים הראשונים של המקום היו בני משפחת בוגוריה. לאחריםה באו משפחת סצ״יז״בוסקי, משפחת בונר, משפחת בונצ'לסקי, משפחת שצ'פיצקי, משפחת וילופולסקי, משפחת ראדז'ווייל, משפחת קשינסקי, משפחת וולקוביצקי ומשפחת קונופקה.

סצ״יז״ב התפתחה והתרחבה עם השנים. אחת הסיבות להתפתחות העיר הייתה היותה על צומת המסחר שהובילה לישובי הקרפטים. תור הזהב של העיירה היה בין המאות החמש עשרה והשבע עשרה.

בעיר היו אז שני שווקים, שלושה בתי כנסיות, בנין עירייה, בית מרחץ, בית חולים למחוסרי בית, שלושה תחנות קמח, איטליזים, אכסניה, מזקקה לוודקה, שתי מבשלות שיכר לבירה, בית ספר אזורי, בית מכס, בריכת דגים, שני גשרים וכו'.

העיר הייתה מוקפת בסוללת עפר להגנתה. העיר הייתה מרכז לבעלי מלאכה. בייחוד מפותחת הייתה מלאכת הטוויה וצביעת בדים. היו בעיר גילדות ליצור בדים שונים מפשתן. בישוב היו גם סנדלרים, פרוונים, נפחים, אופים ומוזגים.

היה זה תור הזהב ביחסי הסחר בין הונגריה סלובקיה ופולין.

פטרונה של העיר מאז המאה החמש עשרה הוא המלאך מיכאל. הוא אכן מופיע בסמל העיר. על פי המסורת היה זה המלאך מיכאל שיצא נגד לוציפר שעה שזה הסית את המלאכים האחרים נגד האל. בסמלה של העיר מופיע מיכאל עוטה טוניקה וחרב בידו הימנית. בידו השמאלית מאזניים. לרגליו הדרקון שעליו גבה

רגעים דרמטיים לא מעטים עברו על העיר בשנת 1241 הטטרים הרסו את העיר. צבא הונגרי הרס את העיר שנית. שרפות אחדות גרמו גם לנזקים הגדולים ביותר. היו לא פחות מתשע שריפות גדולות במהלך ההיסטוריה של העיר. האחרונה שבהם בשנת 1895. זו היתה שריפה ענקית שכילתה שני שלישים מהעיר. מאותה תקופה ואילך חדלו מלבנות בתי עץ בעיר. השריפות עכבו את התפתחות העיר.

תפקיד חשוב בהתפתחות העיר היה ליהודי המקום. בייחוד גדולה הית חשיבותם במאה השבע עשרה. יהודי העיר בנו בית כנסת מעץ. העיר הייתה למרכז יהודי גם עבור הישובים הסמוכים. בסוף המאה השמונה עשרה התפתח תודות ליהודים הסחר בתבואה, פשתן, וכותנה. אותה תקופה היו בעיר לא פחות מעשרים ירידים כל שנה. ביניהם שמונה ירידים בני יום וארבע ירידים שנמשכו



ארבעה ימים רצופים. היו גם ירידים מדי יום רביעי – מסורת שהשתמרה עד היום.

במאה השמונה עשרה החלה גם הדעיכה המסחרית והתרבותית של העיר. עם זאת הפכה העיר למרכז המחוז בשנת 1896. אחת הסיבות לכך הייתה הנחת מסילת הברזל יסלו ז'שוב שעברה דרך העיר.

מלחמות העולם הראשונה והשנייה היו תקופות קשות במיוחד לעיר. מלחמת העולם הראשונה גרמה לנזקים גדולים ברכוש, רעב ומגיפות. אוכלוסיית העיר התדלדלה. לאחר המלחמה המשיכה שקיעת העיר עד ל1932 שנה שבה חדלה להיות עיר מחוז. בעיר היו אז שלושת אלפים תושבים בלבד ורבים מתושביה היו אז בעלי מלאכה ואיכרים.

מלחמת העולם השנייה רק החמירה את המצב. בשנת 1942 הושמדו יהודי ס'צ״ז״ב במחנה ההשמדה בלז'ץ. רבים מתושבי העיר נאסרו, נשלחו למחנות ריכוז או הוצאו להורג. בתגובה לטרור הנאצי התעוררה תנועה פרטיזנית. בסצ״ז״ב ובסביבתה פעלה צבא המחתרת הפולני, ארמייה קריובה. היתה גם התנגדות מזוינת בקרב האיכרים.

באותה תקופה הגרמנים בנו במקום מנהרה. בבניית המנהרה הועבדו שבויים מכל רחבי אירופה הכבושה. המנהרה 465 אורכה, שמונה מטר רוחבה וחמישה וחצי מטר גובהה. קירותיה בטון מזוין. תקרתה בחלקה בנויה מלבנים. פתח המנהרה נשתמר עד היום כמו גם מתקן השמירה. מסילת ברזל מיוחדת הובילה למנהרה. רכבת שלמה על עשרת קרונותיה יכולה הייתה לחנות במנהרה. מדוע ולמה נבנתה המנהרה – על כך אין תשובה עד היום. ידוע לנו רק שבמקום ביקר אדולף היטלר. המנהרה לא היתה המבנה היחידי שבנו הגרמנים במקום. מעברה השני בישוב סטמפין, הקימו הגרמנים מבנה שבו בעשרים ואחד לאוגוסט 1941 נפגש היטלר עם מוסוליני.

## 2. אתרים

בעיר מצויים אתרים מעניינים רבים. את הסיוור בעירונו אפשר להתחיל בעיר העתיקה. בלב העיר העתיקה – השוק. השוק מלבני וארבעת עבריו בניינים מהמאה התשע עשרה. בשנות החמישים של המאה העשרים עברו הם שיקום. רובם שימרו את אופיים וצורתם – כפי שנבנו במאה התשע עשרה. אחדים מהם מעוטרים בסגנון יוגנט-סטיל. ברחוב השוק מספר שתיים – לוח זכרון. כאן נולד ווילהלם זינטקבסקי (1836-1909). זינקובסקי היה פרמקולוג ומחברם של עבודות מדעיות רבות. בלב הככר – אנדרטה המציינת את חג העצמאות הפולני ב11 לנובמבר לפנים עמד שם פסל של הגנרל שוייצ'בסקי. בקירבת מקום ניצב פסל של המלאך מיכאל שהוא כוזבז פטרון העיר. מתחת לפסל חרוט המשפט: מיכאל הקדוש מציל אותנו מכל רע. בסמוך כנסית מריה הקדושה וקורפוס קריסטי. הכנסייה נבנתה במחצית השנייה של המאה החמש עשרה. גורלה של הכנסייה לא שפר עליה. במאה השבע-עשרה נהרסה כמו חלקים נרחבים מהעיר על ידי הפולש ההונגרי. לאחר ששוקמה, עלתה באש. ליד הכנסייה מגדל בגובה 36 מטר ובו פעמון משנת 1630. הפעמון נוצק בלבדו. הכנסייה בנויה בסגנון גוטי. היא פונה למזרח. קירותיה אבנים. הפנים משופע בתמונות. שולטות בכיפה תמונות של מריה, פטרונית הכנסייה. התמונות מספרות את ההיסטוריה של המקום. הקונפדרציה הברסקית מתוארת באחת התמונות. קז'ימייז פולבסקי שחייו, כך מסופר, ניצלו בקרב תודות למריה הקדושה, העתיק את דמותה כפי שהיא מצוירת בכנסייה בסצ'ז״ב ושילבה בדגלו.

אחרי שראינו את הכנסייה הבה נבקר בבית הכנסת שמשמש היום כספריה. בית הכנסת נבנה במחצית השנייה של המאה השמונה עשרה. הבימה של בית הכנסת נשתמרה עד היום על ארבעת עמודיה המרשימים. על הקירות נשתמרו ציור לווייתן האגדי כמו גם ציורי עצים וצמחים.

בדרך ליער, צפונית לעיירה, עומדת בית תפילה נאו-גוטי. היא נקראת על שמה של מריה הקדושה המתענה. בית התפילה עומד על חורבות בית תפילה קדום יותר משנת 1634. בבית התפילה תמונה של מריה שהפכה למקום עליה לרגל. המסורת מספרת שבית התפילה המקוי נבנה כבר במאה השתים עשרה. העיר ניצלה אז, כך מספרים, תודות לגשם זלעפות שמנע מהפולשים הטאטארים לכבוש את העיר. בית התפילה ופי הטבע סביבה משמשים מקור השראה לאמנים רבים. מבית התפילה ניתן לראות נוף מרהיב של העיר על כנסיותיה.

לפני שמגיעים ליער – עוד בית תפילה. בית התפילה על שם יוסף הקדוש, בעלה של מריה. בית התפילה נבנה ב1277 אחרי יסודה של הקונפדרציה הברסקית.

בית הקברות של סצ״ז״ב מכיל גם הוא אתרים היסטורים. עומדת בו אנדרטה לזכרם של הפולנים שנשלחו לגלות סיביר. אישים היסטוריים מצאו מנוחת עולמים בבית הקברות.

על חוף נהר ויסלוק עומד ארמון משפחת דדינסקי שמשמש היום כמוזיאון של ס״ז״ב והסביבה. האוסף שמוצג במוזיאון ראשיתו בשנות החמישים.

אתר מעניין אחר נמצא בחלקה המערבי של העיר. זהו ארמון ופרק מהמאה התשע עשרה שמשמש היום כמוסד ילדים על שם ינוש קורצ'אק. הארמון הוא בנין מלבני רב קומות. בשעתו היה ארמונה של משפחת וולקוביציק ומשפחת קונופקה. בשנת 4791 עבר הארמון שיפוץ יסודי שהכין אותו לתפקידו החדש כמוסד לילדים. הארמון מוקף בפרק פנורמי רב מישורי. שני אגמים מלאכותיים מיפים את הטרסות ועצים עתיקים רבים. אחדים מהעצים הם בני למעלה ממאתיים שנה.

גם בישובים הסמוכים יש אתרים שכדאי לראות. למשל: הארמון והפרק של משפחת ביליצקי ביישוב ז'זנוב. הארמון משמש כיום כמוזיאון לאמנות עממית בגודובה. כדאי לבקר גם בשלוש כנסיות פרבוסלביות בבונרובקה, באופרובקה וונגלובקה.

את כל שכיות החמדה האלה אפשר לבקר במהל טיול רגלי, על אופניים או ברכבת גלגלים. הרכבת עומדת לשרות הקהל בשלושה קוים מחודש מאי עד לחודש ספטמבמר.

### 3. תרבות ומסורת

ההיסטוריה של סצ״ז״ב עשירה ומיוחדת. בעיר קיימים לכן כמה ארגונים שעוסקים כולם בהיבטים שונים של התרבות המקומית. למשל: בית התרבות סוקול, בית קולנוע אודרוזניה (התחדשות), הספריה הלאומית ע״ש יוליאן פשבוש, החברה למען סצ״ז״ב והסביבה, המוזיאון האזורי, עמותת הנשים הכפרים בסצ״ז״ב. העמותה לפיתוח סצ״ז״ב תומכת ומסייעת לרבים מהארגונים שזה עתה הזכרנו. היא נוסדה בשנת 1993. העמותה מארגנת מפגשים תרבות וחינוך דואגת לשימורם של אתרים היסטוריים בסביבה.

מקום מיוחד שמור לעמותה המשותפת לצ'רנוצ'קה וסצ״ז״ב. היא מסייעת ליחסי הציבור של אזורנו. העמותה מסייעת לייצב את עירנו בתערוכות ירידים ופסטיבלים. בין המפגשים המעניינים מסוג זה אפשר למנות את הפיקניק ההיסטורי, חג הקציר, מפגשים קולינארים שבהם הדגש מושם על מאכלים מקומיים (למשל לכיבות תפוחי אדמה, כיסונים אפויים, מחית קישואים). העמותה שמשדריה בבנין הספרייה המקומית עוסקת גם בהפצת ידע על ההיסטוריה של סצ״ז״ב כמו גם על האתרים התרבות ואתרי טבע באזור. הספרייה הציבורית בסצ״ז״ב מארגנת מפגשים תרבותיים רבים. בין היתר תערוכות של אמנות עממית (ציור ופיסול), ירידי ספרים, מפגשים עם אישים בקהילה, כמו גם סדנאות לילדים עם דגש על מלאכת יד האופיינית לאזור.

המוזיאון האזורי של שוחרי סצ״ז״ב והסביבה. המוזיאון ממקום בארמון שהיה בבעלות משפחת גדינסקי. במוזיאון שש עשרה תערוכות קבועות וביניהן תערוכה ארכיאולוגית, תערוכה אתנוגרפית, תערוכת מטבעות כמו גם תערוכה של עבודות יד.

כדאי להזכיר גם את בית התרבות סוקול בסצ״ז״ב. בבית התרבות מתקיימות פעילויות שונות: שירה, ״פרויקטים לאמנות – המקהלה הקמרית של סצ״ז״ב״, קבוצת תיאטרון ״האנסמבל התיאטרוני – סוקול (ע״ט)״, תיאטרון החובבים ״הראשון באפריל״. בית התרבות משמש גם לסדנאות של אמנות פלסטית וביניהן ״חוג הילדים לאמנות פלסטית״ והחברה של חובבי האמניות הפלסטיות.

גם לריקוד יש מקום בבית התרבות של סצ״ז״ב. ״להקת המחול פנינים ופראים״.

בבית התרבות יש גם פעילות של מקהלה עממית, מקהלת נשים, אנסמבל הפולקלור קלוסוביאני, מקהלת גווני הסתוו ותזמורת גנני מפוחיות פה.

בית התרבות מארגן אירועים רבים ביניהם פיקניקים לחגים או אירועים אזוריים, ובהם מעלים על נס את הפולקלור ומלאכת היד המקומיים.

אמני סצ״ז״ב מציגים את עבודותיהם בפולין ומחוצה לה. הדבר מסייע ליחסי הציבור של המקום. מקום מיוחד בטיפוח התרבות המקומית שמור לתרבות הכפר. 14 חוגים של נשות כפר מסייעים לשמירת התרבות הכפרית המקומית. סך הכול מדובר בשמונים

נשים בשלושה עשר כפרים. הן מכינות בין היתר מאכלים מסורתיים, מציגות לבוש מסורתי, עורכות ערבי שירה וריקודים עממים, רוקמות תחרה, מקשטות עצי חג מולד וכיוצא באלה.

כדאי גם להזכיר שצ"יז"וב מתקיימים שחזורים היסטוריים לקרב על גשר ז'רנובסקי ואת מדי חודש יולי. אלפי אנשים מגיעים למקום מפולין ומחוצה לה.

#### 4. ספורט ונופש

שני מועדוני ספורט הם מרכז לפעילות הספורט של צ"יז"וב. מועדון הספורט סוקול (ע"ט), ונבחרת כדורעף. בנוסף להם מועדון הספורט ויסלוק.

מועדון הספורט ונבחרת הכדורעף.

בין התיירים הרבים המגיעים לסצ"יז"וב רבים מעוניינים גם בחופשה אקטיבית הכוללת פעילות גופנית. השלטונות דאגו בשנים האחרונות לטיפוח תשתיות התרבות והספורט במקום. מקום מרכזי תופס המרכז לנופש וספורט. בין האטרקציות שהמרכז מציע נמנה את הבריכה המקורה אוטיליה ובה גם ז'קוזי ומגלשות.

איצטדיון רב תכליתי (כדורעף, כדורסל, כדורגל, טניס, ובחורף – משטח החלקה). הגן היורדני – מגרש משחקים לילדים, שלושה מגרשי טניס, וסקייט-פרק.

לאלה שרוצים לדאוג למראם החיצוני, כושרם, או סתם הרגשה טובה, המקום מציע אימונים אירוביים, אירוביקה בבריכה, מכון כושר, סאונה, חדרי אינהלציה, ומרחץ אדים.

בסצ"יז"וב וסביבתה יש גם בתי אולפנה לספורט וחינוך אינטראקטיבי. כך למשל ניתן לבקר במבוך חבלים מאתגר או לטייל במסלול טיולים דידקטי שלאורכו פינות מידע.

קיימים גם מסלולים לרוכבי אופניים ובהם ניתן לשפר את הכושר הגופני ולהתרגע באוויר הצח.

חובבי ספורט הרכיבה יכולים לבקר בגליניק זבורובסקי. שם קיים מועדון ספורט לילדים "פוגוז'ה" (בין הרים). שם לומדים הילדים את אמנות הרכיבה תחת ידם האמונה של מדריכים מקצועיים.

בחורף הופך המקום לאתר סקי. במקום רכבל, ושלג מלאכותי מכסה את ההר. ניתן לשכור במקום את כל הציוד הדרוש לסקי. מדריכים עומדים לרשות המעוניינים. יש במקום סידורי לינה ומסעדות משובחות.

בסצ"יז"וב יש גם איצטדיון שמארח תחרויות ואירועים שונים, לאוו דווקא של ספורט. ליד האיצטדיון מלון ספורט ובו חדרים לעשרים ושלושה איש. ניתן לשכור חדר לזוג, לחמישה או שישה איש.

ביבליוגרפיה

Grzebień, L. „Parafia w Strzyżowie i kult Matki Bożej Niepokalanej”, Kraków 1997

Lawera J., Bata A. „W Strzyżowie i na Pogórze”, Krosno 2002

Kłuska A. „Opowieści, podania i legendy ziemi strzyżowskiej”, Strzyżów-Krosno 2005

„Studia nad dziejami Strzyżowa i okolic” Zbiór artykułów pod red. S. Cynarskiego, Rzeszów 1980

# קלובוצק

## אגדה או לא - ספורי קלובוצק



רשימת המשתתפים בפרויקט פולין לכולם  
**מגדלנה זיולק** - מחנכת

**מרטינה מ.** - חניכה

**קינגה ס.** - חניכה

**אלכסנדרה מ.** - חניכה

**אנגיליקה ב.** - חניכה

**מתאוש ס.** - חניך

**דומיניק או.** - חניך

**פטריציה ז.** - חניכה

**דריה ס.** - חניכה

**ויקטוריה ז.** - חניכה

מקורות

ספורי מפי אינפורמנטים: זיגמונט ויירוס, אנדז'י ב'וסקה.

מעובדים על ידי: אלכסנדרה מונקה, מרטינה מוי, מטאוס סטרגלה, קינגה סטפניק, אנג'ליקה ב'ז'ניאק, דריה סטפניק.

חוברת פרסומית ובה מאמר של ראש עיריית קלובוצק, קשישטוף נובק.

יש לנו את העונג להזמין אתכם לקבוצה של מדריכים צעירים אשר יוליכו אתכם דרך אתרי נוף יוצאים מן הכלל בקלובוצק והסביבה.

נפגשנו במוסד שלנו בקלובוצק. שאיתנו היא לקרב את המקום ללבכם, לעניין אתכם באתרים המקומיים, ולהכיר את ההיסטוריה והמסורת של המקום. תיווכחו בעצמכם שכדאי לבוא אלינו לביקור.

ידע כללי על האזור

קלובוצק שוכנת בצפון מזרח מחוז שלזיה. העיר שוכנת ברמת קרקוב-וילון. זורמים בה הנהרות האוקשה הלבן, והאוקשה השחור.

אזור השפוט של העיר משתרע על 47 קילומטרים רבועים. מספר התושבים מגיע ל 13222

העיר קלובוצק היא מרכז אדמיניסטרטיבי חשוב.

ההיסטוריה של העיר

לא ידוע מתי הפכה קלובוצק לעיה. אנו משערים שהדבר קרה בשנת 1339, תחת שלטונו של המלך קז'ימיי' הגדול. העיר הייתה מוקפת חומה וחומות מגן נוספת מעץ. אלה פורקו במאה השש עשרה בגלל התפשטות העיה. כדאי לציין שההיסטוריה של קלובוצק ראשיתה כבר בימי הביניים המוקדמים. ככל הנראה הייתה העיר על עורק המסחר באבני שרף. ככל הנראה נוסדה העיר במאה השלוש עשרה. קלובוצק הייתה תחילה כפר. עם זאת הייתה בה כנסייה ולידה בית ספר. סמוך לעיר היו מכרות ברזל. במאות השש עשרה היו בעיר נפחים ופחחים שניצלו את חומרי הגלם מהמכרות לתוצרתם. בעיר ייצרו תותחים, וכלי נשק אחרים. התפתחו גם המלאכה והמסחה נוצרו גילדות של סנדלרים, קצבים, נפחים, אופים וחייטים. בשנת 1658 הפכה קלובוצק למרכז אדמיניסטרטיבי. מנזר הפאולינים היה הבעלים של העיר אחרי הפלישה השוודית העיר התנונה. בשנת 1659 נשרפה עד היסוד. אחרי חלוקת פולין השנייה בשנת 1793 הייתה קלובוצק תחת שלטון פרוסי. בשנת 1815 נמסרה לרשות הממלכה הפולנית. בשנת 1817 איבדה את מעמדה כעיר. ערים פולניות רבות עברו תהליך דומה. רק בשנת 1917 שבה וחזרה להיות עיר. אחרי מלחמת העולם השנייה חלה בעיר התפתחות כלכלית. בשנות החמישים של המאה העשרים, החלה כריית ברזל במכרות הסמוכים לעיר, כמו גם בתי חרושת לעיבוד הברזל. כל זה גרם לפיתוחה והרחבתה של העיר. רובעים חדשים נוספו לעיר כמו גם מרכז אדמיניסטרטיבי ותרבותי. בשנות השבעים חוסלו המכרות והתפתחותה של העיר נעצרה. כיום קלובוצק היא עיר מחוז. קלובוצק מציעה אפשרויות רבות ליזמים. העיר מתפתחת ומתייפה משנה לשנה.

אגדות או אולי לא

מעבר להרים מעבר לאגמים יש עיר בליבה בית קסום ובו גרים אנשים חביבים, גדולים וקטנים. יום אחד הגיעו אורחים מיוחדים במינם לבית הקסום והחינני. אנשי הבית קיבלו את פניהם בשמחה רבה. המורה הזמינה את האורחים לחדר האירוח הגדול. האורחים היו שני חכמים ובפיהם היה ספור מרתק. החכם הראשון היה זיגמונט ויירוס, מורה ותק למוסיקה. במשך שנים רבות ליקט מידע על המסורת העממית של האזור הן בריקוד והן במוסיקה.

החניכים שמעו בעניין את סיפוריו. את הסיפורים ליקט במשך שנים רבות. הוא השתתף באירועים רבים למשל בחתונות ושם שמע ספורים מפי תושבי המקום. באחת החתונות שמע את הסיפור הבא: זוג צעיר אחד ארגן מרוץ כרכרות. כאשר המתחרים עברו בדרכם ביער ליד אגם, הכלה נפלה למים ונעלמה. עד היום נשמע בערב חג המולד את קול הבכי והנהי של הכלה האומללה.

אגדה זו ורבות אחרות שמעו הילדים מפי זיגמונט ויירוס. ויירוס אומר שהאוצר הגדול ביותר שלו הוא אוסף האגדות והשירים שהקליט מפי העם.

כמה נפלא האיש הזה – אמרו הילדים – הוא יודע לחלוק את אוצרותיו עם אחרים.

דמות אחרת שהחניכים למדו להכיר הוא אנדז'י ב'ושסקה. ב'וסקה הוא מומחה לחיות ואוצר בלוס של ספורים מן העבר.

ב'וסקה סיפר לילדים את ספור המופלא על יורש הארמון, למנסקי שמו. הארמון היה מוקף בפרק נהדר. אדווארד למנסקי היה רווק אלים ואכזה. הוא אילץ את משרתיו לעבוד בפרך ואף הכה אותם. הוא הכה אפילו את הכומר המקומי. הוא קשר את ראש הכפר ברגליו כשראשו למטה וירה ירדות הפחדה. אחר כך תלה אותו. ב'וסקה סיפר שאותו למנסקי קיבל לאחר מכן עונש – עשר שנות מאסר. אבל מאחר שהיה עשיר גדול ובעל קשרים מרובים, שוחרר אחרי חודשיים. הוא המשיך בתעלוליו הנבזיים. לפני המרד של שנת 1863 הטילו המורדים מסים כבדים על בעלי רכוש. שני שליחים הגיעו לקלובוצק כדי לאסוף את הכסף עבור המורדים. למנסקי סירב לשלם. הוא ציווה על שני השליחים לעבוד עבורו ולכרות עצים בפארק. כאשר סרבו שיסה בהם את הכלבים. בזמן המרד נעלם אווירד למנסקי. המורדים ערכו חיפוש בארמון. במרתף מצאו איש מורעב ומוכה עד מוות. זה היה אחד המורדים. היה זה עוד אחד מהקורבנות של למנסקי. כאשר לבסוף נתפס למנסקי הוא נידון למוות בתליה על כך שהרג חייל מבין המורדים. תלו אותו על קרני צבי שהיה על אחד הקירות.

זהו אחד הספורים של אנדז'י ב'ושסקה.

שני האינפורמנטים, ב'ושסקה וויירוס העשירו את החניכים בספורים מעניינים מהמושת של קלובוצק.

הסיפורים המריצו את הילדים לצאת, לטייל, ולגלות מקומות מעניינים חדשים.

את שראו נראה לכם. התמונות הנן לפניכם. האין הן יפות. כמה יפה האזור שלנו. זהו רק מקצת מאוצרות הנוף שלנו. מוזמנים אתם לבוא ולראות יותר במו עיניכם.

וכאן מגיע לסיומו הפרק של אגדות או אולי לא.

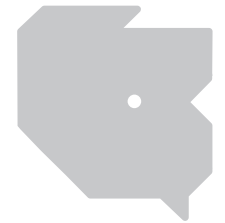
זיגמונט ויירוס פעיל מאז שנות החמישים של המאה העשרים. תודות למאמציו נוסדו באזורנו כמה להקות זמר עממיות: חבורת הילדים למחול חמר – פנקובסקי מזובשה, בלדינה – מקהלת צופים, "סלונצ'קו" כמו גם "שנייסקי" ו"הסמרפים".

ויירוס היה גם המייסד והמנצח של להקת המחול והזמר על שם טדאוש סטינסקי. עד לשנת 2005 עמד בראש המקהלה של קלובוצק. זיגמונט ויירוס, היה מורה ומנהל בית ספר עממי. משחר נעוריו היה בתנועת הצופים. הוא העניק חינוך מוסיקלי לדורות של ילדים. הוא קיבל שורה של אותות הכרה והצטיינות ביניהם "מדלית הזהב למקהלות ותזמורות בפולין", פרס הפולקלור מטעם משרד החינוך והתרבות הפולני כמו גם אות הוקרה שמעניקים ילדים – אות הצחוק.

אנדז'י ב'ושסקה, היסטוריון, רופא וטרינר, חובב תרבות ופולקלור, מחברם של מאמרים וספרים רבים בנושא קלובוצק.

# וורשה

## שיחות על רובע וולה



רשימת האנשים שנטלו חלק בפרויקט פולין עבור כולם  
**קטזינה קושליק, איזבלה אדמציק, ברתולמיי מושציינסקי** - מחנכים

**דוד ק.** - חניך.

**יעקוב ק.** - חניך.

**קצפר ט.** - חניך.

**פשמילסב כ.** - חניך.

**סטניסלב כ.** - חניך.

**ברתולומיי ש.** - חניך.

**שרה ב.** - חניכה.

**סילביה ב.** - חניכה.

**יואנה ט.** - חניכה.

וורשה - שיחות על רובע וולה

### שדה הבחירות

-כאן התאספו האבירים ובהם אחד מהם למלך. האם אתם יודעים איך בחרו מלך?

-כן - משחו אותו למלך. הכתירו אותו.

הכתרה הוא טקס שבו אביר מסוים נהיה למלך. ראשית היו בחירות. רק האצילים היו רשאים להצביע. רק אנשים חשובים ועשירים יכלו להשתתף בבחירת המלך. איכרים לא יכלו להשתתף בבחירות.

-מי היה יכול להיות אביר?

רק מי שאביו היה אביר.

-וכאן היה המקום שבו בחרו את המלך?

-כאן בוולה שלנו (רובע של העיר וורשה) בחרו את המלך לפולין כולה. פה במקום שבו עומדת האנדרטה התאספה האצולה לבחירות. על האנדרטה אפשר לקרוא את מילות השבח למלך. רואים גם דמויות של האבירים שהשתתפו בבחירות. מעניין לראות איך הם היו לבושים. כולם לבשו אדרת עם חגורה מאחור. שימו לב לצבע של האדרת.

-צהוב.

-האם הצבע היה חשוב.

-ככל שהצבע היה בהיר יותר כך הלוכש היא עשיר יותר. חשוב יותר.

מעניין שבאותה תקופה לא היה הבדל בין מגף רגל ימין ומגף רגל שמאל. שניהם היו זהים. המגפיים היו מאוד בהירות - לבנות, אדומות, צהובות.

-האם יש רחוב מלכים בוורשה?

-כן. כאן בוולה יש רחוב שנקרא "אלקצינה" זאת אומרת רחוב הבחירות. הבחירות למלך.

-האם שמעתם על רחוב אובחובה?

-כן.

-במקום שנקרא היום אובחובה היה מחנה של האצילים, אלה שבחרו במלך. הביטו שוב באנדרטה. אתם רואים שם בתים קטנים? האם אתם יודעים מה הם?

-אלה הם טחנות רוח.

-טחנות רוח לטחינת קמח. כך נראתה וולה כאשר נערכו בה בחירות למלך. היום כבר אין טחנות רוח אבל יש רחוב שנקרא רחוב הטחנה או מלינרסקה בפולנית. האם אתם יודעים היכן היא? ממש קרוב. ממש ליד המוסד שלכם.

### הגנרל סובינסקי

-מי היה הגנרל סובינסקי ?

-זה היה מפקד הצבא הפולני. אם תסעו עם המורה באוטובוס תגיע עד מהרה לפארק שנקרא על שמו של הגנרל סובינסקי.

-איך קשור הגנרל סובינסקי להיסטוריה של וולה?

וורשה - שיחות על רובע וולה

-האם שמעתם על רחוב רדוטובה?

-שם יש מרכז מסחרי.

-כן. אבל בימי חייו של גנרל סובינסקי לפני מאתיים שנה, לא היה שם מרכז מסחרי.

-במקום היה רדוטה - זאת אומרת חפירה. בחפירות אלה לחמו החיילים הפולנים נגד הצבא הרוסי. הגנרל נלחם במשך שעות ארוכות. הוא הדף את ההתקפות של הרוסים ונהרג במקום שבו עומדת היום הכנסייה ברחוב וולסקי. על קיר הכנסייה נראה כדור תותח שהחיילים הרוסיים הטמינו בקיר כגל עד לניצחונם. בכנסייה עצמה - פסלו של הגנרל סובינסקי.

### הטנקים של המורדים

-איזה עוד ארועים היסטוריים התרחשו בוולה?

-מן הסתם שמעתם על מרד וורשה. ביום השני של המרד המורדים השתלטו על שני טנקים גרמנים. אחד מהם נקרא מגנום והשני מגדה. תודות לשני הטנקים הללו הצליחו המורדים לשחרר מדי הגרמנים קבוצה של שבויים יהודים. כעת במקום שנמצא כיום רחוב אנילביץ' עומד לוח זיכרון שמספר על כך. הלוח הוא בשפה הפולנית האנגלית ובעברית.



Projekt finansowany ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego  
oraz Samorządu Województwa Mazowieckiego

**Ministerstwo  
Kultury  
i Dziedzictwa  
Narodowego.**

**Mazowsze.**  
serce Polski



ISBN 978-83-88654-37-4

